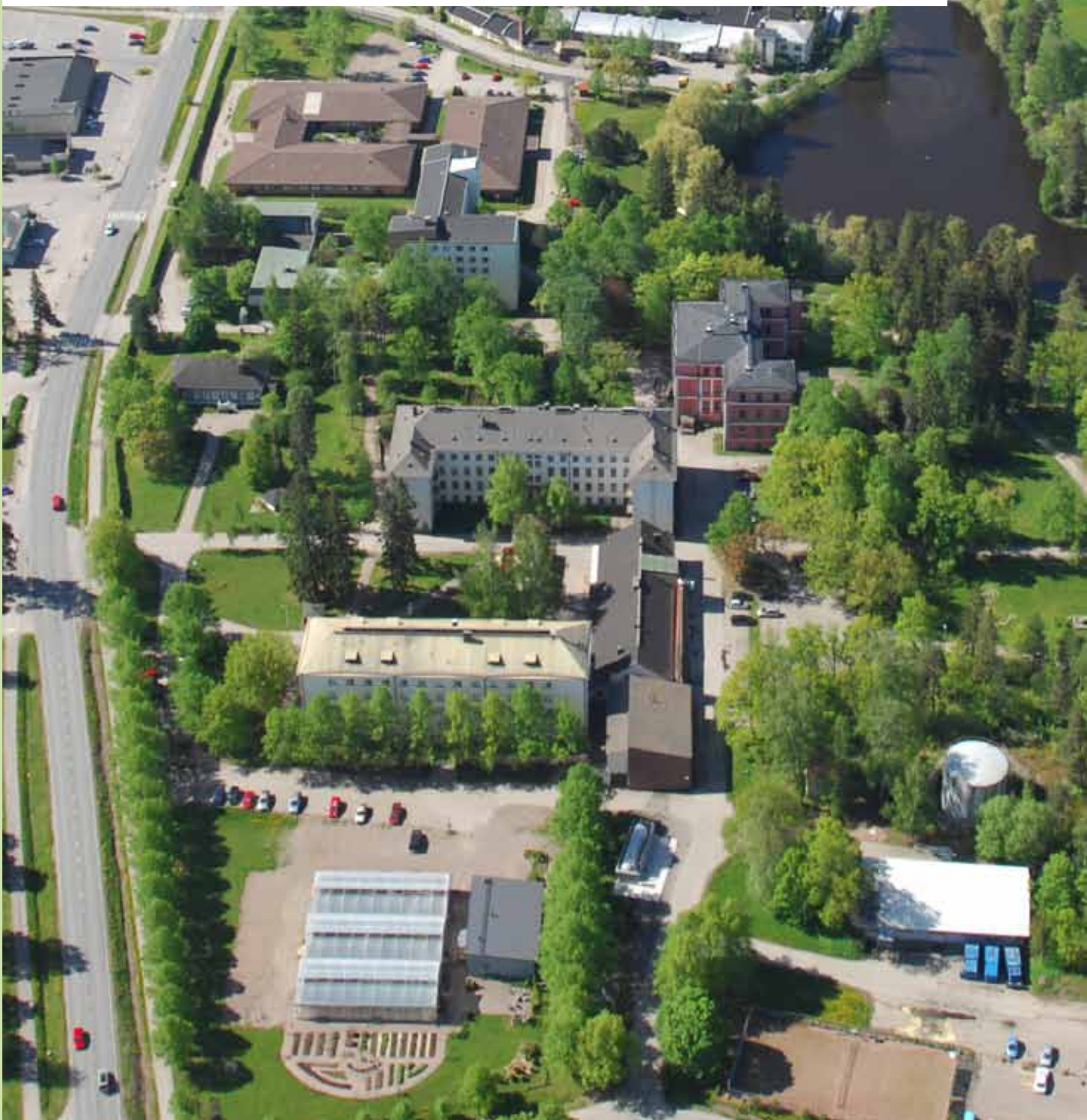

Kellokosken sairaala

Rakennushistoria- ja kulttuuriympäristöselvitys 13.12.2013

ark-byroo

TILAAJA

Tilaja: Tuusulan kunta

Yhteyshenkilöt: Asko Honkanen ja Maria Suutari-Jääskö

KONSULTTI

Arkkitehtitoimisto ark-byroo

Kustaankatu 3

00500 Helsinki

marianna.heikinheimo@arkbyroo.fi

www.arkbyroo.fi

p. 010 2350 566

TYÖRYHMÄ

Marianna Heikinheimo, arkkitehti, KuvM, projektista vastaava tutkija

Mia Puranen, arkkitehti, tutkija

Emilia Pohjanpalo, arkkitehti yo, tutkija

Heini Ynnilä, filosofian tohtori, arkeologi, tutkija

Eero Astala, graafikko

Sami Heikinheimo, valokuvaaja

NYKYTILAVALOKUVAT

© Sami Heikinheimo, ark-byroo

ETUKANNEN KUVA

Ilmakuva Kellokosken sairaalan alueesta vuodelta 2012. TUU.

TAKAKANNEN KUVA

© Sami Heikinheimo, ark-byroo

SUORITUSAJANKOHTA

Työ on suoritettu elo–joulukuussa 2013.

© Arkkitehtitoimisto ark-byroo

KÄYTETYT LYHENTEET

MFA	Arkkitehtuurimuseo
KSA	HUS/Kellokosken sairaalan arkisto
KSA/KIINT	HUS/Kellokosken sairaalan kiinteistöhoitotoimiston arkisto
KA	Kansallisarkisto
TM	Tuusulan museo
TRV	Tuusulan rakennusvalvonnan arkisto
TUU	Tuusulan kunta, kaavoitus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Kohde	4
1.2	Tehtävä	6
1.3	Perustiedot	8
2	Kellokosken kartano	12
3	Kellokosken sairaala 1915	17
3.1	Rakennuttaja	18
3.2	Arkkitehti	19
3.3	Sairaalan rakentaminen	21
3.4	Suunnitelman kuvaus	22
4	Kellokosken sairaalan rakentumisen vaiheet	24
4.1	Kellokosken sairaalan toiminta	29
4.2	Uusi sairaalarakennus ja muut 1930-luvun laajennukset	31
4.3	Toinen laajennusvaihe 1940–1950-luvuilla	38
4.4	Myöhemmät vaiheet	43
5	Nykytila	45
6	Ympäristö	112
7	Yhteenveto	129
	Lähteet	135

I / Johdanto

I.1 Kohde

Kellokosken sairaala-alue sijaitsee Tuusulan pohjoisosassa, Keravajoen varrella pautoaltaan itärannalla, Vanhan valtatie molemmin puolin. Piirimielisairaalan perustivat 13 Uudenmaan kuntaa, ja sen toimipaikaksi hankittiin vuonna 1913 Kellokosken kartanon päärakennus apurakennuksineen ja niille kartanon maista erotettu Linna-niminen palstatila. Toimintansa tämä maamme toiseksi vanhin piirimielisairaala aloitti vuonna 1915 ja se jatkuu edelleen.

Psykiatrisen sairaalan nykyiseen kokonaisuuteen kuuluu rakennuksia 1880-luvulta 1980-luvulle. Merkittävimmät rakennusvaiheet kartanovaiheen jälkeen ovat olleet sairaalan perustaminen 1910-luvulla, 1930-luvun uudet rakennukset ja kartanon päärakennuksen korotus sekä jälleenrakennuskauden uudisrakennukset. Sairaalakokonaisuuteen kuuluu myös erilaisia maatalouteen ja puutarhanhoitoon liittyviä rakennuksia. Puistomainen ympäristö on perua kartanon ajoilta. Kellokosken sairaala-alue muodostaa yhdessä Marieforsin ruukin kanssa osan valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY 2009).

Vaikka Kellokosken kartanon historia ulottuu 1700-luvulle, sen päärakennus on vuodelta 1889. Se on fennomaaniarkkitehti Odert Sebastian Gripenbergin aateveljelleen Konni Zilliacukselle suunnittelema hienostunut kaksikerroksinen uusrenessanssivuila, jota laajennettiin sairaalaksi Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti E. A. Kranckin (1864–1936) suunnitelmien mukaan 1915. Kranck oli kokenut sairaala-arkkitehti ja hän oli laatinut virkätönsä myös mielisairaaloiden tyyppipiirustuksia, joita hän nyt pääsi soveltamaan muutostyöhön. Potilaat ulkoilivat perustamisvaiheessa korkean aidan rajaamalla piha-alueilla. Sairaalan käyttöön kunnostettiin perustamisvaiheessa myös entinen pehtoorin talo ja sauna.

Sairaalan laajentaminen tuli ajankohtaiseksi uusien kuntien liittyttyä piirimielisairaalaan 1920-luvun lopulla. Rakentamista vauhditti paitsi tarve, myös vuonna 1930 voimaan astuneet laki ja asetus valtionavusta kunnallisille mielisairaaloille. Laki takasi valtion tukena 75 % sairaalan rakennus- ja ylläpitokustannuksista, sikäli kun valtion budjetissa oli osoitettu varoja tähän käyttöön.¹

Kellokoskelle valmistui 1930-luvun alkuvuosina Kranckin suunnittelema uusi sairaalarakennus ja yllälääkärille hirsirakenteinen virka-asunto Vanhan valtatie varteen. Merkittävän panoksen alueen suunnitteluun antoi nuori arkkitehti Toivo Jäntti (1900–1975), jonka suunnitelmien mukaan vanhaa sairaalaa korotettiin, yllälääkärille rakennettiin funkis-huvila joen varrelle ja alilääkäreille herraskainen pienkerrostalo Paavalinlinna. Muiden suunnittelijoiden suunnittelema rakennuksia 1930-luvulta ovat kappeli ja hoitajattarien asuntola Impilinna sekä joukko maatilatoimintoi-

1 Laki 269/1929 ja asetus 270/1929. Suomen asetuskokoelma.

Ilmavalokuvapostikortti 1950-luvun alkupuolelta. Kuva:TM /Veljekset Karhumäki

mintaan liittyviä rakennuksia Vanhan valtatie itäpuolella.

Jäntin kanssa yhteistyössä työskenteli puutarha-arkkitehti Paul Olsson, joka laati sekä koko aluetta koskevan pihojen yleissuunnitelman että yllääkärin huvilan puutarhasuunnitelman. Pihat saivat muutenkin uuden merkityksen sairaalaympäristössä 1930-luvulla, kun uuden hoitoideologian mukaisesti pihoilta purettiin potilaiden ulkoilualueita rajanneet aidat ja hoitotyössä sovellettiin entistä enemmän työskentelyhoitoa, joka käsitti myös puutarhatöitä.

Toisen maailmansodan jälkeen Toimelaan avattiin avo-osasto ja alueelle rakennettiin uusi talousrakennus. Lääkäreille rakennettiin uusi pienkerrostalo 1950-luvun alussa ja vuosikymmenen loppupuolella sairaala sai uuden modernin päärakennuksen, jonka suunnitelma perustuu kahden toimiston välillä käytyyn kutsukilpailuun.

Arkkitehtien Erkki Linnansalmi, Inkeri Linnansalmi ja Pentti Tala suunnitteluun rakennukseen sijoittui potilasosastojen ohella sairaalaan hallinto. 1950-luvun lopulla valmistuivat myös kuusikerroksinen henkilökunnan asuintalo Kalliolinna ja perheellisille tarkoitettu rivitalo, jotka nekin kuuluivat kilpailuohjelmaan.

Tämän rakennus- ja kulttuuriympäristöselvityksen tarkastelualue ja rakennukset on esitetty kohteen perustietojen (luku 1.3) yhteydessä olevassa kartassa. Siihen kuuluvat sairaala-alueen lisäksi myös Juhlatalo ja Pränninmäen vanhat asuinrakennukset Lindebo, Lövbo ja Björkbo piharakennuksineen, jotka eivät ole missään vaiheessa kuuluneet sairaala-alueeseen, mutta Kellokosken kartanon alueeseen ne ovat liittyneet. Toisaalta 1950-luvun lopulla valmistuneet Kalliolinna ja rivitalo, jotka kuuluivat arkkitehtuurikilpailun kilpailuohjelmaan, on rajattu tarkastelun ulkopuolelle.

I.2 Tehtävä

Tämän Kellokosken sairaala-aluetta käsittelevän rakennushistoria- ja kulttuuriympäristöselvityksen taustalla on RKY-2009 listaus. Selvitys palvelee uuden asemakaavan laatimista. Selvitystyössä tarkastellaan aluekokonaisuutta rakennuksineen ja ympäristöineen.

Tavoitteena on tarjota havainnollisessa muodossa riittävän yksityiskohtaista tietoa kohteen rakentumisen historiasta ja nykytilasta, jotta rakennusten ja kulttuuriympäristön suojelutarve voidaan määrittellä.

Keskeisiä kirjallisia lähteitä ovat olleet Kellokosken sairaalaa ja ruukin historiaa koskevat teokset, paikallishistoriateokset, aikaisemmat selvitykset sekä Anne Vähätalon ja Panu Savolaisen laatima kulttuurihistoriallinen inventointi, joka oli tätä työtä tehtäessä viimeistelyvaiheessa ja josta saimme työvaiheen tulosteita käyttööme. Yhtäaikaisesti tämän työn laatimisen kanssa oli käynnissä myös Luontotieto Keiron Oy:n luontoselvitys, jossa alueen eläinlajit inventointiin ja kasvillisuus sekä inventoitiin että arvoitettiin. Työn kuluessa olemme vaihtaneet tietoja Luontotieto Keiron Oy:n vastaavan konsultin Susanna Pimenoffin kanssa. Työmme on rajattu niin, että tässä työssä ei ole otettu kantaa kasvillisuuteen.

Sairaalan rakentamisen osalta keskeinen kirjallinen aikalaislähde olivat Kellokosken sairaalan vuosikertomukset sekä

osittain myös rakennustoimikunnan pöytäkirjat. Maarit Mannilan artikkeli arkkitehti Toivo Jäntin suunnitelmista Kellokoskelle ja Matti Klingen artikkeli Konni Zilliaccucsesta antoivat täydentävää tietoa eri vaiheista.

Saimme lähtöaineistona kiinteistötietoja ja kaavoitusta koskevia dokumentteja. Työn lopussa olevaan lähdeluetteloon on liitetty yhteenvedo arkistotutkimuksemme tuloksista, joka toivottavasti palvelee tiedontarvetta jatkossa.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) Kellokosken sairaalaa koskevat aineistot sijaitsevat kahdessa eri paikassa: Kellokosken sairaalan arkistossa (KSA) ja HUS Kiinteistöt Oy:n Kellokosken arkistossa (KSA/Kiint). KSA käsittää kirjallisia lähteitä, kuten johtokunnan ja erinäisten toimikuntien pöytäkirjoja, sairaalan kirjanpitoa sekä vuosikertomuksia sairaalan perustamisesta lähtien. Gripenbergin laatimat alkuperäiset suunnitelmat, samoin kuin 1910- ja 1930-lukujen muutosten piirustuksia on kehystettyinä esillä Hallintorakennuksen eli kartanon seinillä. Niitä ei skannattu tämän työn yhteydessä. Tuusulan kunnan rakennusvalvonnan arkistosta on saatu rakennuslupa-asiakirjoja lähinnä 1950-luvusta alkaen.

Sairaala-alueeseen kuuluvat rakennukset inventoitiin ulkoa päin tarkastelemalla niitä rakennusosittain ja lisäksi merkittävänä pidetyissä rakennuksissa on suoritettu

Marieforsin ruukin ja Kellokosken sairaala-alueen muodostama RKY-alue. Kuvalähde www.rky.fi.

sisätilakatselmus. Piharakennuksia on käsitelty päärakennuksensa kanssa yhdessä, vaikka piharakennuksella olisi oma kiinteistönumero. Inventoinnin ja katselmuksen tulokset on kirjattu rakennuskortteihin (luku 5). Lisäksi rakennuskorteissa on paljon kirjallisuus- ja arkistotutkimuksen perusteella saatua tietoa. Rakennuskortteihin on liitetty nykytilavalokuvia ja osa alkuperäisistä rakennussuunnitelmista, mikäli mahdollista.

Kaikki rakennukset dokumentoitiin ulkopuolelta valokuvaamalla, samoin sisätilakatselmuksien yhteydessä otettiin valokuvia. Myös pihaa ja lähiympäristön piirteitä valokuvattiin.

Sairaalan lähiympäristö on käsitelty asettamalla aikajärjestykseen aluetta koskevia asemapiirroksia, puutarhasuunnitelmia ja joitakin ilmakuvia. Kunkin kuvan

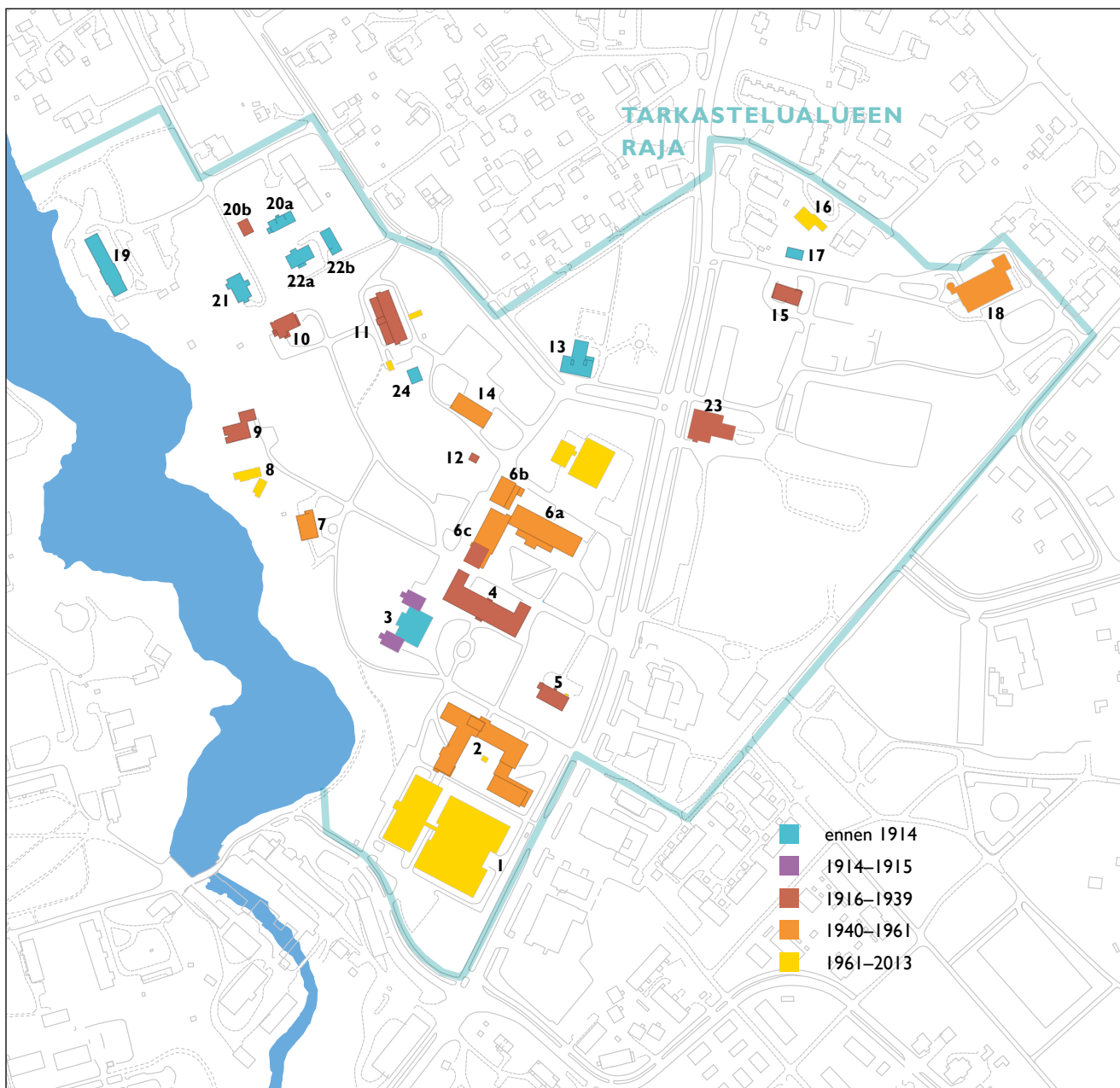
yhteyteen on laadittu selostus siitä, mitä tarkoitusta varten suunnitelma on laadittu ja arvio sen toteutuneisuudesta. Arvio on laadittu arkisto- ja kirjallisuustutkimuksen perusteella käyttäen hyväksi mm. valokuvia.

Luku 1 johdattaa aiheeseen ja paikkaan, luku 2 esittelee Kellokosken kartanon historiaa, luku 3 käsittelee Kellokosken sairaalan alkuvaiheita, luku 4 sairaalan rakentumisen vaiheita pyrkien erittelemään ja luonnehtimaan eri vuosikymmenien toimintaa ja rakennushankkeita. Luvussa 5 on esitetty kaikista alueen rakennuksista perustiedot rakennuskortteina. Luku 6 käsittelee miljöön vaiheita keskeisine ominaispiirteineen karttaesitysten avulla. Luvussa 7, Yhteenvedo, on pohdittu Kellokosken sairaala-alueen kulttuuriympäristön ominaispiirteitä ja analyysin tuloksia.

I.3 Perustiedot

KOHDE

Kellokosken sairaala-alue, Kellokoski, Tuusula
 Aluerajaus ja selvityksen kohteena olevat rakennukset
 on esitetty oheisessa kartassa.

LUETTELO NYKYISISTÄ RAKENNUKSISTA

- 1** Vastaanottorakennus
- 2** Uusitalo
- 3** Kellokosken kartano
- 4** Keskitalo
- 5** Sininen talo
- 6a** Talousrakennus, ruokala ja keittiö
- 6b** Lämpökeskus
- 6c** Talousrakennuksen pesulasiipi
- 7** Lääkäreiden talo
- 8** Rantasauna
- 9** Ylilääkärin talo
- 10** Paavalinlinna
- 11** Impilinna
- 12** Anna Salomen kappeli
- 13** Toimela
- 14** Kylmä varasto
- 15** Entinen talli, nykyinen korjauspaja
- 16** Kalliomaa
- 17** Kalliomaan aitta
- 18** Uusi navetta, nykyinen työkeskus ja palloiluhalli
- 19** Juhlatalo
- 20a** Lövbo
- 20b** Lövbon aitta
- 21** Björkebo
- 22a** Lindebo
- 22b** Lindebon aitta
- 23** Entinen navetta, nykyinen puuverstas
- 24** Varasto

Tuusulan kunnan ja Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän välisen maakaupan 21.11.2011 päivityssä kauppa-kirjassa on sovittu, että HUS purkaa puuverstaan ja korjauspajan, jotka sijaitsevat Tuusulan kunnan ostamilla mailla. Nuoriso-osasto on saman sopimuksen mukaisesti jo purettu.

SAIRAALAN TÄRKEIMMÄT VAIHEET

1915

Kellokosken piirimielisairashoitola perustetaan Kellokosken kartanon Linna-nimisen palstatilan maille. Kellokosken kartano muutetaan sairaalan päärakennukseksi. Muutoksen suunnittelee Yleisten rakennusten ylihallituksen sairaala-arkkitehti Ernst A. Kranck.

1930-luku

Arkkitehti E. A. Kranckin suunnittelema uusi sairaalarakennus, Keskitalo, valmistuu 1931. Päärakennus korotetaan kolmikerrokseksi 1932-33 arkkitehti Toivo Jäntin suunnitelmien mukaan.

Pitkin 1930-lukua rakennetaan uusia asuinrakennuksia henkilökunnalle, maatilatoiminta laajenee ja maatalousrakennuksia siirretään Vanhan valtatie itäpuolelle.

1940-luku

Sairaalalle laaditaan laajennussuunnitelma (Toivo Jäntti), joka jää kuitenkin jatkosodan takia toteuttamatta. Sodan aikana sairaalan siirtopotilaita on sijoitettuna Kellokosken tehtaan Juhlatalolla sekä paikkakunnan kansakouluilla. Toimela siirtyy sairaalan omistukseen ja kunnostetaan avo-osastoksi. Maatilan toiminta jatkaa laajenemistaan. Talousrakennuksen suunnittelu ja toteutus tapahtuu 1940-luvun lopussa, mutta ruokala-osa valmistuu vasta 1951.

1950-luku

Sairaalan laajennusosan, Uusitalon, suunnittelu alkaa 1950-luvun alkupuolella ja rakennus valmistuu 1958. Samalla myös henkilökunnalle rakennetaan uusia asuinrakennuksia. Maataloustoiminta kehittyy edelleen ja rakennuksia laajennetaan.

1960-luku

Ohkolan B-sairaala valmistuu 1961 Kellokosken läheisyyteen. Sairaalan uusi navetta valmistuu niinkään vuonna 1961.

1970-luku

Nuorisopsykiatrinen osasto perustetaan. Osastolle rakennetaan oma rakennus nuorisopsykiatrialle, jossa sijaitsee myös sairaalakoulu. Maatilan toiminta ajetaan alas. Kasvihuoneet jatkavat toimintaa.

1980-luku

Uusi vastaanottorakennus valmistuu. Vanhoja rakennuksia peruskorjataan, kartano saneerataan hallintorakennukseksi. kasvihuoneet tuhopoltettiin 2000-luvulla.

KÄYTTÖ

Vuodesta 1915 alkaen psykiatrinen sairaala, henkilökunnan asuntoja sekä maantilatointia vuoteen 1979 saakka. Kellokosken lasten- ja äitiysneuvola 1940- ja 1950-luvuilla.

OMISTAJA

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä (HUS). Kuntayhtymä perustettiin 2000. Ennen sitä Kellokosken sairaala kuului Uudenmaan sairaanhoitopiiriin, joka perustettiin 1991.

KOHTEEN NIMI

Kellokosken piirimielisairashoitola
Kellokosken piirimielisairaala
Kellokosken sairaala

KAAVOITUSTILANNE

2010 vahvistetussa Kellokosken osayleiskaavassa sairaala-alue on pääosin aluetta C eli keskustatoimintojen aluetta, joka on varattu asumiselle, hallinto-, palvelu-, ja toimistotiloille sekä keskustaan sopiville työtiloille. Alueelle voidaan sijoittaa MRL 114 § mukaisia vähittäiskaupan suuryksiköjä. Osa rakennuksista kuuluu pientalovaltaiseen asuntoalueeseen (AP-2) ja Juhlatalo (viinäpränni) julkisten palvelujen ja hallinnon alueeseen (PY).

SUOJELUTILANNE

RKY-2009

Marieforsin ruukki ja Kellokosken sairaala-alue modostavat RKY-alueen Museoviraston 2009 listauksessa. Marieforsin ruukki on yksi maamme yhtenäisistä rautateollisuusalueista. Marieforsin vanhan ruukin kartanon päärakennuksessa ja kartanoalueella on Kellokosken sairaala, maan toinen piirimielisairaala, joka liittyy paitsi historiallisesti myös maisemallisesti ruukkiin. RKY-alueen raja on esitetty sivulla 7. (RKY 2009 -nettisivu)

Kellokosken osayleiskaava 2010

Kartanon puistossa on muinaismuistokohde, joka on merkitty 2010 vahvistetussa kellokosken osayleiskaavassa merkinnällä SM 4. Alueen kaivaminen, peittäminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty. Aluetta koskevat maankäyttösuunnitelmat on lähetettävä Museovirastoon lausuntoa varten.

Osa rakennuksista on suojeltu. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset on varustettu sr-merkinnällä. Suojelumääräyksen mukaan rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden, käyttötarkoituksen muutoksen sekä täydennysrakentamisen tulee olla sellaista, että rakennuksen kulttuurihistoriallinen arvo ei vaarannu. Arvokkaiksi, säilytettäviksi rakennuksiksi luokitellut rakennukset on merkitty sä-merkinnällä eli rakennukset tulee pyrkiä säilyttämään ja niiden ympäristö suunnittelemaan siten, että rakennuksen asema ympäristössä ei heikene.

Tässä selvityksessä kunkin rakennuksen osayleiskaavan mukainen suojelustatus on merkitty rakennuskorttiin (luku 5).

Rakennuskaava n:o 1298 (muutos), vahvistettu LH 19.3.1982

Lövbo, Björkebo ja Lindebo kuuluvat erillisten tai kytkettyjen pientalojen korttelialueeseen (AOR). Juhlatalo kuuluu asuntokerrostalojen tai rivitalojen korttelialueeseen (AKR). Juhlatalolla on sr-1 -merkintä.

Rakennuskaavan muutos korttelit I, II-14, päätös n:o 5341 vahvistettu LH 30.6.1978.

Sairaalan alue on sairaaloiden ja muiden sosiaalista toimintaa palvelevien rakennusten korttelialue (Ys). Rakennuksia ei ole suojeltu.

2 / Kellokosken kartano

Kellokosken maat kuuluivat 1600-luvulla sotamarsalkka Jesper Cruusin Kruunulta saamiin läänityksiin. Kellokosken kartanon voidaan katsoa muodostuneen vuonna 1766, kun Suomenlinnan rakennuttaja, kenraali Augustin Ehrensvärd osti ja yhdisti Kellokosken kaksi rälssitilaa. Hän myi maat pian eteenpäin, mutta vasta kolmas uusi omistaja, uudistilan vuonna 1768 hankkinut kuninkaallisen laivaston kamreeri Eric Olander, aloitti varsinaisen kartanon rakentamisen² sekä perusti 18 uutta torppaa, joista 14:än asukkaat tulivat Keski-Ruotsista. Olander vaikuttaa olleen varsin aikaansaava ja tilan kaikenpuolinen kehittyminen oli hyvällä alulla, kun hän vuonna 1775 kuoli.³

Vuonna 1775 Olander lähetti kuninkaalle seikkaperäisen selostuksen Kellokoski- eli Klockfors-nimisestä uudistilasta.⁴ Siitä käy ilmi, että tilalla oli 28 hevosta, 112 karjaelikkoo (ilman vasikoita), 134 lammas ja 146 vuohielikkoo sekä 151 ihmistä. Rakennuksetkin oli listattu. Miespihalla sijainneessa päärakennuksessa oli eteinen ja seitsemän tulisijaa. Sivurakennuksessa oli kolme tulisijaa. Aittarakennus käsitti kolme kaksikerroksista aittaa. Lisäksi tilalla oli erillinen asuinhuone, työkaluvaja ja talli kymmenelle hevoselle sekä seitsemän

asuinhuoneen ja yhden eteisen rakennus käsityöläisille. Karjapihalla oli neljä navettaa, lampola, vuohela, heinälato ja kolme liiteriä. Lisäksi olivat vielä ulkorakennukset: sikala, sauna, tynnyrikellari ja riihi sekä sekalaiset rakennukset, jollaisiksi oli listattu mm. krouvi, joka toimi asianmukaisella luvalla ja saha, jossa oli kaksi vasaraa ja 22 terää, yksi kouru ja patorakennus, johon kuului yksi tupa, lampola, paja, hiilivarasto, ja vesimylly. Olander oli anonut lupaa sahalle vuonna 1769 ja se oli myönnetty katselmuksessa vuonna 1772. Saha aloitti toimintansa vuonna 1775.⁵ Viljelyksille oli ojitettu ja aidattu 23 ²/₃ tynnyrinalaa peltoa ja niityiksi raivattu 149,5 tynnyrinalaa. Huomautettakoon, että tynnyrinala on nykymitoissa vajaat puoli hehtaaria. Lisäksi oli perustettu 2 ¹/₃ t. suuruinen puu- ja yrttitarha, josta puoleen oli istutettu 140 hedelmäpuun tainta, noin 100 pensasta ja toisessa puolessa viljeltiin ”kaikenlaisia ryytimaan kasveja”.⁶ Anne Vanhatalon mukaan kartano sijaitsi alkujaan joen länsirannalla.

Eric Olanderin kuoleman jälkeen leski Margareta jäi velkaisen kuolinpesän haltijaksi, ja vuonna 1790 kartano ja saha siirtyivät yhdelle tyttäristä ja vävyille, Johan Sederholmin pojalle Karl Albert Seder-

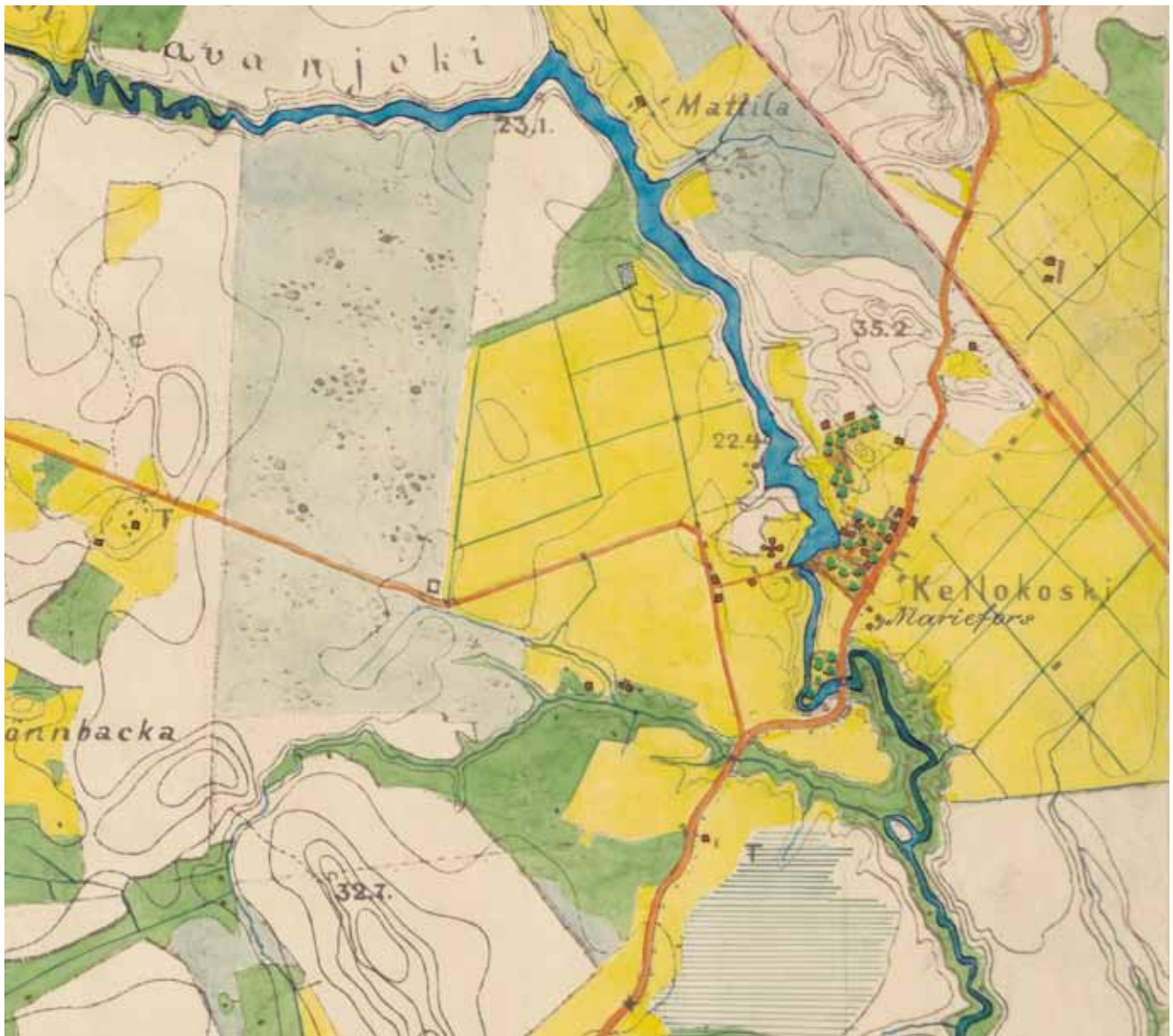
2 Honkanen 2002, s. 22–23.

3 ibid. s. 29.

4 Eric Olanderin kirje kuningas Kustaa III:lle, Honkanen 2002, s. 25–27.

5 Honkanen 2002, s. 33.

6 Eric Olanderin kirje kuningas Kustaa III:lle, Honkanen 2002, s. 25–27.

Kellokoski venäläisellä topografikartalla vuosien 1870 ja 1871 mittauksen perusteella. Keltainen alue on peltoa, vihreät pyörylät keltaisella taustalla puutarhaa. Talot on merkitty punaisella ja tontit ruskealla. Kuva KA / digitaaliarkisto.

holmille. He myivät kartanon pian sotakomissaari Lars Olof Nystenille, joka perusti ruukin Kellokoskelle vuonna 1795.⁷ Raudantaontaprivilegion hän sai mutkan kautta, kun Pernajan Forsbyn ruukin privilegiosta puolet siirrettiin Kellokoskelle, ilmeisesti Nystenin ja Forsbyn ruukin omistajan Lars Falckin sopimuksen mukaisesti. Vasarapaja rakennettiin heti seuraavana vuonna, Kellokosken putouksen itärannalle sahan jäädessä länsipuolelle.⁸ Näihin aikoihin myös kylän ruotsinkielinen nimi Klockfors muutettiin Mariefor-

siksi Nystenin vaimon mukaan.⁹ Nysten ei kuitenkaan suoriutunut veloistaan ja luovutti Kellokosken kartanon ja ruukin sekä muuta omaisuuttaan langolleen ja velkojalleen, varakkaalle porvoollaiselle kauppiaille Johan Solitanderille vuonna 1803. Vuonna 1837 kartano ja rautaruukki siirtyivät hiljattain aateloidun Björkenheimin suvun hallintaan.¹⁰ Maa-alueet käsittivät tuohon aikaan 2 500 hehtaaria.¹¹

Ruukin ja kartanon tiet erosivat, kun kartanon nuori isäntä Robert Björkenheim myi ruukin vuonna 1865 keskittyen itse

7 Honkanen 2002, s. 29.

8 Tenkanen 2005, s. 18.

9 Tuovinen 1990, s. 13.

10 Honkanen 2002, s. 36–37.

11 Tuovinen 1990, s. 13.

maa- ja metsätalouden kehittämiseen. Hän olikin paneutunut ja aikaansaava toimisaan, pian tilan navetassa oli 400 lehmää ja tallissa 80 hevosta.¹² Tältä ajalta ovat peräisin myös Toimela, 1860 valmistunut meijerirakennus, ja Juhlatalo. Meijeri on yksi Suomen vanhimmista, ja siinä toimi hetken aikaa myös meijerikoulu. Juhlatalo taas oli alkujaan viinanpolttimo, Björkenheim perusti yhdessä liiketuttaviensa kanssa Mariefors Bränneri AB:n vuonna 1873.¹³

Robert Björkenheimin äkillisen kuoleman (1878) jälkeen tila jäi jälleen rappiolle ja se huutokaupattiin vuonna 1883. Kartanon osti helsinkiläinen Konni (Konrad) Zilliacus (1855–1924). Vuonna 1884 Sebastian Gripenberg laati piirustukset uutta, tiilistä kartanorakennusta varten. Rakennustyöt alkoivat vuonna 1885¹⁴, ja tupaantuliaisia vietettiin tammikuussa 1889. Uusrennessanssi-tyylisen kartanorakennuksen lisäksi alueelle rakennettiin Zilliachuksen toimesta talousrakennuksia ja istutettiin suuri puisto. Vuonna 1904 kartanon ja sen 3 000 hehtaarin maa-alueen omistajaksi tuli ratsumestari Otto Ragnar Mellin, joka toimi tuolloin Kellokosken karjanhoitokoulun johtajana. Vuonna 1909 Mellin myi suuren osan maistaan valtiolle, joka muodosti niistä viljelys- ja asuntotiloja. Osa viljelytiloista oli entisiä kartanon torppia.

Kartanorakennuksen suunnittelija **Odert Sebastian Gripenberg** (1850–1925) oli arkkitehti, poliitikko, senaattori ja pankinjohtaja. 1800-luvun jälkipuolisko oli Suomen sivistyksellisen nousun aikakautta ja Gripenberg oli monitahoisesti mukana aikansa yhteiskunnallisessa toiminnassa.

12 Tuovinen 1990, s. 13.

13 *ibid.*

14 *ibid.*

Sebastian Gripenberg syntyi Kurkijolla kuuluisaan aateli- ja sotilassukuun. Hänen isänsä oli vapaaherra Johan Ulrik Sebastian Gripenberg. Äiti Maria Loviisa Örnberg oli aiemmin ollut Sebastianin isän palvelijatar ja hän saattoi Gripenbergit lähempään kosketukseen kansan kanssa. Gripenbergit liittyivät suomalaisuusateen ensimmäiseen vaiheeseen, joka alkoi jo 1800-luvun alussa.¹⁵

Gripenberg kävi ensin sukunsa perinteiden mukaisesti kadettikoulun Haminaassa vuosina 1861–1869 ja palveltuaan armeijassa suoritti myös sotilasinsinöörin opintoja Pietarissa 1872–1874.¹⁶ Vuosina 1875–1878 Gripenberg opiskeli Helsingin Polyteknillisessä koulussa arkkitehdiksi Frans Anatolius Sjöströmin johdolla, jonka toimistossa hän työskenteli koko opintojensa ajan.¹⁷ Gripenbergin töissä näkyy hänen Tukholman taideakatemiasta valmistuneen opettajansa arkkitehtuurin vaikutus eli mieltymys varsin yksinkertaiseen uusrennessanssiin, jossa runsasta koristelua tärkeämpää oli selkeä jäsentely ja hyvät mittasuhteet. Gripenberg toteutti tyyliä omintakeisen rationalistisesti suosien taloudellisia pohjakaavoja sekä linjakkaan yksinkertaista arkkitehtuuria.¹⁸ Senaatilta saamansa matkastipendin turvin Gripenberg jatkoi valmistumisensa jälkeen opintoja vielä Wienissä opettajanaan Heinrich von Ferstel. Hän myös työskenteli arkkitehti von Hasenauerin toimistossa.¹⁹

Gripenberg palasi Suomeen 1879, jolloin rakennustoiminta oli erittäin vilkasta. Hän toimi omassa toimistossaan yksityisenä arkkitehtina (1879–1908). Kartanot, huvilat ja kaupunkien asuintalot muodostivat pääosan Gripenbergin uran alkuaajan

15 Haila 1998, 11.

16 *ibid.* 21.

17 *ibid.* 22.

18 www.mfa.fi Sebastian Gripenbergin arkkitehtiesittely.

19 *ibid.*

töistä, ja myös Kellokosken kartano kuuluu tähän joukkoon.²⁰ Kellokosken kartanon arkkitehtuurissa on samankaltaisuutta Helsingin Kaivopuistossa sijaitsevaan, fennomaanisen aattori Isak Fellmannin (1841–1919) rakennuttamaan huvilaan Itäinen Puistotie 2, joka suunniteltiin ja rakennettiin 1883–1887. Sirpa Haila on kuvailut Kellokosken kartanon arkkitehtonista otetta hienostuneen klassistiseksi. Sen julkisivu oli jäsenelty ankaran symmetrisesti kolmeen osaan. Keskiosa, jonka kohdalla sijaitsivat juhlasali ja pääportaikko, oli sisennetty niin paljon, että siihen mahtui sisäänkäyntiä suojaava avoin parveke. Parvekettä kannattelivat doorilaiset pylväät, joiden pystysuoria linjoja oli määrä jatkaa parvekesyvennyksen kohdalla joonialaisilla pilastereilla ja attikassa korinttilaisilla pilastereilla. Haila mainitsee tyypillisiksi uusrenessanssipiirteiksi lisäksi suunnitellut nurkkanauhat, ikkunakehykset, yksinkertaisen kattolistan ja kerroksia jakavat listat.²¹ Itäinen Puistotie 2 on säilynyt paremmin alkuperäisessä asussaan kuin Kellokosken kartanon päärakennus.

Gripenbergistä muodostui erittäin vaikutusvaltainen arkkitehti hänen toimissaan Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtöörinä vuosina 1887–1904. Fennomaanit ja ruotsinmieliset pitivät modernia länsimaisuutta yhtä paljon arvossa, mutta suomalaismieliset kritisoivat ruotsinkielisen eliitin hienostelua ja he nostivat esiin laajemman sosiaalisen näkökulman.²² Gripenbergin klassistisen tyylin ja sivistyksen ihannetta tasapainotti kiinnostus rahaan, työhön, tekniikkaan, hygienianormeihin ja materiaaleihin.²³

1880-luvulla elettiin taloudellista nousukautta ja osin siksi Gripenbergin suunnittelemista rakennuksista jopa yli 60 toteutettiin. Näistä noin puolet oli valtiollisia rakennuksia, jotka saivat alkunsa Gripenbergin työskennellessä Yleisten rakennusten ylihallituksessa. Hän sai useita suunnittelutehtäviä aatelissukunsa, luottamustehtäviensä ja fennomaanikontaktiensa kautta.

Uusrenessanssiarkkitehtuuri eli suurinta kukoistustaan Suomessa ja muuallakin Euroopassa 1880-luvulla; rikasmuotoinen ympäristö merkitsi säätyläistölle nykyaikaista eurooppalaisuutta. Mikäli hienompaan näyttävyyteen ei ollut varaa, voitiin vedota suomalaisten jäyhempään luonteeseen ja karumpaan ilmastoon.²⁴

Gripenberg suunnitteli fennomaanipiireille monia rakennuksia, jotka paransivat suomen kielen asemaa sivistyneistön kielenä sekä kulttuurielämässä. Esimerkiksi Suomalaisen tyttökoulun rakennus Helsingissä vuodelta 1883 edisti osaltaan suomenkielisen opettajakoulutuksen alkamista.²⁵ Hän suunnitteli 1888 suomenkielisen kulttuurin symboliksi muodostuneen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talon, oli mukana Suomalaisen teatterin hankkeessa sekä vaikutti mm. Kansallismuseon ja Säätytalon hankkeisiin.

Suomalaiset arkkitehdit katsoivat Engelin istuttaneen länsimaisen korkeakulttuurin tradition maahamme. Gripenbergin mielestä kansan sivistystasoa tuli nostaa liittymällä suureen eurooppalaiseen perinteeseen ja hän ihaili Engelin mittasuhteiden tajua, hyvää makua ja taiteellista itsenäisyyttä esikuviinsa nähden. Yleensä Gripenberg sovelsi kuitenkin oman aikansa rikasmuotoisempaa arkkitehtuuria.²⁶

20 Haila 1998, 36–37.

21 Haila 1998, 37.

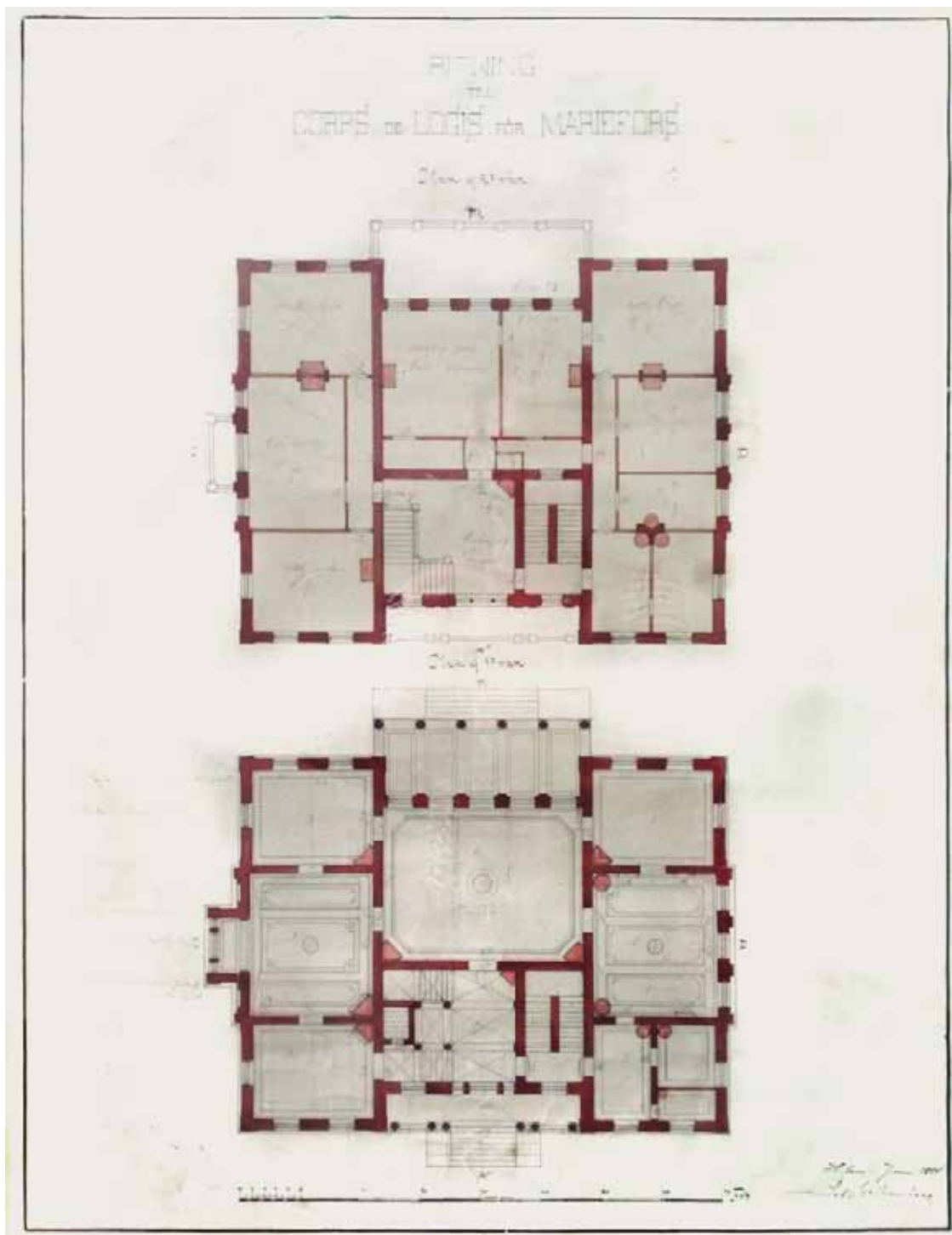
22 Haila 1998, 44.

23 *ibid.* 130.

24 Haila 1998, 28.

25 www.mfa.fi Sebastian Gripenbergin arkkitehtiesittely.

26 Haila 1998, 26.

Kellokosken kartanon päärakennuksen ensimmäinen ja toinen kerros. Gripenberg on signeerannut piirroksen Helsingissä kesäkuussa 1884.

Kuva: KSA (valokuva, piirustus on kehystettyä Kartanon seinällä).

3 / Kellokosken sairaala 1915

Hoitolan päärakennus vastavalmistuneena. Kuva: KSA / Kertomus Kellokosken piirimielisairaalan perustamisesta ym. 1916.

Mielisairaanhoido oli 1800-luvulla lähinnä valtion vastuulla. Vuosisadan loppupuolella alettiin enenevässä määrin kiinnittää huomiota siihen, kuinka potilaita hoidettiin usein epäsopivissa oloissa vaivaishoitoloissa valtion keskuslaitosten pienen paikkamäärän vuoksi. Kun valtion laitosten

kyllin nopea laajentaminen ei kuitenkaan ollut näköpiirissä, 1890-luvulla useat kuntaryhmät ryhtyivät käymään neuvotteluja yhteistoiminnasta mielisairaiden hoidossa.²⁷

---

²⁷ Kertomus Kellokosken piirimielisairashoitolan perustamisesta ym. 1916.

3.1 Rakennuttaja

Kellokosken piirimielisairaalan perustamista edelsivät useat Uudenmaan- ja Hämeen lääniin sekä Helsingin kihlakuntaan kuuluvien kuntien neuvottelut, joissa toettiin yhteisen mielisairaalalaitoksen perustaminen tärkeäksi ja kiireelliseksi sekä pohdittiin ”aluejakomuotoja” ja kielikysymystä. Perustamispäätös 60 paikkaisesta piirimielisairaalaan tehtiin 24.2.1913 Hyvinkäällä pidetyssä, suomenkielisten kuntien yhteisessä kokouksessa, johon osallistuivat täysvaltaiset edustajat Askolan, Hausjärven, Karjalohjan, Lohjan, Lopen, Mäntsälän, Nummen, Nurmijärven, Pusulan, Pyhäjärven Ul., Sammatin, Tuusulan ja Vihdin kunnista. Samalla asetettiin kuntien välinen toimikunta hoitamaan asiaa sekä anomaan valtionapua ja -lainaa.²⁸

Valtionapuanomus Senaatille tehtiin välittömästi, mutta sen ratkaisu viivästy. Vasta vuonna 1915 tai 1916 saatiin hylkäävä päätös.²⁹ Samoin kävi kaikkien muidenkin kuntayhtymien vastaaville anomuksille. Tällä välin oli kuitenkin yhteinen kuntakokous hyväksynyt toimikunnan tekemät kaupat ratsumestari O. R. Mellinin kanssa

Kellokosken kartanon rakennuksista Linna-nimisellä palstatilalla ja rakennustyöt oli aloitettu.³⁰

Rakennustöistä huolehtinut rakennustoimikunta esitteli Kuntain yhteiselle kokoukselle vuoden 1915 alussa sääntöehdotuksen Kellokosken piirimielisairashoitolan toimintaa varten. Nämä hyväksyttiin pienin muutoksin. Kunnat omistivan sairaalan sairaansijaosuuksien mukaisesti ja rakennuskustannukset ja niihin liittyvät korot jaettiin samoin. Osuuksia oli alussa yhteensä 60, jokainen vastasi yhtä sairaansijaa. Lisäksi sairaalan käyttöön jäi noin 30 ylimääräistä sairauspaikkaa. Hoitokustannukset jaettiin kuntien kesken vuotuisten hoitopäivien ja käytön mukaan. Muiden kuntien potilaista perittiin korkeampaa hoitomaksua. Sairaalan asioista päättävä korkein elin olivat kuntien yhteiset kokoukset, vuosikokous järjestettiin keväisin ja ylimääräinen kokous johtokunnan harjoituksen mukaan. Vuosikokous valitsi johtokunnan, joka valvoi hoitolan toimintaa.³¹

²⁸ Tuovinen, s. 29–31.

²⁹ Vuosiluvusta löytyy eriävää tietoa: Hänninen, s. 25 ja Tuovinen s. 31.

³⁰ Tuovinen 1990, s. 31.

³¹ Hänninen 1965, s. 30.

3.2 Arkkitehti

Arkkitehti Ernst Albin Kranck

(s. 20.10.1864 Heinolassa, k. 21.1.1936 Helsingissä)

Teksti perustuu ensisijaisesti Yleisten rakennusten ylihallituksen matrikelitietoihin.

Kranck suoritti arkkitehdin opinnot Polyteknillisessä opistossa 1882–1887. Opiskeluaikana hän oli töissä Bruno Granholmin ja Karl Gustav Nyströmin toimistoissa.³² Valmistumisen jälkeen Kranck palkattiin vielä samana vuonna Yleisten rakennusten ylihallitukseen. Samanaikaisesti (1889–1890) hän työskenteli myös Brynolf Blomqvistin toimistossa Viipurissa ja vuosina 1891–1892 noin vuoden ajan Viipurin kaupunginarkkitehdin viransijaisena. Tässä tehtävässä hän suunnitteli mm. Viipurin uuden sairaalarakennuksen. Kranck toimi ylihallituksen tehtävissä aina eläkkeelle jäämiseensä, eli vuoteen 1929 saakka. Näin ollen hän työskenteli Kellokosken kartanon alkuperäisen suunnittelijan, Sebastian Gripenbergin, alaisuudessa lähes puolet työurastaan (1887–1904). Ylihallituksessa Kranck toimi ensin ylimääräisen arkkitehdin nimikkeellä. Vuonna 1888 hänet määrättiin avustajaksi Viipurin lääninrakennuskonttoriin ja 1889 hän toimi osan vuodesta konttorin vt. päällikkönä. Vuonna 1899 hänet asetettiin avustavaksi sairaala-arkkitehdiksi. Vuodesta 1918 hän toimi ylihallituksen ensimmäisenä arkkitehtina. Jo vuodesta 1901 hän oli toiminut vt. ensimmäisenä arkkitehtina useamman lyhyen kauden.

Kranck erikoistui urallaan erilaisten hoitolaitosrakennusten suunnitteluun. Uransa aikana hän suunnitteli sairaaloiden lisäksi vain muutamia julkisia rakennuksia, mm. Tampereen suomenkielisen

yhteiskoulun 1899 ja Tuusulan kunnantalonsalon, nykyisen musiikkiopiston, 1912. Jo hänen ensimmäiset työtehtävänsä Yleisten rakennusten ylihallituksessa liittyivät sairaalarakennuksiin. Viipurissa hän sai ensitöikseen 1888 tehtäväkseen valvoa Viipurin uuden lääninhoitolaitoksen rakentamista. Työt jatkuivat 1890 vanhan hoitolaitoksen muutos- ja lisätöillä, sekä Käkisalmen mielisairaalan uudis-, lisä- ja peruskorjausrakentamisen valvonnalla vuosina 1892–1894. Vuodesta 1894 Kranck osallistui myös sairaalarakennusten suunnitteluun, ensin avustajana ylihallituksen piirustuskonttorissa. Ensimmäiseksi hän oli mukana laatimassa piirustuksia ja kustannusarviota Pitkäniemen keskuslaitokselle, jonka rakennustöitä hän seuraavaksi valvoi. Merkittäviä töitä Ylihallituksessa olivat myös Kakolan vankimielisairaalan suunnittelu 1904, Lapinlahden mielisairaalan muutostyöt 1905, mallipiirustukset kunnallisia mielisairaaloita varten 1908 ja piirustukset Oulun 700-paikkaiselle keskusmielisairaalalle 1909. Lisäksi Kranck oli mukana Niuvanniemen mielisairaalan lisä- ja muutostöissä, sekä Meilahden yliopistollisen sairaalan rakennustöissä. Uransa loppupuolella Yleisten rakennusten ylihallituksessa hän työskenteli enemmän valvojan ja asiantuntijan roolissa.

Valtion tehtävien lisäksi Kranck osallistui kunnallisiin sairaalahankkeisiin. 1900-luvun alussa hän mm. suunnitteli sairaaloita Janakkalaan, Hiittisiin, Tornioon, Käkisalmele ja Somerolle, sekä laati 300-paikkaisen mielisairaalan piirustukset Helsingin kaupungin mielisairaalaan varten Sipoon Nikkilään (1914). Tämän jatkumona sai hän vuonna 1914 läntisen Uudenmaan suomenkieleisiltä kunnilta toimeksiannon

³² Matrikel 1849–1897.

laatia piirustukset 60-paikkaiselle mielisairaalle Marieforsiin. Tätä suunnitelmaa seurasivat heti seuraavana vuonna Uudenkaupungin 100-paikkaisen mielisairaalan suunnitelmat, jotka nekin tilattiin usean kunnan yhteistyönä. Oulu puolestaan tilasi Kranckilta piirustukset omalle, 50-paikkaiselle mielisairaallalleen vuonna 1921 ja Uudenmaan ruotsinkieliset kunnat piirustukset 100-paikkaisesta mielisairaalaista Tammissaareen 1923. 1920-luvulla Kranck osallistui myös lukuisten keuhkotautiparantoloiden suunnitteluun.

Piirustusten lisäksi Kranck vaikutti sairaanhoidon kehitykseen erilaisissa lautakunnissa ja suunnittelukomiteoissa. Vuosina 1901-6 hän toimi Helsingin terveyslautakunnan jäsenenä, vuonna 1905 keisarillinen senaatti nimitti hänet mielisairaaloiden uudis-, lisä- ja muutosrakentamista pohtineen komitean jäseneksi. Vuonna 1914 Kranck toimi Heinolaan rakennettavan köyhien lasten kasvatuslaitoksen suunnittelusta vastaavassa komiteassa, ja 1921 sisäministeriö nimitti hänet pienten lasten hoitoa ja opetusta pohtivaan komiteaan.

Vaikutteita ja ajatuksia rakennussuunnitelmiinsa Kranck keräsi muun muassa

lukuksilta matkoiltaan. Sairaala- ja hoitolaitoksiin hän tutustui etenkin muissa Pohjoismaissa sekä Keski-Euroopassa.

Kellokosken sairaalan uutta sairaalarakennusta, Keskitaloa, ei matrikkelitiedoissa mainita. Tämä johtunee siitä, että Kranck oli sen valmistuessa vuonna 1931 jo jäänyt eläkkeelle. Työluettelosta ja luottamustehtävistä voi päätellä, että Kranck oli omana aikanaan sairaala-arkkitehtuurin eturivin asiantuntija.

Kranck liittyi Tuusulan kulttuurihistoriaan muutenkin kuin Kellokosken sairaalarakennusten suunnittelijana. Hän omisti Salmelan huvilan eli Havulinnan vuodesta 1896 vuoteen 1912 ja suunnitteli myös Tuusulan vanhan, jugendtyylisen kunnantalon 1912.³³ Lisäksi hän suunnitteli Tuusulan kirkon korjaukset vuonna 1902–1903 ja Paijalan kappelin 1910.

---

33 Savolainen & Vähätalo (2013).

3.3 Sairaalan rakentaminen

Yleisten rakennusten ylihallituksen sairaala-arkkitehti E. A. Kranck oli jo ennen kauppoja tutustunut paikkaan ja rakennuksiin ja oli todennut ne tarkoitukseen sopiviksi. Häneltä tilattiin piirustukset päärakennuksen muutostöitä varten. Rakennustöistä huolehti erillinen rakennustoimikunta, joka paneutui tehtäväänsä tekemällä tutustumiskäyntejä pariin valtion mielisairaalaan ja neuvotteli myös mielisairaaloiden lääkäreiden kanssa. Rakennustoimikunta päätyikin ehdottamaan jo hyväksytyjen (27.10.1913) piirustusten muuttamista niin, että uudet siipirakennukset toteutettaisiin taloudellisuusnäkökohdista kaksikerroksisina ai-

emmin suunniteltujen yksikerroksisten siipien sijaan, jolloin myös niiden vaatimaa pohja-alaa voitaisiin hieman supistaa³⁴. Näin saatiin sairaalaan n. 30 lisäpaikkaa.³⁵ Urakkasopimus tehtiin rakennusmestari Emil Odelman ja rakennusmestari F. Olanderin kanssa, urakkasumman ollessa 113 000 markkaa. Vesi- ja lämpöjohtotyöt suoritti helsinkiläinen Osakeyhtiö Vesijohtoliike yhteensä 31 665 markasta. Työ sisälsi keskuslämpö- ja ilmanvaihtolaitteet sekä vesi- ja viemärijohtot. Töitä valvoi rakennusmestari K. O. Vuori Helsingistä.³⁶ Rakennustyöt alkoivat vuoden 1914 keväällä ja valmistuivat reilun vuoden päästä. Avajaisia vietettiin 9.6.1915.³⁷

---

34 Kertomus Kellokosken piirimielisairashoitolan perustamisesta ym. 1916.

35 Hänninen 1965, s. 26–27.

36 Tuovinen 1990, s. 32.

37 Hänninen 1965, s. 26.

3.4 Suunnitelman kuvaus

Kuntien yhteenliittymän ostama maa-alue käsitti entisen Kellokosken kartanon maista vain Linna-nimisen palstatilan RN:o 3:19. Maata oli yhteensä 9,84 ha, josta noin 3 hehtaaria oli pelto- ja kasvimaana. Lisäksi tontilla kasvoi 60 omenapuun hedelmätarha sekä kaunis, istutettu tammpuisto. Kauppasumma oli 50 000 markkaa, ja sitä pidettiin hyvinkin edullisena.³⁸ Kartanorakennuksen lisäksi kauppaan kuului pienempi puinen asuinrakennus (myöhemmin osasto V), sauna, kasvihuone, kaksikerroksinen aitta, kolme ulkokellaria, joista yksi jäitä varten, sekä kaivo.³⁹

Kellokosken kartanon päärakennus muokattiin sairaalakäyttöön soveltuvaksi ja sitä laajennettiin symmetrisin lisäsiivin. Niiden myötä rakennuksen pohjakava muistutti melko paljon E. A. Kranckin Yleisten rakennusten ylihallituksessa Lääkintöhallitusta varten laatimia mielisairaalan tyyppipiirustuksia.⁴⁰ Rakennuksen tiilijulkisivut rapattiin valkoisiksi ilmeisesti sairaala-arkkitehtuurin ihanteiden mukaan. Gripenbergin 1880-luvun laveerausissa julkisivuissa on punertavan Sienan tai lohenpunainen sävy. Vanhan osan kellarikerrokseen sijoitettiin pääkeittiö ja leipomo sekä keskuslämmityskattila. Holvattu osa kellaria, jossa oli alunperin keittiö ja leipomo, varattiin juurikkaille ja polttopuille. Muilta osin välipohjat olivat vanhassa osassa puisia. Uusien siipirakennusten välipohjat olivat raudoitettua betonia.⁴¹ Siipirakennusten kellaritiloissa oli eteläpäädyssä pesutupa ja siihen liittyvät

aputilat sekä talonmiehenäkin toimineen lämmittäjän asunto. Pohjoispäättyyn sijoitettiin kolme suurta huonetta, joita oli tarkoitus käyttää potilaiden työtiloina laitoksen laajentuessa.

Rakennuksen vanhan osan ensimmäisessä kerroksessa oli johtajattaren huone, kaksi hoitajien huonetta, kanslia, joka toimi myös lääkärin vastaanottohuoneena, kaksi päivähuonetta, kaksi pientä tarjoulukeittiötä, kuusi potilashuonetta ja kaksi wc:tä (sekä lukuisia komeroita). Uusissa siipirakennuksissa oli molemmissa yksi suurempi ja neljä pienempää huonetta potilaille sekä kylpyhuone, kuivaushuone ja wc. Toinen kerros käsitti vanhassa osassa neljä päivähuonetta (joista kahta arveltiin kuitenkin käytetyn potilashuoneina), neljä potilashuonetta, kaksi huonetta hoitajille sekä kaksi varastoa. Siipiosassa oli kummassakin kolme potilashuonetta ja siistimishuone. Rakennuksen kaksi porrashuonetta sijaitsivat vanhassa osassa. Lisäksi todettiin, että ullakolle olisi tarpeen vaatiessa kohtalaisen helppoa rakentaa asuttavia huoneita.⁴²

Vanha vitonen käsitti 11 huonetta, joista yläkerran viisi huonetta jätettiin ”valmistamatta”, koska niiden käyttötarvetta ei vielä osattu arvioida. Rakennus laudoitettiin ulkoa vuonna 1915. Sauna rakennettiin uudestaan vanhoista rakennusten osista ja sen yhteyteen sijoitettiin pystyhöyrykone, jolla saatiin nostettua vesi hoitolaan.⁴³ Kasvihuone muutettiin navetaksi, sikalaksi ja vajaksi.

38 Tuovinen, s. 31.

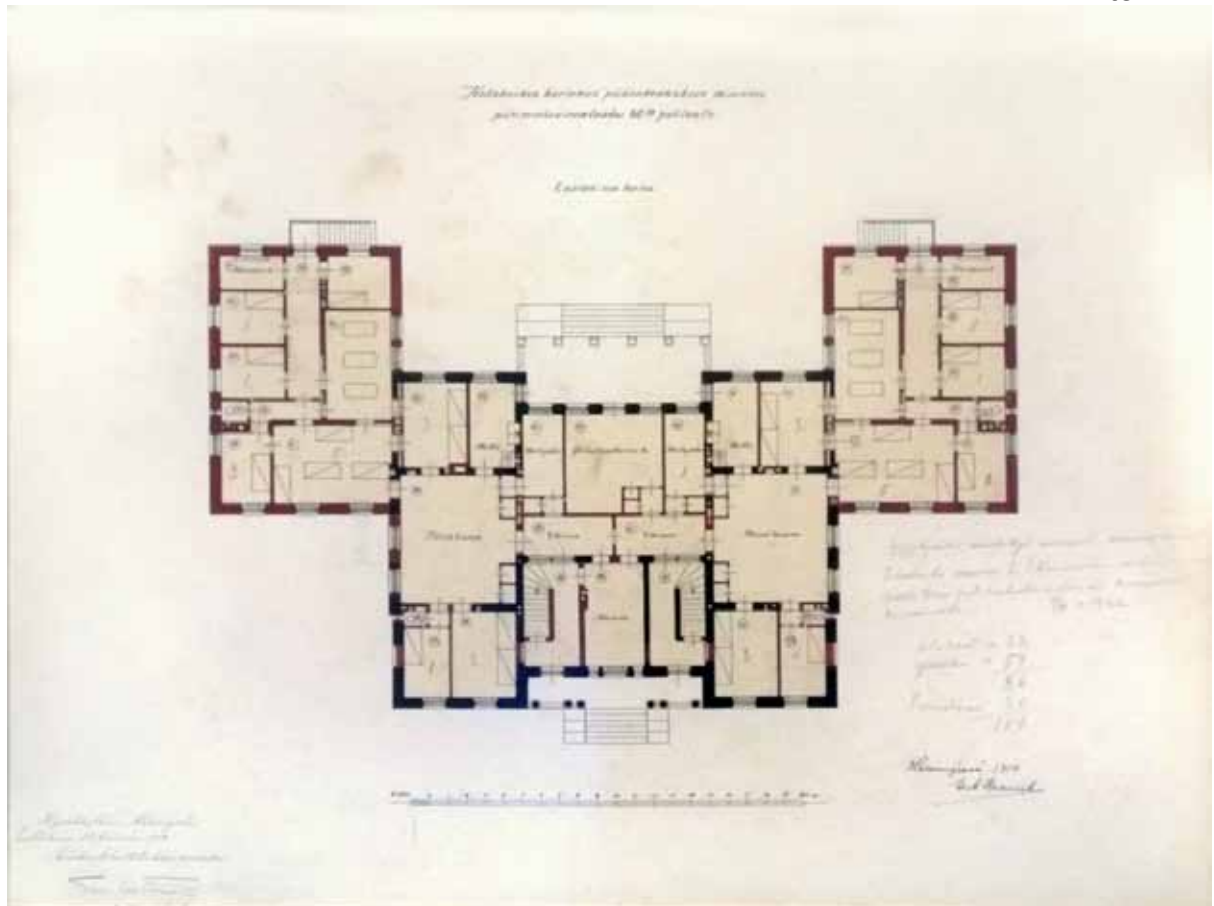
39 Kertomus Kellokosken piirimielisairashoitolan perustamisesta ym. 1916.

40 Haila 1998, s. 38.

41 Tuovinen, s.33.

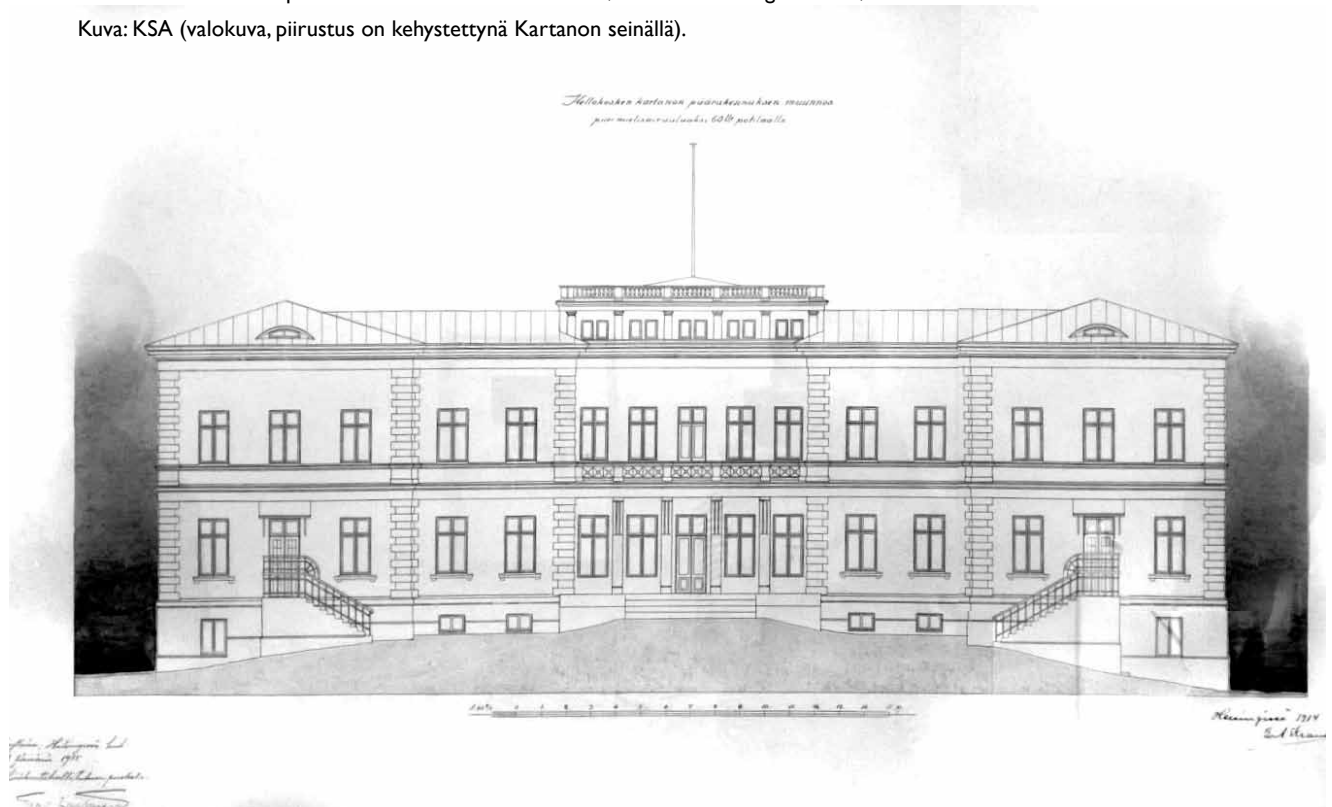
42 Kertomus Kellokosken piirimielisairashoitolan perustamisesta ym. 1916.

43 ibid.

Kellokosken kartanon päärakennuksen muutos sairaalaksi, I. kerros. Helsingissä 1914, E.A. Kranck

Kuva: KSA (valokuva, piirustus on kehystettyä Kartanon seinällä).

Kellokosken kartanon päärakennuksen muutos sairaalaksi, julkisivu länteen. Helsingissä 1914, E.A. Kranck.

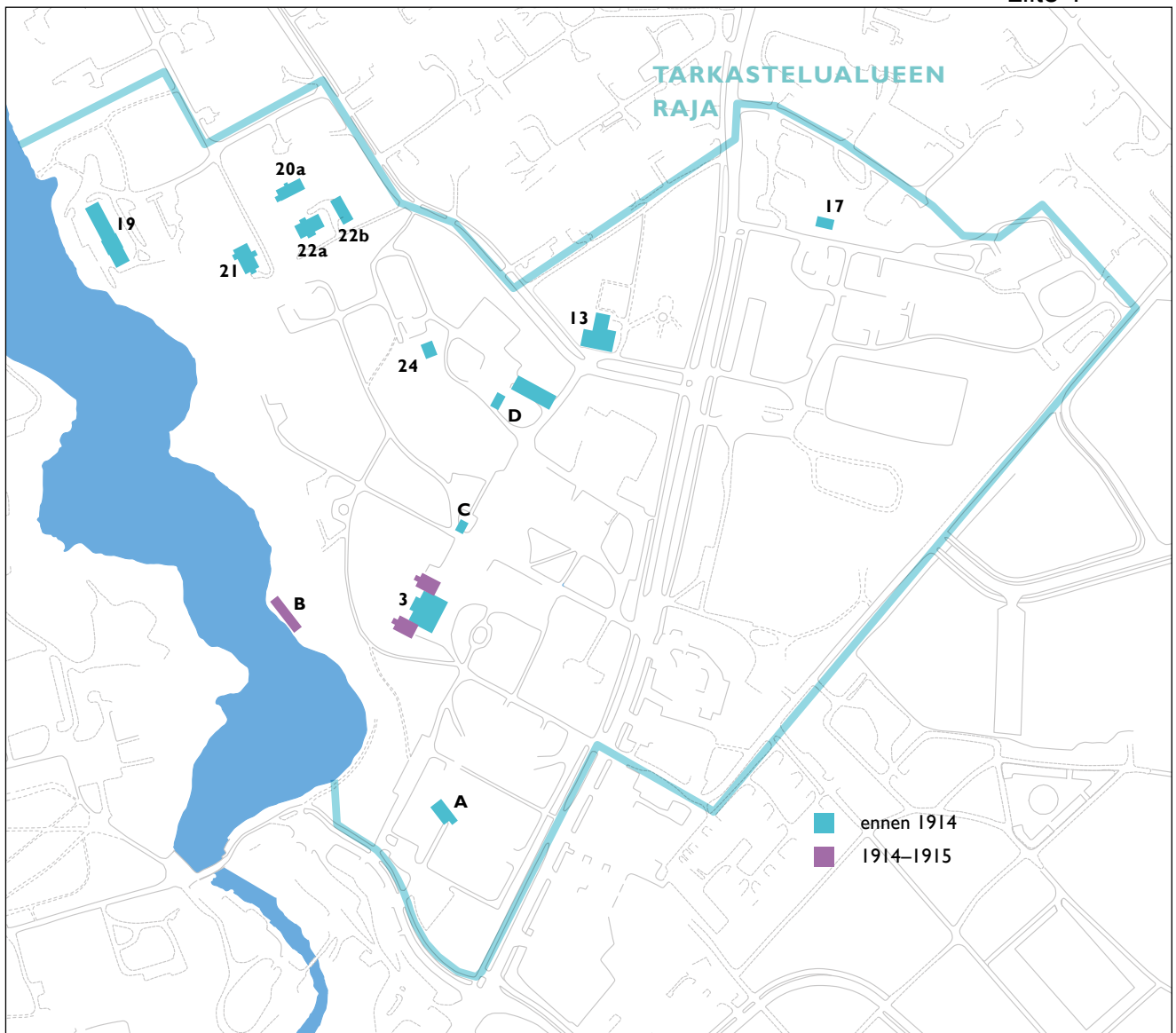
Kuva: KSA (valokuva, piirustus on kehystettyä Kartanon seinällä).

4 / Kellokosken sairaalan rakentamisen vaiheet

Kaaviosarja on laadittu kuvaamaan sairaalan alkutilannetta sekä merkittävien lisärakennushankkeiden jälkeisiä tilanteita "pysäytyskuvina". Viimeisimpänä on esitetty nykytilanne sekä puretut rakennukset. Rakennusten valmistumisvuodet ja purettujen rakennusten osalta purkuajankohdat perustuvat useisiin eri lähteisiin. Niiltä osin kuin luotettavista lähteistä on löytynyt lähtötietona saaduista rakennustiedoista poikkeavaa tietoa, on käytetty uutta tietoa. Rakennuskohtaisissa rakennuskorteissa (luku 5) on mainittu lähtetietoja, samoin edellisen ja tämän luvun eri rakennusvaiheita käsittelevissä kohdissa viitataan käytettyihin lähteisiin.

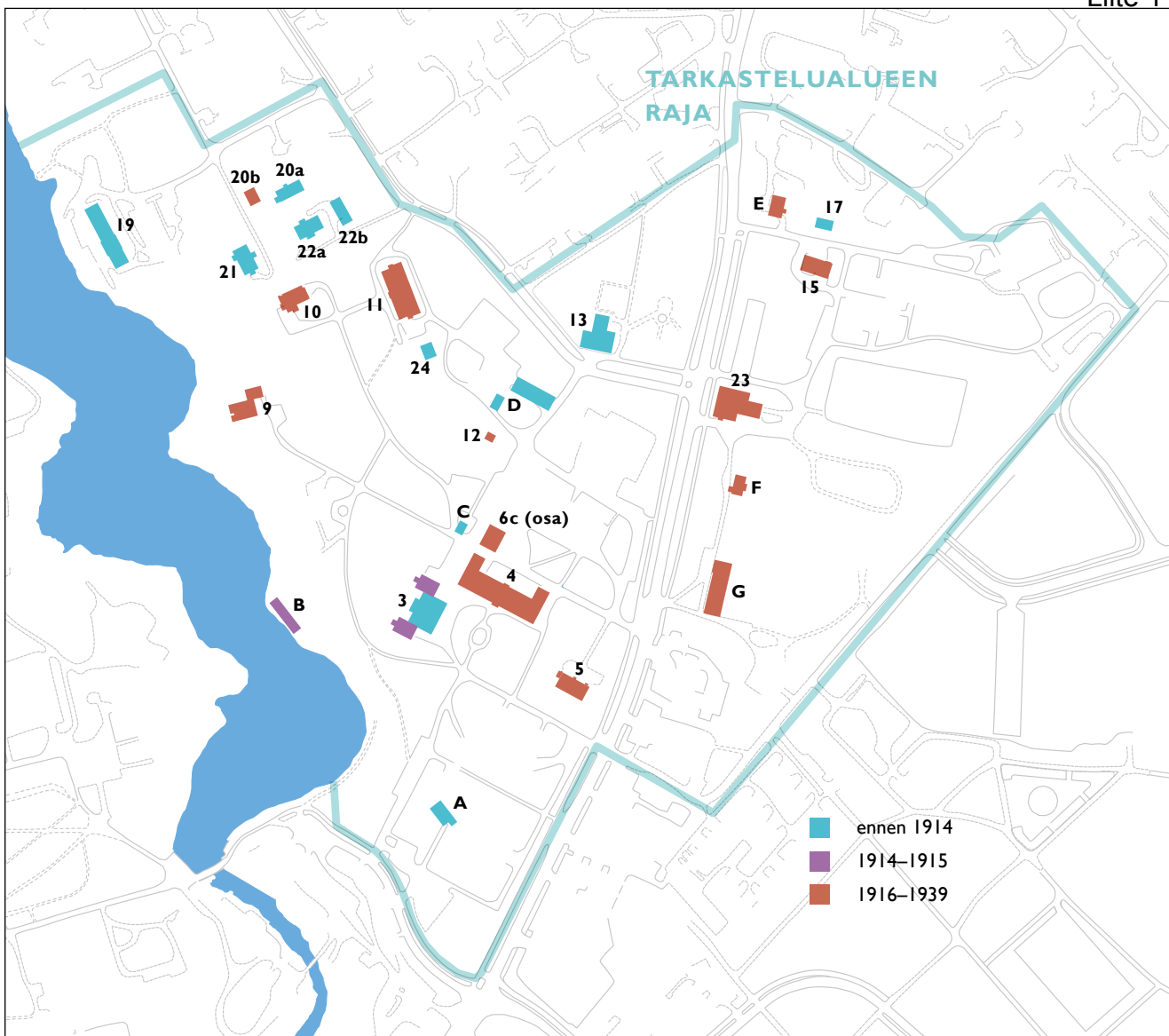
1915

Sairaalan perustaminen

Sairaalan aloittaessa toimintansa vuonna 1915 olivat kartanon lisäsiivet jo valmistuneet. Sairaala-alueeseen kuului kartanon lisäksi entinen pehtoorin talo, sauna, kasvihuone, joka muutettiin navetaksi, sikalaksi ja vajaksi sekä kaksikerroksinen aitta, kolme ulkokellaria, joista yksi jäitä varten, sekä kaivo. Sairaalan maiden vieressä sijaitsivat kartanon yhteyteen rakennetut meijeri, Toimela, sekä viinatehdas eli pränni ja sen tarpeisiin rakennetut Pränninmäen asuintalot. Viinan valmistus päättyi 1914.

Rakennukset ja valmistumisvuodet

- 3** Kellokosken kartano, 1889
- 13** Toimela, 1860
- 17** Aitta, ennen 1907
- 19** Juhlatalo, 1873
- 20a** Lövbo, ennen 1890
- 21** Björkebo, ennen 1890
- 22a** Lindebo, 1878
- 22b** Lindebon aitta, 1874
- 24** Varasto, 1901
- A** Vanha vitonen eli pehtoorintalo, kartanoajalta (purettu 1980)
- B** Vanha sauna, rakennettu uudelleen 1915 (purettu 1989)
- C, D** Kartanon aikaisia talousrakennuksia (purettu 1940-l)

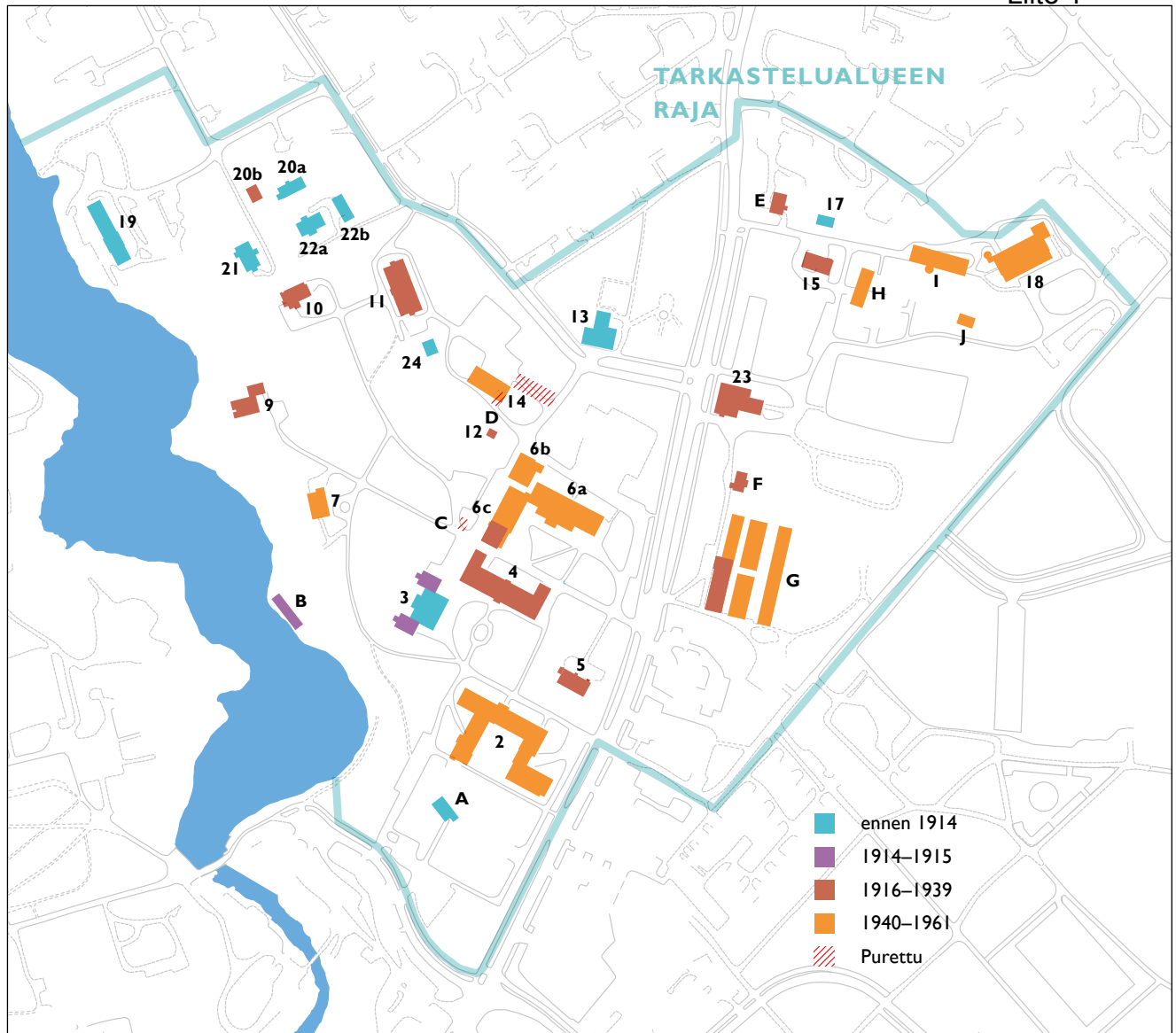
1939

1930-luvun laajennukset

30-luvun laajennusten myötä rakentui sairaalan alueelle sekä uusi sairaalarakennus (Keskitalo) että useita henkilökunnan asuinrakennuksia. Maatilan toimintaa siirrettiin sairaalarakennusten välittömästä läheisyydestä Vanhan valtatie itäpuolelta ostetuille Suomelan ja Kalliotilan maille, jonne rakennettiin mm. uusi karjarakennus ja kasvihuoneet.

Rakennukset ja valmistumisvuodet

3	Kellokosken kartano, 1889	20a	Lövbo, ennen 1890
4	Keskitalo, 1931	20b	Lövbon aitta
5	Sininen talo, 1930	21	Björkebo, ennen 1890
6c (osa)	Pesula, 1930-luku	22a	Lindebo, 1878
9	Ylilääkäriin talo, 1933	22b	Lindebon aitta, 1874
10	Paavalinlinna, alilääkärien talo, 1938	23	Puuverstas, 1931
11	Impilinna, 1936	24	Varasto, 1901
12	Anna Salomen kappeli, 1934	A	Vanha vitonen (purettu 1980)
13	Toimela, 1860	B	Vanha sauna, 1915 (purettu 1989)
15	Korjauspaja, entinen talli, 1930	C, D	Kartanon aikaisia talousrakennuksia (purettu 1940-l)
17	Aitta, ennen 1907	E	Kalliimaan vanha päärakennus
19	Juhlatalo, 1873	F	Suomela, 1933
		G	Kasvihuoneet, 1934

1961

Jälleenrakennuskausi

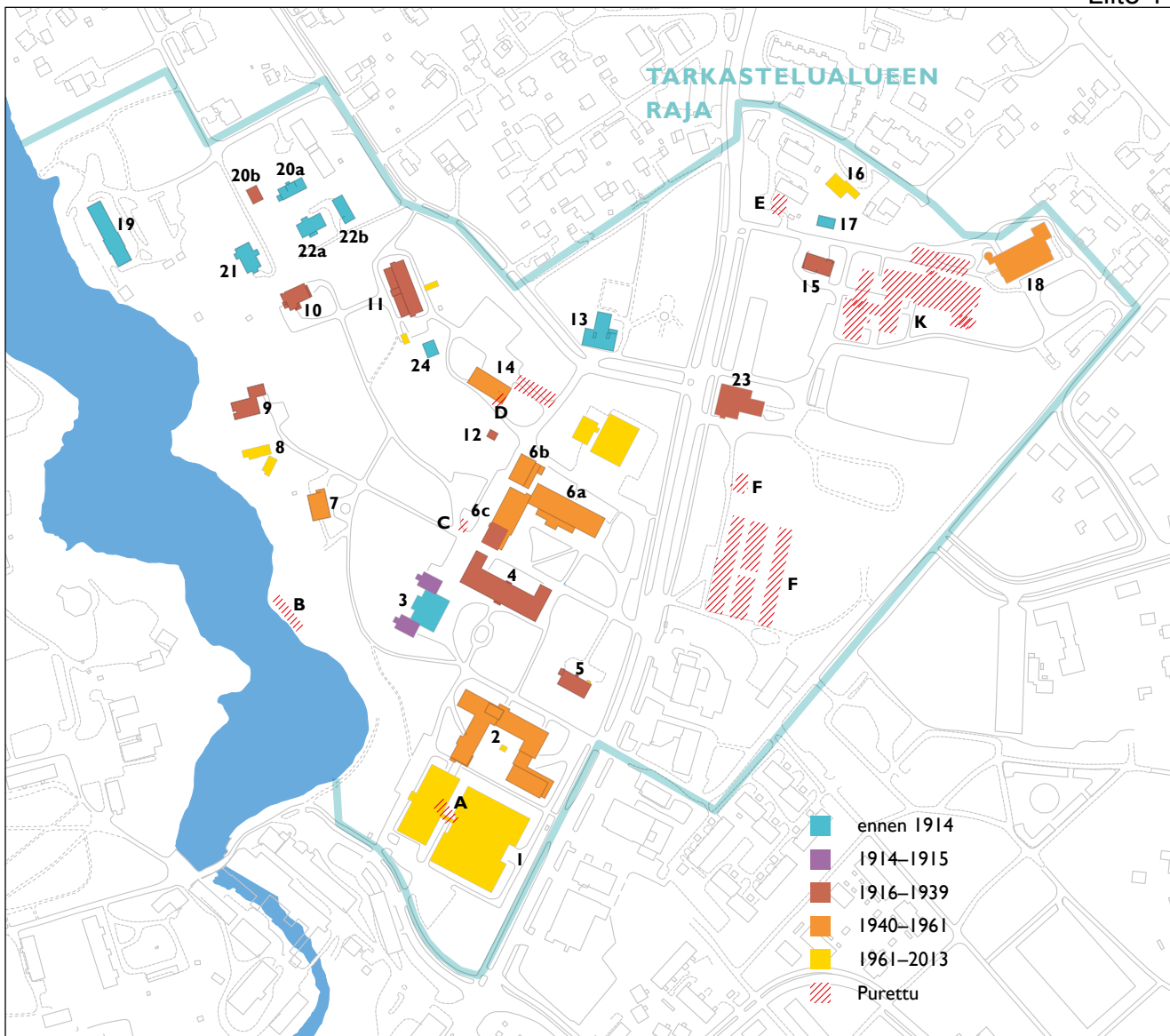
Sairaalan lisärakentaminen 40–50-luvuilla keskittyi Vanhan valtatieen länsireunalle ja Uusitalo nousi alueen maamerkiksi. Talousrakennus rakennettiin entisen urheilukentän paikalle, Uusitalon alle jäi tenniskenttä ja puisto-alueita. Maatilan toiminta laajeni vielä 1960-luvulle asti, sairaalan uusi navetta valmistui vuonna 1961. Sairaalan maa-alueet olivat laajimmillaan lähes 150 ha, jonka lisäksi viljeltiin vielä vuokramaitakin.

Rakennukset ja valmistumisvuodet

2	Uusitalo, 1958	20a	Lövbo, ennen 1890
3	Kellokosken kartano, 1889	20b	Lövbon aitta
4	Keskitalo, 1931	21	Björkebo, ennen 1890
5	Sininen talo, 1930	22a	Lindebo, 1878
6a	Talousrakennus, ruokala ja keittiö, 1951	22b	Lindebon aitta, 1874
6b	Lämpökeskus, 1948	23	Puuverstas, 1931
6c	Talousrakennuksen pesulasiiپی, 1948	24	Varasto, 1901
7	Lääkäreiden talo, 1951	A	Vanha vitonen (purettu 1980)
9	Yliilääkäarin talo, 1933	B	Vanha sauna, 1915 (purettu 1989)
10	Paavalinlinna, 1938	E	Kalliomaan vanha päärakennus
11	Impilinna, 1936	F	Suomela, 1933
12	Anna Salomen kappeli, 1934	G	Kasvihuoneet, 1934, laajennukset 1941 ja 1950-l.
13	Toimela, 1860	H	Maatalousrakennus
14	Kylmä varasto	I	Maatalousrakennus
15	Korjauspaja, entinen talli, 1930		
17	Aitta, ennen 1907		
18	Uusi navetta, 1961		
19	Juhlatalo, 1873		

Puretut rakennukset

- J Maatalousrakennus
C, D Kartanon aikaisia talousrakennuksia

2013

Nykytila

Sairaalan maatilatoiminta loppui 1979 ja vuonna 1982 aloitettiin maiden myynti. Etenkin viljelysmaita mutta myös asuinrakennuksia on myyty niin kunnalle kuin yksityisille omistajille. Kasvihuoneen toiminta jatkuu edelleen, mutta se on siirretty taas Vanhan valtatieen länsipuolelle.

Rakennukset ja valmistumisvuodet

1	Vastaanottorakennus, 1983	13	Toimela, 1860
2	Uusitalo, 1958	14	Kylmä varasto
3	Kellokosken kartano, 1889	15	Korjauspaja, entinen talli, 1930
4	Keskitalo, 1931	16	Kalliomaa, 1963
5	Sininen talo, 1930	17	Aitta
6a	Talusrakennus, ruokala ja keittiö, 1951	18	Uusi navetta, 1961
6b	Lämpökeskus, 1948	19	Juhlatalo, 1873
6c	Talusrakennuksen pesulasiipi, 1948	20a	Lövbo, ennen 1890
7	Lääkäreiden talo, 1951	20b	Lövbon aitta
8	Rantasauna, 1988	21	Björkebo, ennen 1890
9	Ylilääkärin talo, 1933	22a	Lindebo, 1878
10	Paavalinlinna, 1938	22b	Lindebon aitta, 1874
11	Impilinna, 1936	23	Puuverstas, 1931
12	Anna Salomen kappeli, 1934	24	Varasto, 1901

Puretut rakennukset

A	Vanha vitonen, kartanoajalta	F	Suomela, 1933
B	Vanha sauna, 1915	G	Kasvihuoneet, 1934, 1941, 1950-l
C, D	Kartanon aikaisia talusrakennuksia	H, I, J	Maatalusrakennuksia
E	Kalliomaan vanha päärakennus	K	Nuorisopsykiatrian osasto, 1978

4.1 Kellokosken sairaalan toiminta

Hoitolan ensimmäinen lääkäri oli Tuusulan kunnanlääkäri Tohtori Artur Molander, joka kävi hoitolaitoksessa alussa kerran viikossa. Johtajaksi palkattiin Josefina Skippari, joka oli työskennellyt Harjavallan piirimielisairaalaissa. Hänellä ei kuitenkaan ollut sairaanhoitajakoulutusta, joten lääkintöhallituksesta piti anoa erikseen oikeus toimia ylihoitajana.⁴⁴ Hoitajia oli neljä, kaikki kouluttamattomia, ja lisäksi hoitolan henkilökuntaan kuuluivat keittäjä ja talonmies, joka toimi myös lämmittäjänä. Koko henkilökunta lääkäriä lukuunottamatta asui sairaalan alueella, alkuvuosina päärakennuksessa. Ensimmäiset potilaat saapuivat hoitolaan heti avajaisia seuranneena päivänä 10.6.1915.⁴⁵

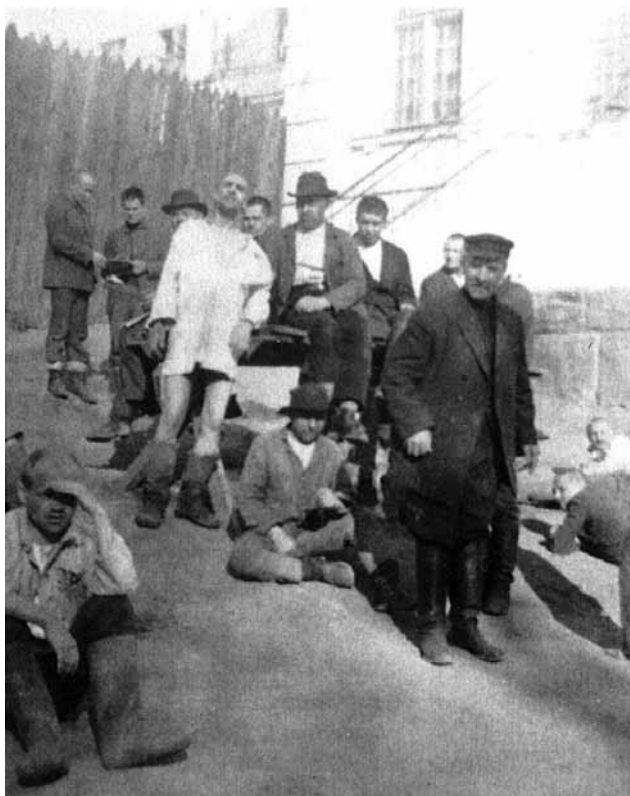
Potilaiksi otettiin kuntayhtymän sääntöjen mukaan ensisijaisesti sairaalan omistavista kunnista kotoisin olevia varattomia, parantumattomia mielisairaita, joita ei voitu laitoksen ulkopuolella hoitaa ja lisäksi äkillisesti sairastuneita, joille ei ole saatu sijaa valtion mielisairaittenhoitoloissa. Alkuvaiheessa paikkoja oli kuitenkin yli oman tarpeen, ja niinpä sairaalaan voitiin ottaa myös ulkokuntalaisia ja yksityispotilaita.⁴⁶ Potilaat asuivat makuusaleissa, yhden hengen huoneita oli eristystä tai erityisen levottomia potilaita varten.

Hoitomuodot käsittivät lähinnä pitkiä kylpyjä ja kääreitä. Osa kuntien edustajista korosti kylläkin perustamisvaiheessa, että kyse ei olisi parantolasta vaan hoitolasta. Potilailla teetettiin alusta asti hoitolan töitä niin maatilalla, pyykkituvassa kuin keittiössäkin ja vaikka varsinainen työskentelyhoito otettiin systemaattisemmin käyttöön vasta 1930-luvulla, oli rankankin

fyysisen työn rauhoittava ja hyvää tekevää vaikutus potilaisiin jo varhemmin tiedossa. Maatilatoiminnan merkitys ei aluksi kuitenkaan ollut ensisijaisesti terapeuttilinen, vaan hoitolassa pyrittiin mahdollisimman pitkälti omavaraisuuteen.

Olosuhteet hoitolassa eivät etenkin alkuvuosina olleet kaksiset, hoitohenkilökunta oli kouluttamatonta ja lukumäärältään vähäistä. Ulkoilu tapahtui lähinnä korkeiden, umpinaisten lauta-aitojen ympäröimillä ulkoilupihoilla. Taudit ja sisälissodan aikana ruokapula heikensivät ja tappoivat potilaita.

1930-luvun alussa tapahtui suuri muutos hoitotavoissa. Sairaalalle palkattiin ensimmäinen oma lääkäri, Aarne Iivari Soininen ja samalla myös ylihoitaja vaihtui. Anna Pakalén ryhtyi kohentamaan ja kaunistamaan niin sairaalan sisä- kuin

Miesten kävelypiha 1920-luvulla. Kuva: Honkanen 2002.

44 Tuovinen 1990, s. 39.

45 Vuosikertomus 1916.

46 Tuovinen 1990, s. 37.

ulkotilojakin. Soininen oli ennen Kellokoskelle siirtymistään perehtynyt käytännölliseen psykiatriaan ja kiinnostunut hoitomenetelmien uudistamisesta ulko- maisten esikuvien mukaan. Hän oli erityisen kiinnostunut sairaalatiilojen järjestämisestä potilaiden paranemista edistävällä tavalla. Soininen oli vuonna 1931, ennen Kellokoskelle siirtymistään, saanut lääkintöhallitukselta apurahan kolmen kuukauden ulkomaille suuntautuvaa psykiatrian opintomatkaa varten. Opintomatkinsa Soininen teki aloitettuaan jo työt Kellokoskella, huhtikuussa 1932 ja syys-lokakuussa 1933. Soininen vieraili Ruotsin lääkintöhallituksessa ja Saksan vastaavassa keskusvirstastossa, joissa sai perehtyä ajankohtaisiin mielisairaaloiden rakennushankkeisiin ja luoda yleiskuvan näiden maiden psykiatriasta sairaalahoidosta. Lisäksi hän vieraili ruotsalaisissa, saksalaisissa ja sveitsiläisissä mielisairaaloissa tutustuen täysin ajanmukaisiin, mutta myös vanhempiin sairaaloihin, joista vanhimmat olivat 1800-luvun alkupuolelta. Osa kohteista oli yliopistojen

klinikoita tai tutkimuslaitoksia. Matkojen arvokkainta antia Soinisen mukaan oli kuitenkin tutustuminen työskentelyhoidon uranuurtajaan, Gütersloh'n sairaalaan Saksassa. Myös ylihoitaja Pakalén teki opintomatkan samaan sairaalaan.

Pian Kellokosken ulkoilupihoilta purettiin aidat ja potilaat saivat ulkoilla vapaasti sairaalan puistossa sekä osallistua puutarhanhoitoon. Työskentelyhoitoa kehitettiin ja sitä sovellettiin nyt myös levottomiin potilaisiin.⁴⁷ Potilaille järjestettiin ohjelmaa, juhannus- ja joulujuhlia sekä yhteistyössä Kellokosken tehtaan johdon kanssa säännöllisiä elokuvaesityksiä Juhlatalossa.⁴⁸ Sairaalassa kuoli potilaita tuberkuloosiin ja keuhkokuumeeseen. Itsemurhat olivat melko harvinaisia.⁴⁹

Valtion yleisen kolmevuotisen sairaanhoidokoulun oppilaita oli syksystä 1934 lähtien Kellokoskella suorittamassa kahden kuukauden mielisairaalaharjoittelujaksoa ja vuonna 1936 Lääkintöhallitus nimesi Kellokosken opetussairaalaksi.⁵⁰

1936	Insuliinihoito (ensimmäisenä Suomessa)
1941	Sähköshokkihoito (ensimmäisenä Suomessa)
1949	Leikkaushoito eli lobotomia
1954	Lääkehoito alkaa (klooripromatsiini)
1960-luku	Psykoterapia, ryhmätoiminnot, perheterapia, liikunta- ja matkaterapia
1970-luku	Kuntoutustoiminta korostuu, avohoitoa kehitetään. Teollisuusterapialle vanha navetta työtiloiksi.

Viihtyisästi sisustettu oleskelusali 1930-luvulla. Kuva Tuovinen 1990, s. 48.

47 Soinisen alustus Liittovaltuuston kokouksessa 12.10.1934, vuoden 1934 vuosikertomuksen liitteenä.

48 Kertomus v. 1932, s.8.

49 Vuosikertomukset 1930-l.

50 Tuovinen s. 67.

Vuonna 1931 valmistunut Keskitalo Albin Aaltonen 1950–60-luvulla kuvaamassa postikortissa. Kuva TM.

4.2 Uusi sairaalarakennus ja muut 1930-luvun laajennukset

Ensimmäinen varsinainen laajennusvaihe perustamisen jälkeen alkoi 1920-luvun lopulla. Toiminnan alkuvuosina oli paikkoja ollut riittävästi, niin että jäsenkuntien lisäksi paikkoja voitiin tarjota myös kalliimpaa maksua vastaan ulkopaikkakuntalaisille.⁵¹ 1920-luvun aikana tilanne kuitenkin muuttui, ja vaikka vuosikymmenen alussa kunnostettiin kartanon rakennuksiin kuulunut puurakennus sairaalakäyttöön ja uusille hoitajille rakennettiin huoneita päärakennuksen ullakolle, ei tämä lisäys riittänyt kattamaan jäsenkuntien kasvavaa tarvetta hoitopaikoille pitkäksi aikaa.

Vuonna 1927 sairaalan silloinen johtokunta esitti jäsenkuntien vuosikokoukselle sairaalan laajentamista. Ehdotus hyväksyttiin ja vuosikokous valtuutti johtokunnan tilaamaan piirustukset lisärakennusta varten. Samalla otettiin esille lääkärin asunorakennuksen tarve sekä vanhan sairaalarakennuksen kunnostustarve.⁵² Johtokunta ja myöhemmin erikseen valittu rakennustoimikunta vei asiaa eteenpäin, täsmänsi

laajennusohjelmaa ja laati kustannusarvion sekä ehdotuksen rahoituksen järjestämiseksi. Lisäksi todettiin myös uusi pesula välttämättömäksi.⁵³ Piirustukset tilattiin yliarkkitehti E. A. Kranckilta.

Rakennustyöt päästiin aloittamaan toukokuun lopulla vuonna 1930 ja vuoden 1931 loppuun mennessä oli Kranckin suunnittelema klassisistinen uusi sairaalarakennus, Keskitalo, valmis.⁵⁴ Muutoksia jouduttiin kuitenkin tekemään vielä vuoden 1932 aikana, kun potilashuoneisiin sijoitetut klosetit siirrettiin kuivaushuoneisiin, pesutiloja muutettiin ja lavuaareja lisättiin.⁵⁵

Samanaikaisesti vesihuolto uusittiin. Pohjavettä ei ollut saatavilla riittävästi, joten käyttövetä jouduttiin ottamaan myös joesta. Sairaalalle rakennettiin yksi uusi kaivo ja vanhat kunnostettiin. Rakennettiin uusi puhdistus- ja hajoituskaivo, viemäriputkia uusittiin ja aiemmin vesijohdottomaan puurakennukseen (vanha vitonen) rakennettiin vesijohdot.⁵⁶

51 Tuovinen 1990, s. 37.

52 Rakennuslautakunnan selostus toimitetuista laajennustöistä 1933, s. 3–4.

53 *ibid.* s. 7.

54 *ibid.* s. 14–15.

55 Vuosikertomus 1933, s. 21.

56 *ibid.* s. 15–16.

Ilmakuva 1930-luvun alkupuoliskolta. Keskitalon vasemmalla puolella näkyy pesularakennuksen kattoa ja taustalla, Vanhan vierotien toisella puolella Suomelan tilan uusi karjatalo ja asuinrakennus. Kuva TM

Yleisten rakennusten ylläpidon ja ylläpitämisen sairaala-arkkitehti Kranck oli tähän saakka toiminut hoitolaitoksen rakennushankkeiden suunnittelijana ja asiantuntijana. Vuonna 1931 hoitolaitokseen palkattiin kuitenkin ensimmäinen oma lääkäri, lääkäri Aarne Ilmari Soininen, joka oli itse perehtynyt juuri psykiatristen sairaalarakennusten suunnittelun uusiin ajatuksiin ja uusiin hoitomuotoihin. Hän ottikin rakennuskauden myöhemmässä vaiheessa osaa rakennusasioihin.⁵⁷ Kranckin jäätyä eläkkeelle vuonna 1929 hän hiljalleen jättäytyi sivuun sairaalan uusista rakennushankkeista. Sairaalan ensimmäisen lääkärintalon (Sinisen talon) piirustukset on Kranck päivännyt vielä huhtikuussa 1930.⁵⁸ Hänen jälkeensä sairaalan 1930-luvun rakennushankkeista vastasi ensisijaisesti arkkitehti Toivo Jäntti, joka oli Soinisen koulutoveri.⁵⁹

Soininen asettui vakinaisesti Kellokoskelle elokuussa 1931 uuden sairaalarakennuksen sisustustöiden ollessa käynnissä. Tässä vaiheessa tehtiin vielä Soinisen esittämiä muutoksia, niin että rakennuksen tietyt kohdat ”paremmin vastasivat nykyaikaisempaa hoitotapaa tai olisivat muuten käytännöllisemmät”. Tiloihin lisättiin

välivoivia ja potilaskerrostien ikkunat lasitettiin konelasilla himmeiden lasien sijasta.⁶⁰ Uusien osastojen sisustuksessa kiinnitettiin Soinisen ja Pakalénin aloitteesta erityisesti huomiota potilaiden viihtymiseen, joka nähtiin tärkeäksi parantumista edistävänä tekijänä. Myös värit valittiin tätä silmälläpitäen.⁶¹

1930-luvulla rakennettiin Keskitalon lisäksi henkilökunnan asuinrakennuksia ja maatalousrakennuksia. Sairaalan maatilatoiminta siirrettiin Vanhan valtatie itäpuolelle. Kun sairaalan laajennustyöt valmistuivat vuonna 1933, paikkamäärä oli 350. Kaikki potilaat jäsenkuntien alueelta voitiin ottaa viipymättä hoitoon. Lisäksi paikkoja voitiin taas tarjota myös ulkokuntalaisille sekä yksityispotilaille korkeammassa maksuluokassa, johon sisältyi oikeus 1–3 hengen huoneeseen ja vaihtelevampi ruokajärjestys. Suurin osa näistä potilaista oli alkoholisteja.⁶²

1930-luvun lopussa rakennettiin uusi pumppuhuone 1750 metrin päähän sairaalasta Leissalan asutustilan rakennusten lähelle. Pumppuhuoneelta vedettiin uusi vesijohto, joka yhdistettiin Sairaalan vanhaan vesijohtoverkkoon.⁶³

57 Vuosikertomus 1933, s. 14.

58 KSA/Kiint.

59 Mannila 2000.

60 Rakennuslautakunnan selostus 1933, s. 16–17.

61 Vuosikertomus 1932, s. 4–5.

62 Vuosikertomus 1933, s. 11

63 Vuosikertomus 1938, s. 8.

Sininen talo eli ensimmäinen lääkärintalo kuvattuna ennen vuotta 1965. Rakennuksen julkisivujen väritys oli vaalea. Kuva Hänninen 1965.

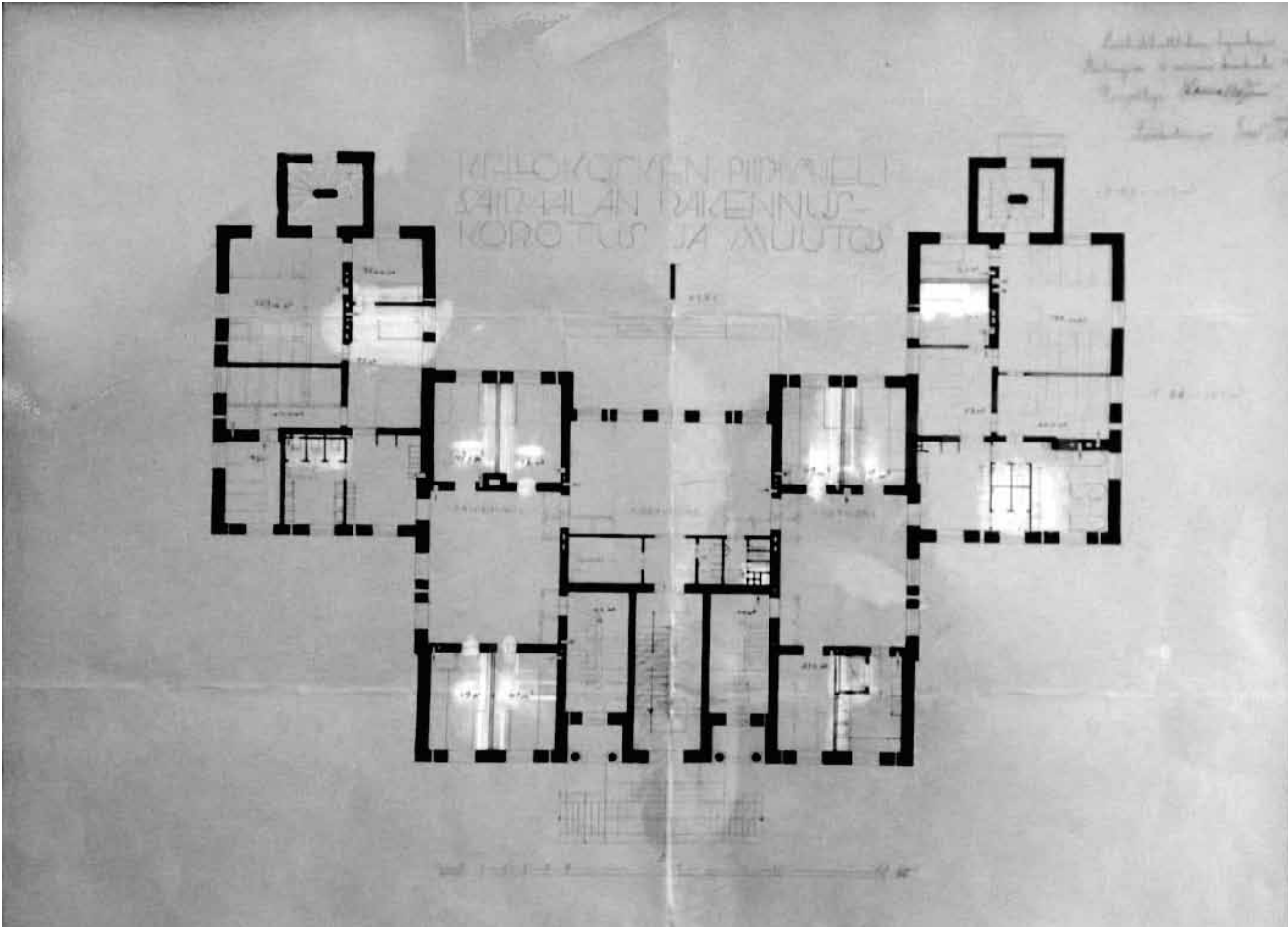
LÄÄKÄRINTALO (1930)

E. A. Kranckin suunnitelma hirsirunkoinen asuinrakennus sairaalan ensimmäiselle omalle lääkärille. ”Kellokosken piirimielisairaalan rakennuslautakunnan selostus toimitetuista laajennustöistä” vuodelta 1933 mainitsee lääkärin asuntorakennuksen ensin osana vuonna 1928 hyväksytyä laajennussuunnitelmaa (s. 5 ja 7-8) ja myöhemmin todetaan rakennustöiden alkaneen toukokuun loppupuolella vuonna 1930 ja lääkärin asuntorakennuksen valmistuneen urakkasopimuksen mukaan vuotta ennen uutta päärakennusta ja pesulaa. Lopputarkastus oli toimitettu 10.12.1930 (s. 14–15).

UUSI KARJATALO (1931)

Suomelan tila käsitti puisen asuinrakennuksen, sikalan, navetan, maitohuoneen, keittiön, tallin, kanalan ja lantalan sekä vinttikerroksessa rehu- ja kalustovajan. Piirustukset laati rakennusvalvoja, insinööri Ikäheimo ja työn suoritti urakoitsija A. Nysten. Työt alkoivat helmikuussa 1931 ja valmistuivat saman vuoden joulukuussa.⁶⁴ Rakennus tunnetaan nykyisin puuverstaana. Rakennus näkyy viereisen sivun (s.32) ilmakuvasa 1930-luvulta.

⁶⁴ Rakennuslautakunnan selostus 1933, s. 16.

Piirustuksen on signeerannut Toivo Jäntti 23.4.1932.

Kuva: KSA (valokuva, piirustus on kehystettyä Kartanon seinällä).

KARTANON KOROTUS (1933)

Vanha sairaalarakennus oli korjauksen tarpeessa ja hoitotilat kaipasivat uuden-aikaistamista. Myös Lääkintöhallitus kiirehti korjausta toteamalla rakennuksen vuoden 1932 alussa niin huonokuntoiseksi, että ilman perinpohjaista kunnostusta ei siinä olevista potilaista voitaisi suorittaa valtionapua.⁶⁵ Korjaustöiden rahoittamiseksi päätettiin korottaa koko rakennus kolmikerroksiseksi ja saada kustannukset katettua näin syntyvien uusien sairaalapaikkojen myynnillä. Piirustukset tilattiin Toivo Jäntiltä, joka suunnitteli korotuksen

⁶⁵ Vuosikertomus 1932, s. 23.

vanhan rakennuksen tyyliä jatkaen. Insinööri Pakalénin asiantuntijalausannon perusteella rakennustoimikunta päätti, että työtä ei kannata teettää urakkana vanhan rakennuksen korjaamiseen ja korottamiseen liittyvien epävarmuustekijöiden takia. Tämä osoittautuikin myöhemmin hyväksi ratkaisuksi.⁶⁶

1930-luvun laajennusohjelmassa oli liian vähän asuntoja henkilökunnalle ja uusia asuinhuoneita rakennettiin uuden pesulan ja vanhan saunan ullakoille. Piirustukset ja kustannusarvion näistäkin laati Toivo Jäntti.

⁶⁶ Vuosikertomus 1933, s. 43–44.

YLILÄÄKÄRIN ASUNTO (1933)

Sairaalalle piti laajennusten valmistuttua ja paikkamäärän kasvaessa palkata toinen lääkäri, ja tämän johdosta päätettiin jo hyvissä ajoin rakentaa yllilääkärille uusi, ajanmukaisempi asuintalo. Toivo Jäntin suunnittelema edustava funkistalo muurattiin kuitenkin perinteisesti punatiilestä alkuperäisen työselityksen solubetonin sijaan.⁶⁷

IMPILINNA (1936)

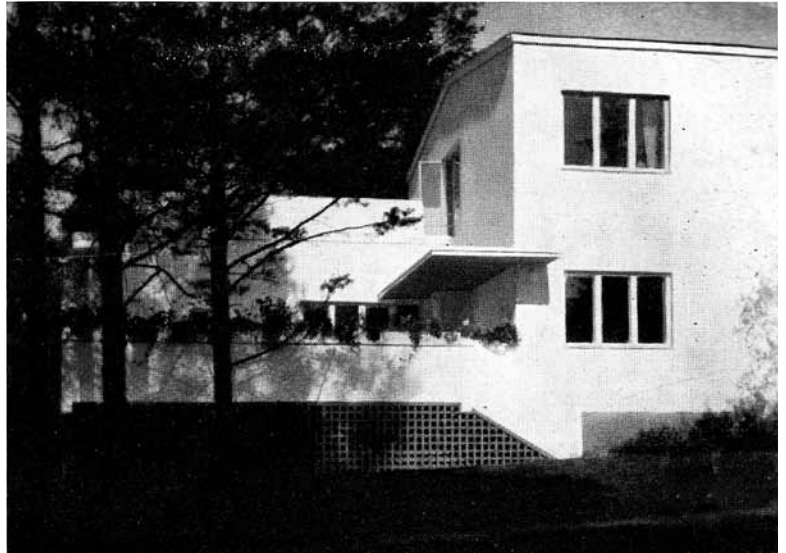
Liittohallitus ryhtyi valmistelemaan rakennustöitä heti vuoden 1935 alussa. Piirustukset tilattiin arkkitehti A. Erikssonilta ja liittovaltuusto hyväksyi ne 12.6.1935. Lääkintöhallitus vaati piirustuksiin pieniä muutoksia ja vahvasti ne sen jälkeen. Rakennustyöt alkoivat vielä saman vuoden elokuussa ja rakennus valmistui suunnitellusti seuraavan vuoden kesäkuun alussa.⁶⁸

ALILÄÄKÄRIEN ASUNTORAKENNUS (1938)

Liittohallitus tilasi piirustukset vuonna 1937 Toivo Jäntiltä ja rakennustyöt alkoivat saman vuoden lokakuussa. Näyttävä funkisrakennus valmistui kesäkuussa 1938. Sairaala-alueen 30-luvun rakennuskannassa on havaittavissa siirtymä klassismista

67 Kertomus 1933, s. 45.

68 Kertomus 1935 s. 6–7 ja 1936, s. 5.

Yllilääkärintalo vastavalmistuneena vuoden 1934 Arkkitehtilehdessä. ARK 9/1934 s. 139.

Impilinna, 1930–40-luku. Kuva Martti Lind.TM.

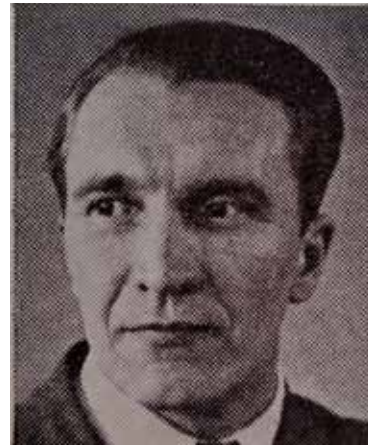
Alilääkärien talo, jota kutsutaan nykyisin Paavalinlinnaksi, alkuperäisessä asussaan. Kuva Hänninen (1965), s. 45.

funktionalismiin. Kranck ei selvästikään enää juuri eläkeiän kynnyksellä ollut kiinnostunut uudesta suuntauksesta, jota Jäntti sen sijaan edustaa puhdaslinjaisesti. Tosin Jäntinkin kohdalla pitää mainita, että kartanon korotuksen hän suunnitteli julkisivujen osalta Kranckin aiempien muutosten mukaisesti rakennuksen tyylläihteitä toistaen. Sisätiloissa tapahtui suurempia muutoksia. Arnold Erikssonin Impilinnasakin on selvästi vielä klassistisia vaikutteita, vaikka yleisilmeeltään rakennus edustaa jo funktionalismia. Maatilarakennukset ja muut aputilat ovat vielä oma lukunsa, ne teetettiin paikallisilla rakennusmestareilla samoin kuin pieni, rakennusmestari Mauno Laakson suunnittelema klassistinen kappeli. Sairaalan ja ruukin alueet yhteenluki on Kellokoskella melko runsas määrä funkkisrakennuksia. Keskustan maisemassa näkyvin funktionalismin edustaja on ns. Lasipalatsi, näyttävä vuonna 1938 valmistunut teollisuusrakennus, jonka suunnitteli Elma Lindroos. Myös insinööri Totti (Torsten) Carlander, tehtaan viimeinen ruukinpatruuna, suunnitteli ruukin alueelle joukon funktionalistisia rakennuksia. Sähkögalvanointiosasto (1934–1935) oli ruukin ensimmäinen valkoiseksi rapattu rakennus, mutta noudatteli muuten vielä vanhan verstarsrakennuksen tyyliä, jonka kylkeen se rakennettiin. Sähkönjakotorni (1935) oli jo massoitteeltaan lähellä funktionalismin ihanteita. Konttori- ja valimorakennus itäisemmän tehdashallin pohjoispäässä (1936) erottuu Carlanderin suunnittelemissa rakennuksista selkeimmin ruukin vanhasta rakennuskannasta.⁶⁹ Myös länsirannan puu- ja tiilirakenteinen painosorvaamo (1939) ja tiilirakenteinen kaasulaitos muutoksineen (1941–49) voidaan liittää Carlanderin suunnittelemissa funkkisrakennusten listaan.⁷⁰

TOIVO JÄNTTI

69 Tenkanen 2005, s. 47–50.

70 Savolainen ja Vähätalo (2013).

s 7.4.1900, k. 8.5.1975

Toivo Jäntti kirjoitti ylioppilaaksi Suomalaisesta Normaalilyseosta vuonna 1919 ja valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1928. Valmistuttuaan hän teki useita opintomatkoja eri puolille Eurooppaa ja työskenteli muutaman vuoden ajan eri arkkitehtitoimistoissa ennen kuin aloitti toiminnan itsenäisenä arkkitehtina vuonna 1930.⁷¹ Kellokosken rakennushankkeet olivatkin yksi Jäntin itsenäisen uran ensimmäisistä töistä. Niiden merkitystä nuorelle arkkitehdille korosti varmasti lama-ajan tiukka kilpailu toimeksiannoista.

Jäntti osallistui ahkerasti arkkitehtuurikilpailuihin ja arkkitehtipiireissä hänet tunnettiin etevänä kilpailijana useista voitoista ja sijoituksista.⁷² Menestystä kertyi esimerkiksi lukuisissa urheilurakennusten, liiketalojen ja sairaaloiden arkkitehtuurikilpailuissa.⁷³ Monet rakennukset jäivät kuitenkin toteuttamatta sodan ja huonon taloustilanteen takia.

Tunnetuin Jäntin rakennuksista on yhdessä Yrjö Lindegrenin kanssa suunniteltu Olympiastadion, josta järjestetyn arkkitehtuurikilpailun he voittivat vuonna 1933. Suunnitelman työstämistä varten Jäntti ja Lindegren saivat matka-apurahan eri maiden olympiarakennuksiin tutustumiseksi. Rakentaminen alkoi 1936 ja stadioni valmistui vuonna 1940. Puhdaslinjainen, valkoinen funkkirakennus korkeine tor-

71 Arkkitehtuurimuseon arkkitehtiesittely.

72 ARK 4/50, s. 7.

73 Arkkitehtuurimuseon arkkitehtiesittely.

neeseen nähtiin itsenäisyyden symbolina.⁷⁴ Kun kisat sitten lopulta vuonna 1952 järjestettiin, vastasivat arkkitehdit rakennuksen vaatimista muutoksista. Jäntti suunnitteli myöhempiäkin muutostöitä aina 1970-luvulle saakka.⁷⁵

Muita tiedossa olevia toteutuneita rakennuksia Kellokosken lisäksi ovat mm. Helsingin Suojeluskuntatalo (Pohjoinen Hesperiankatu 15), Teljä Oy:n konttorirakennus Porin Karjarannassa vuodelta 1949 sekä toinen rakennusvaihe vuodelta 1952.⁷⁶ Helsingin Suojeluskuntatalosta järjestettiin kilpailu vuonna 1936, jossa Jäntti sijoittui kolmanneksi. Ensimmäinen sija jätettiin jakamatta, toiseksi tulivat Aulis ja Matti Hämäläinen.⁷⁷ Suunnittelutyö kuitenkin annettiin Jäntille ja rakennus valmistui vuonna 1941.

Vuodesta 1943 vuoteen 1954 Jäntti työskenteli Puutalo Oy:n palveluksessa kehittäen yhdessä Jorma Järven kanssa uudenaikaisia rakennusmenetelmiä puurakennuksille. Heidän vuonna 1948 suunnittelemansa As. Oy. Herttua Herttoniemessä oli valmistuessaan 1949 Suomen ensimmäinen puuelementtirakenteinen rivitalo.⁷⁸ Puutalo Oy oli Ahlström yhtiöiden ohella tärkein puurakenteisten elementtitalojen kehittäjä ja tuottaja Suomessa. Yhtiön tuotevalikoimaan kuuluivat mm. useat omakotitalotyyppit, rivitalot ja myös koulut. Suuri osa tuotannosta meni ulkomaanvientiin.⁷⁹

Jäntin arkkitehtuuri on pääosin puhtaslinjaisen funktionalistista, osuivathan hänen uransa alkuvaiheet ajallisesti yksittäin tyyliuunnan läpimurron kanssa. Toivo Jäntin elämäntyötä tunnetaan huonosti suhteessa siihen, että Suomen rakennustaiteen historiassa Jäntti oli yksi oman aikansa merkittävistä arkkitehdeista.

ARNOLD ERIKSSON

s. 20.12.1886, k. 11.4.1936

Impilinnan suunnittelija Arnold Eriksson pääsi ylioppilaaksi Vaasan ruotsalaisesta klassisesta lyseosta vuonna 1907 ja valmistui arkkitehdiksi Suomen teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1916. Nuorena arkkitehtina hänen mainitaan työskennelleen useissa maamme eturivin arkkitehtitoimistoissa. Vuonna 1922 Eriksson valittiin sosiaalilautakunnan sihteeriksi ja 1931 Helsingin kiinteistötoimiston tonttiosaston päälliköksi. Näissä viroissa hän kehitti ja ohjasi ensimmäisen maailmansodan jälkeisenä pula-aikana kaupungissa alulle pantua omakoti- ja yleishyödyllistä rakennustoimintaa Toukolan, Vallilan, Kumpulän ja Käpylän alueilla.⁸⁰ Eriksson myös suunnitteli itse alueen rakennuksia, ainakin As. Oy. Itäisen viertotie 78:n Vallilaan. Alueella käytettiin myös vahvistettuja julkisivukaavioita.⁸¹ Impilinna lienee Erikssonin viimeisimpiä töitä, sillä hän kuoli ennen rakennuksen valmistumista.

74 *ibid.*

75 *ibid.*

76 <http://users.utu.fi/vikemp/karttao3o412.pdf>

77 <http://www.mfa.fi/suojeluskuntakilpailut>

78 http://www.mfa.fi/jormajarvi_asunnot

79 <http://www.mfa.fi/jormajarvi>

80 ARK 4/36, s. 13.

81 ARK 8/28, s. 108.

Ilmavalokuvapostikortti 1958 jälkeen. Tuusulan museo, oikeudet kuvaan Veljekset Karhumäki.

4.3 Toinen laajennusvaihe 1940–1950-luvuilla

Sairaalan tilantarpeen kasvu jatkui myös 1930-luvun jälkeen ja vuonna 1939 aloitettiin jo uuden laajennushankkeen valmistelu. Talvisota kuitenkin katkaisi tämän työn.⁸² Vuonna 1941 Toivo Jäntti pääsi laatimaan sairaalalle laajennussuunnitelmaa, mutta sekin jäi jatkosodan vuoksi toteutumatta.⁸³ Sodan myötä Viipurin Papulan mielisairaalasta sekä Rauhan sairaalasta Joutsenosta evakuoituiden siirtopotilaat kaksinkertaistivat Kellokosken potilasmäärän vuonna 1940. Potilaita oli sijoitettu Juhlataloon ja paikallisiin kansakouluihin väliaikaisesti.⁸⁴ Vuonna 1942 sairaala osti siirtopotilaita varten Toimelan tontin. Jäntti laati piirustukset tontille sijoitettavaa Karjalaispaviljonkia varten,

⁸² Vuosikertomus 1939, s.4. KSA.

⁸³ Mannila 2000.

⁸⁴ Tuovinen 1990, s. 75.

mutta uudisrakennuksen sijasta päädyttiin kunnostamaan Toimelan vanha meijeri potilasvoimin avo-osastoksi, joka valmistui syksyllä 1944.⁸⁵

Sairaalan asteittainen laajentaminen oli johtanut siihen, että 280 potilaspaikan sairaalalle suunnitellussa keittiössä valmistettiin 1940-luvun puolivälissä päivittäin ruokaa 800 hengelle. Samoin lämmityspaikkoja oli runsaasti eri rakennuksissa, mikä teki ruoan jakelusta hankalaa ja kallista.⁸⁶ Vuoden 1946 lopulla Kellokosken sairaalan liittovaltuusto teki päätöksen sairaalan 1930-luvun alussa rakennetun pesularakennuksen laajentamisesta ja uuden lämmityskeskuksen sekä yhdistetyn keittiö- ja asuinrakennuksen rakentamisesta arkkitehti Aulis E. Hämäläisen piirustus-

⁸⁵ *ibid.* s. 77.

⁸⁶ Hänninen 1965, s. 47–48.

Toimelan ruokasali. Katon valepalkit on koristeltu karjalaiseen tyyliin. Anne Vähätalon mukaan juhlasalin sisätila on nykyisin täysin tuhoutunut. Kuva: Tuovinen 1990, s. 76.

Talousrakennus alkuperäisessä asussaan. Kuva Hänninen 1965, s. 49.

ten mukaan ja asetti samalla rakennustoimikunnan huolehtimaan suunnitelmien toteutumisesta.⁸⁷ Rakennustoimikunta esitti vielä oman muuntajan rakentamista lämpökeskuksen yhteyteen, minkä liittovaltuusto hyväksyi. Kone- ja johtoverkostotöitä suunnitteli ja valvoi insinööri Kaarlo Oksanen, sähkötöitä käyttöpäällikkö V. Virtanen. Lujuuslaskelmat suoritti Rakento Oy, ja peruspohjan tutkimuksen ja paalutustöiden suunnittelun suoritti Insinööritoimisto Alenius.⁸⁸

Liittohallitus hyväksyi Aulis Hämäläisen laatimat pääpiirustukset kokouksessaan 25.1.1947 ja rakennusluvut saatiin Kymrolta⁸⁹ 15.4.1947 (matalat osat) ja 6.6.1947 (Keittiö- ja asuinrakennus). Urakoitsijaksi valittiin rakennusmestari S. Hj. Salo, ja urakkasumma oli kokonaisuudessaan 43 miljoonaa markkaa. Sähkötyöt suoritti Keskusosuusliike Hankkija, Vesi- ja lämpöjohtotyöt Suomen Lämpö Oy. Viemärikaivot ja keittiö- ja asuinrakennuksen vaatima paalutus anettiin rakennusmestari Salon tehtäviksi samoin kuin keittiöosan levittä-

minen, johon samalla sisältyivät levennyksen paalutustyöt.⁹⁰

Rakennuksen matala osa korkeapainekattilakeskuksineen valmistui vuoden 1948 aikana. Keittiö- ja asuinrakennuksen valmistuminen kuitenkin viivästyi suunnitellusta aikataulusta mm. betoniraudan puutteen ja putkityöntekijöiden kuuden kuukauden lakon takia. Kaksi ylintä kerrosta, eli asuinkerrokset, oli kuitenkin voitu ottaa käyttöön jo syksyllä 1949. Ruokasali, keittiö ja kellarikerrokset valmistuivat kesäkuussa 1950, jolloin viimeistelytöitä jatkettiin vielä. Rakennusajan pitkittyminen lisäsi kustannuksia, mutta osaltaan kustannusarvion ylittyminen johtui myös siitä, että rakennustöiden aikana olikin saatavilla parempia rakennusmateriaaleja, kuin mihin etukäteen oli varauduttu.⁹¹

1950-luvun alussa rakennettiin sairaalalle neljäs lääkärin talo, jonka suunnitteli niinikään Aulis Hämäläinen. Liittovaltuusto hyväksyi rakennuksen piirustukset kokouksessaan 27.6.1950,⁹² ja sama rakennustoimikunta, joka oli valittu hoitamaan Talousrakennuksen rakennuttamista, vas-

87 Rakennustoimikunnan kertomus, pesula- ja kattilahuonerakennukset sekä keittiö- ja asuinrakennus. Päiväty 10.11.1951.

88 ibid.

89 Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö, väliaikainen rakennusasiain osasto.

90 Rakennustoimikunnan kertomus 1951. KSA.

91 Rakennustoimikunnan kertomus 1951.

92 Rakennustoimikunnan kertomuksessa 27.6.1951, joka lienee kirjoitusvirhe koska rakennuksen mainitaan kuitenkin valmistuneen keväällä 1951.

Lääkäreiden talo valmistui 1951. Kuva TM.

tasi myös tästä hankkeesta. Tätäkin rakennushanketta viivytti putkityöntekijöiden lakko, rakennus voitiin ottaa lopullisesti vastaan keväällä 1951.⁹³

Sairaalan laajennuksen suunnittelu alkoi jo 1950-luvun alkupuolella. Kuten aiemmissakin laajennuksissa, taustalla oli pula hoitopaikoista. Nyt suunniteltiin 150 uutta potilaspaikkaa ja niiden myötä tarvittiin myös lisää hoito-, tutkimus- ja toimistotiloja sekä uusia asuntoja lisähenkilökunnalle.⁹⁴

Laajennussuunnitelmasta järjestettiin alkuvuodesta 1953 arkkitehtuurikilpailu, johon kutsuttiin Arkkitehtitoimisto Cedercreutz & Railo ja Arkkitehtitoimisto Linnasalmi. Molemmilla toimistoilla oli kokemusta sairaaloiden ja erityisesti psykiatristen sairaaloiden suunnittelusta. Kilpailulautakunta palkitsi jälkimmäisen toimiston ehdotuksen. Eriyisesti kiinnitettiin

huomiota potilasrakennuksen käytävien kodikkaaseen järjestelyyn ja potilashuoneiden käytännölliseen ryhmitykseen, hallitorakennuksen tilojen sijoitukseen sekä perheellisten työntekijöiden rivitaloryhmään, jota pidettiin varsin onnistuneena.⁹⁵

Lopullisia piirustuksia laadittaessa jouduttiin suorittamaan vielä ohjelmallisia tarkistuksia ja rakenteellisia muutoksia. Nämä piirustukset hyväksyttiin vuoden 1954 tammikuussa ja saman vuoden lopussa Liittohallitus asetti rakennustoimikunnan huolehtimaan rakennustöistä. Kesti kuitenkin vuoden 1956 tammikuuhun, ennen kuin sisäasiainministeriö hyväksyi piirustukset ja valtionavun maksamisen eräiden supistuksiin tähtäävien tarkistusten jälkeen.⁹⁶ Tämän jälkeen voitiin tilata rakennesuunnitelmat Rakento Oy:n prof. Viljo Kuuskoskelta, lämpö- ja saniteettisuunnitelmat vesijohtoliike Huber Oy:ltä, ilmastointisuunnitelmat insinööri Rudolf

93 Rakennustoimikunnan kertomus 1951.

94 Kellokosken sairaalan laajennustyö 1958.

95 Kellokosken sairaalan laajennustyö 1958.

96 Kellokosken sairaalan laajennustyö 1958.

Albin Aaltosen kuvaama postikortti Uusitalosta. Kuvalähde: Tuusulan museo

Björkiltä ja sähkösuunnitelmat insinööri Risto Mäenpäältä. Pääpiirustusten valmistuttua kesäkuussa 1956 valittiin tarjousten perustella pääurakoitsijaksi Vilho Kivinen Oy Lahdesta. Laajennustyön sovittiin olevan valmis maaliskuun 1958 loppuun mennessä.⁹⁷

Rakennustyöt alkoivat elo–syyskuun vaihteessa vuonna 1956 ja töiden ensimmäinen vaihe, eli potilasarakennus, hallintorakennus ja juhlasali, olivat vesikatossa jo vuoden vaihteessa. Harjannostajaisia vietettiin 26.1.1957. Henkilökunnan asuinrakennusten osalta töitä ei kuitenkaan päästy aloittamaan ennen kuin vuoden 1957 toukokuussa. Niiden sijoituspaikka haluttiin muuttaa pois jokirannasta, jotta ranta-alue säilyisi yhteisessä käytössä. Uusi paikka löytyi lopulta nykyisen Toimelantien toiselta puolelta, rivitalo sijoitettiin rinteeseen ja korkea rakennus mäen laelle. Samana vuoden syksynä pääurakoitsija oli lähellä vararikkoa ja töiden jatkuminen vaakalaudalla. Liittovaltuusto päätti maksaa urakoitsijalle urakkalisää ja lopulta myös vastata lopuista rakentamisen kuluista, jotta työt saatiin valmiiksi.

97 Kellokosken sairaalan laajennustyö 1958.

Uusitalo valmistuikin vuoden 1958 helmikuussa kuukautta ennen määräaika. Rakennus otettiin käyttöön 15.3.1958.⁹⁸ Potilasosastot sijaitsivat viidessä ylimmässä kerroksessa ja niiden lisäksi rakennukseen sijoitettiin hallintotiloja, puhelinkeskus, laboratorio, poliklinikka, röntgenosasto, leikkaussali, hammaslääkärin vastaanotto, lääke- ja keskusvarasto sekä luentosali. Nyt saatiin sairaalalle myös kauan kaivattu oma juhlasali, jota voitiin käyttää myös voimistelusalina ja sairaalan elokuvateatterina.⁹⁹ 150 paikkaisen Uusitalon valmistuttua sairaalassa oli potilaspaikkoja kokonaisuudessaan 640. Henkilökunnan määrä kasvoi myös. Uusia virkoja perustettiin yhteensä 87 käsittäen muun muassa kaksi lääkäriä, psykologin, runsaasti hoitajia sekä kaksi liikunnanohjaajaa.

Laajennushankkeen aiheuttama rakennustilavuuden lisäys vaati myös sairaalan kattilahuoneen laajentamista. Nämä työt annettiin niin suunnittelun kuin urakankin osalta samoille tekijöille kuin muutkin saman aikaiset laajennukset.¹⁰⁰

98 Kellokosken sairaalan laajennustyö 1958. KSA/Kiint.

99 Tuovinen, s. 87–89.

100 Kellokosken sairaalan laajennustyö 1958. KSA/Kiint.

AULIS E. HÄMÄLÄINEN

(s. 12.8.1909 Luhangalla)

Aulis Edvin Hämäläinen kirjoitti ylioppilaaksi Jyväskylän lyseosta 1928 ja valmistui arkkitehdiksi vuonna 1935. Hän työskenteli Väinö Vähäkallion toimistossa 1934-1936 ja siirtyi sieltä Suomen Matkailijayhdistyksen palvelukseen 1936-1945. Vuodet 1945-47 Hämäläinen työskenteli Valtiovarainministeriössä korvausasiain osastolla ensin toimisto- ja sitten osastopäällikkönä. Vuosina 1953-1954 hän toimi Helsingin kaupungin yliarkkitehtina. Hämäläisellä oli oma toimisto ainakin 1940-luvulta alkaen.

**ARKKITEHTITOIMISTO
LINNASALMI, VUOSINA 1956-58
LINNASALMI & TALA**

Inkeri ja Erkki Linnasalmen vuonna 1945 perustama toimisto oli erikoistunut sairaala-arkkitehtuuriin.

- 1949 Eurajoen entinen lääkärintalo vuodelta
- 1950 Savon lastenlinna (nykyisin Alavan sairaala) Kuopiossa.
- 1952 Ylitornion kunnanlääkärin virka-asunto ja vastaanottohuoneusto.¹⁰¹
- Hattelmalan piirimielisairaalan laajennus Hämeenlinnassa. (Kilpailuvoitto 1951, toteutus 1950-luvun puolivälissä).¹⁰²
- 1956 lisärakennus Oulunsuun sairaala-alueelle Ouluun.
- 1959 Heikinharjun kuntainliiton sairaalan rakennukset Oulussa. Toimi aluksi B-mielisairaalan ja myöhemmin psykiatrisena sairaalana.¹⁰³

---

¹⁰¹ KA.

¹⁰² http://fi.wikipedia.org/wiki/Hattelmalan_piirimielisairaala

¹⁰³ Oulun Korvenkylän ja Kiimingin Välikylän rakennusinventointi 2005.

**AURA INKERI LINNASALMI
(OS. VEIJOLA)**

(s. 18.4.1912 Turussa)

Inkeri Linnasalmi kirjoitti ylioppilaaksi Lahden yhteiskoulusta 1931. Hän avioitui Erkki Linnasalmen kanssa vuonna 1936. Valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1940. Vuodesta 1937 alkaen hän työskenteli Viipurin kaupungin rakennuskonttorissa, yhteinen toimisto Inkeri ja Erkki Linnasalmi vuodesta 1945.¹⁰⁴

ERKKI ILMARI LINNASALMI

(s. 27.4.1908 Helsingissä)

Erkki Linnasalmi kirjoitti ylioppilaaksi Hämeenlinnan lyseosta 1927 ja valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1935. Vuonna 1936 Erkki Linnasalmi meni naimisiin Inkeri Veijolan kanssa. Hän työskenteli Viipurin kaupungin rakennuskonttorissa 1936-1937 ja sekä Lääkintöhallituksen että Helsingin yliopistollisen sairaalan rakennustoimistoissa vuosina 1938-1940. Yhteinen toimisto Inkeri Linnasalmen kanssa vuodesta 1945.¹⁰⁵

PENTTI TALA

(s. 8.11.1919 Turussa)

Pentti Tala kirjoitti ylioppilaaksi Tyrvään yhteiskoulusta vuonna 1938 ja valmistui arkkitehdiksi Helsingin Teknillisestä korkeakoulusta 1950. Hän työskenteli arkkitehtitoimisto Inkeri ja Erkki Linnasalmella toimistoarkkitehtina 1947-1956 ja osakkaana arkkitehtitoimisto Linnasalmi & Talassa 1956-1958. Tämän jälkeen hän toimi Lahden kaupungin apulaiskaupungin arkkitehtina 1958-1963, Oulun kaupunginarkkitehtina 1963-1970 ja Turun kaupunginarkkitehtina 1970-1983.

---

¹⁰⁴ Matrikkeli 1956.

¹⁰⁵ *ibid.*

4.4 Myöhemmät vaiheet

1960-luvulla sairaalan maatilán toiminta oli laajimmillaan. Rakennusmestari Heikki Siikosen yhdessä tilanhoitaja Aimo Korhosen kanssa suunnittelema uusi navettarakennus valmistui vuonna 1961. Samalla vanha Kalliomaan navetta muutettiin hevos- ja autotalliksi ja Kalliomaan vanha päärakennus, joka oli tilanhoitajan asuntona korvattiin uudella tiilitalolla, joka valmistui 1963.¹⁰⁶ Maatilalla oli lypsylehmiä, lihakarjaa ja sikalassa emakoita ja lihotussikoja, rehun viljely oli tärkeässä roolissa.

Maatalouden ylituotannon takia yhteisöjen harjoittama maatalous joutui 1960-luvun lopulla valtion silmätikuksi ja myös Kellokoskella jouduttiin aloittamaan maatilatoiminnan alasajo. Kanalan pito lopetettiin 1964, lypsykarjasta luovuttiin 1970, lihakarjan kasvatus loppui vuonna 1973 ja sikalasta myytiin viimeisetkin porsaas vuonna 1978. Tilanhoitaja Aimo Korhosen jäädessä eläkkeelle vuonna 1979 maatilatoiminta loppui kokonaan ja viljelysmaat vuokrattiin ympäristön maanviljelijöille.¹⁰⁷

Maatilarakennukset pysyivät kuitenkin sairaalan käytössä, navetta muutettiin teollisuustaloksi toiminta- ja teollisuusterapialle ja vuonna 1978 sen rehuparvesta tehtiin urheiluhalli. Sairaalan kuntoutusosasto sai uudet tilat kahden kilometrin

päästä, Savipakan tilan entisestä sikalasta vuonna 1980.¹⁰⁸

Maatilatoiminnan loppumisen kanssa 1970-luvun alkuun osui Kellokosken sairaalan uudenaikaistamisohjelma. Sairaansijoja vähennettiin ja uusi ylilääkäri Reino Elosuo panosti kuntoutustoimintaan. Toiminnallisille ryhmille järjestettiin tiloja vanhoista potilastiloista, toisaalta henkilökunnan asuintiloja mm. talousrakennuksessa ja Keskitalossa saatiin potilaskäyttöön. Avo-osastopaikkoja lisättiin myös. Uudisrakentamisen osalta etusijalle asetettiin lasten ja nuorten hoitopaikkojen lisätarve. Nuorisopsykiatrian osasto aloitti Kellokoskella väliaikaistiloissa vuonna 1972 ja oma rakennus valmistui 1978. Nuoriso-osaston uudisrakennukseen sijoitettiin kolme kahdeksan paikkaista osastoa, eli yhteensä 24 sairaansijaa. Näiden lisäksi rakennuksissa olivat luokkahuoneet sairaalakoululle ja nuorisopoliklinikan tilat.¹⁰⁹ Vaikka sairaansijojen määrä ei kuulosta ihmeelliseltä, oli se kuitenkin todella suuri lisäys koko maan 62 paikkaan. Nuorisopsykiatrian hoitopaikkojen määrä koko maassa kasvoi siis 35%.¹¹⁰

Sairaalatoiminta muuttui 1970-luvulta alkaen myös siten, että hoitoajat lyhenivät, kotiutetut potilaat saattoivat palata takaisin ja hoitoon tultiin usein vapaaehtoisesti ja päivystyksen kautta.¹¹¹ Näin ollen vastaanottotoiminnan merkitys kasvoi. Uu-

106 Tuovinen 1990, s. 134.

107 Tuovinen 1990, s. 135.

108 Tuovinen 1990, s. 113.

109 Tuovinen 1990, s. 114.

110 Tuovinen 1990, s. 114.

111 Tuovinen 1990, s. 115.

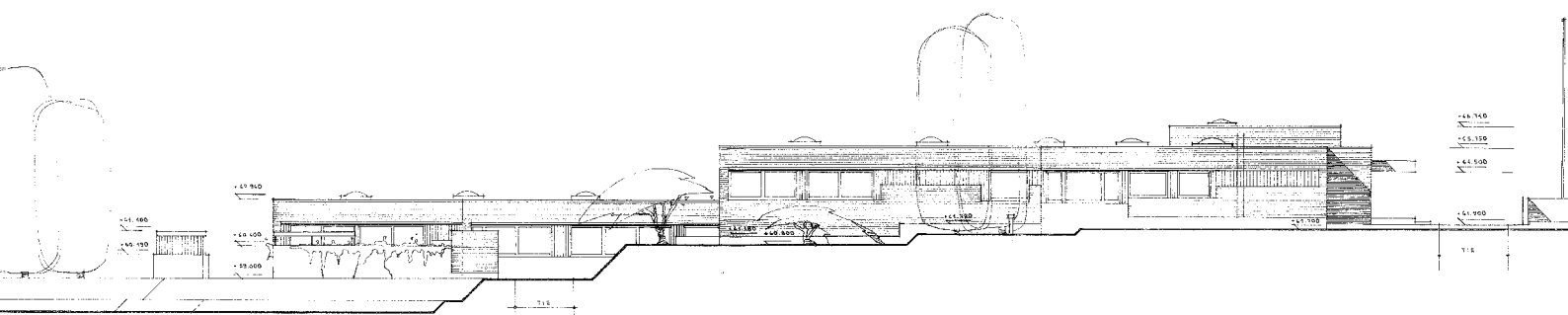
den vastaanottorakennuksen suunnittelu alkoi 1970-luvun puolivälissä ja arkkitehti-toimisto Havaste & Tammisen suunnittelema rakennus valmistui 1983.

Vastaanottorakennuksen valmistuminen tarjosi sopivan tilaisuuden Kartanon tyhjentämiseen potilaista korjausta varten. Kartanon olemassaolo oli ollut jo hetken aikaa uhattuna paloviranomaisten ilmoitettua 1970-luvulla saneeraussuunnitelmien käynnistyessä, että rakennus ei voisi jatkossa palvella sairaalakäytössä. Purkusuunnitelmat herättivät kuitenkin laajaa vastustusta ja lopulta päädyttiin kunnostamaan rakennus sairaalan hallinnon käyttöön. Viranomaismääräyksissä ei 1980-luvulla vielä ollut liiemmin joustoa vanhankaan rakennuksen kohdalla ja palomääräykset vaativat mm. vanhojen välipohjien purkamista. Rakennushallituksen

normit vanhojen rakennusten saneerauksissa muuttuivat näihin aikoihin kevyemmiksi, mutta sekin tapahtui Kartanon kanalta liian myöhään.¹¹²

1980-luvun alun jälkeen on sairaalassa eletty kunnostushankkeiden aikaa. Talousrakennus peruskorjattiin vuosina 1982-1982, Kartano kuten jo mainittiin 1983-1985, Uudentalon korjauksen suunnittelu käynnistyi 1989 ja toteutettiin useassa osassa 1990-luvun aikana. Samaan aikaan sairaala on myynyt viljelysmaitaan, ja kun henkilökunnan asunnot eivät enää ole samalla lailla osa sairaalatoimintaa kuin ennen, myös asuinrakennuksia on myyty. Kasvihuoneen toiminta jatkuu kuitenkin edelleen, vaikka sairaala on myynyt maita Vanhan valtatie itäpuolelta Tuusulan kunnalle. Uudet kasvihuoneet valmistuivat Vanhan valtatie länsipuolelle 2006.

112 Tuovinen 1990, s.116–117.

Matti ja Terttu Aaltosen suunnittelema nuoriso-osasto.
Piirustus TRV.

5 / Nykytila

Jokaisesta kohteesta on esitetty perustiedot sekä inventoinnin tulokset. Kerrosala perustuu lähtötietoina Tuusulan kunnalta saatuihin kiinteistörekisteritietoihin ja bruttoala HUS Kiinteistöjen tietoihin. Kuvituksena on kustakin rakennuksesta nykytilavalkokuva sekä historialliset piirustukset tai historiallinen valokuva, jos mahdollista. Inventointi suoritettiin vuoden 2013 lokakuussa. Rakennuksia tarkasteltiin rakennusosittain ulkopuolelta. Osassa rakennuksia suoritettiin myös sisätalokatselmus, jossa arvioitiin mahdollista suojeleuintressiä.

Osayleiskaavan merkintä C tarkoittaa

ULKOTILOJEN SÄILYNEISYYDEN ARVIOINTI

Ulkotilat on arvioitu kolmeen luokkaan seuraavilla kriteereillä. Lisäksi osasta kakkosluokkaa on liitetty oheen jokin erityinen kommentti. Lähtökohtaisesti kommentoidaan säilyneisyyttä suhteessa rakennuksen rakentamisaikajankohdan.

Erittäin hyvin säilynyt

- Rakennuksen muoto ja hahmo ovat säilyneet alkuperäisenä tai muutokset ovat sopusointuisia ja ajallinen kerroksellisuus on luettavissa.
- Materiaalit ovat alkuperäisiä tai korjauksia on suoritettu alkuperäisiä vastaavilla materiaaleilla ja työtekniikoilla.
- Kulkujärjestelyt ovat säilyneet.

Hyvin säilynyt

- Rakennuksen muotoa ja hahmoa on muutettu ja ajallinen kerroksellisuus on luettavissa, mutta ei kovin selvästi
- Korjauksissa on käytetty materiaaleja ja työtekniikoita, jotka poikkeavat alkuperäisestä, mutta jotka ovat jontenkuten sopusoinnussa alkuperäisen ratkaisun kanssa.
- Kulkujärjestelyitä on muutettu.
- Muutokset ovat palautettavissa.

Oleellisesti muutettu

- Rakennuksen muotoa ja hahmoa on muutettu ja ajallinen kerroksellisuus on vaikeasti luettavissa.
- Korjauksissa on käytetty materiaaleja ja työtekniikoita, jotka poikkeavat alkuperäisestä.
- Kulkujärjestelyitä on muutettu.
- Muutokset ovat vaikeasti palautettavissa.

Rak. no I

Vastaanottorakennus

OSOITE

Vanha valtatie 198r-I

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Arkkitehtitoimisto Havaste & Tamminen

RAKENNUTTAJA

HUS

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1981

VALMISTUMISAJANKOHTA

1983

BRUTTOALA (m²), HUS

3322

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

5400

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: ei suojeltu.

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Ei erityistä kulttuurihistoriallista arvoa.

SISÄTILAT

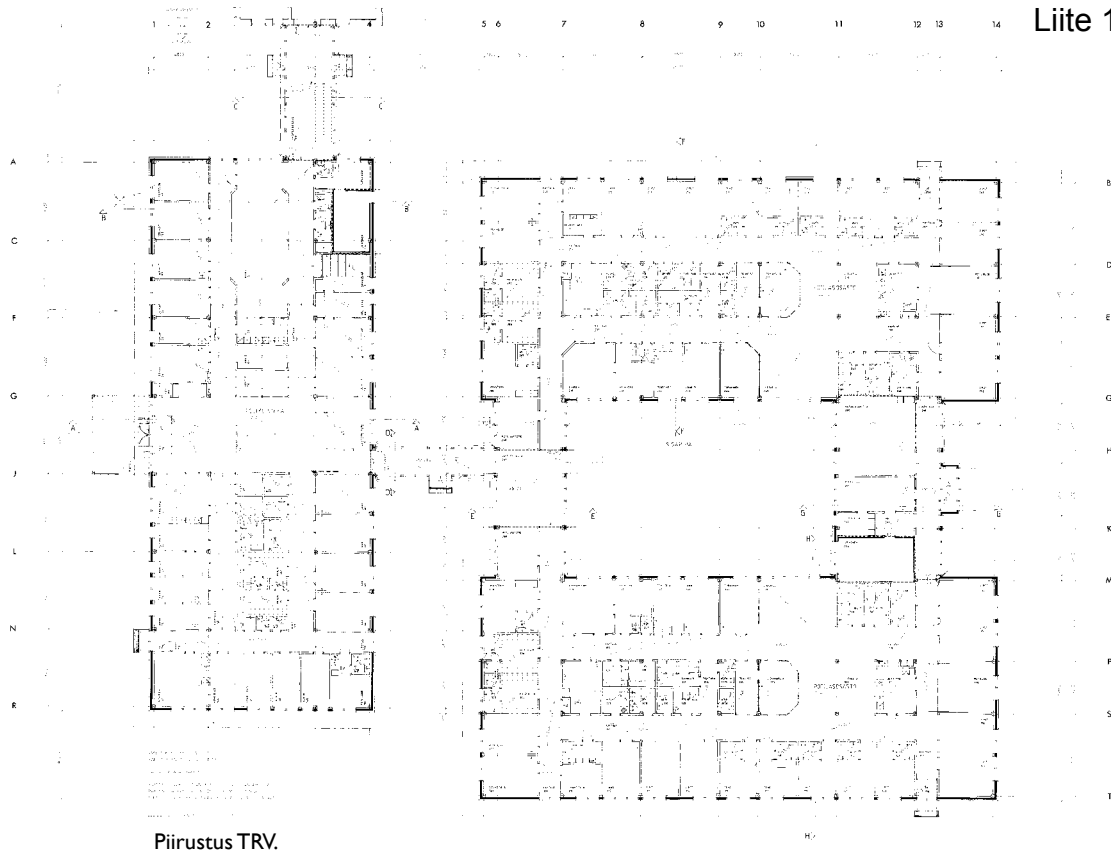
Ei katselmoitu.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

KÄYTTÖHISTORIA

Vastaanotto, sairaalarakennus (osastoja + hallintoa).

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Piirustus TRV.

INVENTOINTI

HAHMO

Rakennuksessa on kolme siipeä, jotka on yhdistetty yhdyskäytävillä. Yksi yhdyskäytävistä yhdistää rakennuksen vieressä sijaitsevaan Uusitaloon. Rakennusten väliin jää puoliavoimia pihatiloja ja yksi suljettu pihatila. Rakennukset ovat matalia ja pitkästäinen aumakatto korostuu. Rakennuksen piirteet muistuttavat aikansa omakotitalojen tavanomaista arkkitehtuuria kattomuotoineen ja julkisivumateriaaleineen.

SOKKELI

Maalattu betoni.

JULKISIVU

Oranssista keltatiilestä muurattu verhojulkisivu (1980-l). Tiilen saumat ovat harmaita ja suoria. Syöksytorvet ovat julkisivun pinnassa. Ikkunoiden yläpuolinen vyöhyke on pellitetty.

KATTO

Aumakatto ja yhdyskäytävien kohdalla tasakatto. Katemateriaalina on aaltolevy. Räystäät ovat pitkät ja umpinaiset ja niiden alapinta on ruskeaksi maalattua lautta. Kourut ovat kookkaat ja kulmikkaat.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Ovet ovat tummanruskeiksi eloksoituja alumiiniovina (1980-l). Pääoven edessä on tasakattoinen sisäänkäyntikatos, jota kannattavat terästolpat. Katoksen alapinta on laudoitettu. Eri ovien porrasaskelmissa on käytetty ruudutettua betonilaattaa ja kiviainespintaista laattaa.

IKKUNAT

Tumman ruskeiksi petsatut puuikkunat (1980-l). Yhdyskäytävien kohdalla myös ikkunat ovat eloksoitua alumiinia (1980-l).

MUITA HUOMIOITA

Rakennukset edustavat aikakautensa tavanomaista rakentamistapaa.

Rak. no 2

Uusitalo

OSOITE

Vanha valtatie 198r-1

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990 001

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Erkki ja Inkeri Linnansalmi ja Pentti Tala

RAKENNUTTAJA

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1953-1954

VALMISTUMISAJANKOHTA

1958

BRUTTOALA (m²), HUS

8022

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

5850

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sr eli arvokas, säilytettävä rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen, rakennustaiteellinen ja maisemallinen arvo.

SISÄTILAT

Potilasosastoihin liittyy kaksi porrashuonetta. Vastaanottoaula on sijainnut pohjoisen sisääkäynnin kohdalla. Aulatilat ja portaikot edustavat rakennusaikansa laadukasta arkirakentamista ja hienostunutta modernismia, esimerkiksi pääportaan syöksyjen alapinnat ovat sahalaitaisia akustiikkaa parantavia pintoja. Juhlasali aulatiloiheen on erityisen hyvin säilynyt ja aikansa arkkitehtuurin edustava esimerkki. Sisätalakatselmus on suoritettu 13.11.2013.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1978 Juhlasalin alakaton uusimistyö, juhlasalin oven korjaus, ulkomaalaus, parvekkeiden korjaus. Ilmastointikoneet uusittu. Suoritettu sähkötöitä. Suunnittelija arkkitehtitoimisto Pauli Halonen. KSA.

1983 Ilmanvaihtolaitteiden muutostyö. KSA.

1990-96 Koko rakennuksen peruskorjaus vaiheittain. Suunnittelija Brunow Maunula arkkitehtitoimisto.

2002 Korkean osan kaakkoiskulman julkisivun muutostyö.

Suunnittelija arkkitehtiryhmä Reino Koivula Oy.

2004 Peruskorjaus. Suunnittelija arkkitehtiryhmä Reino Koivula Oy.

KÄYTTÖHISTORIA

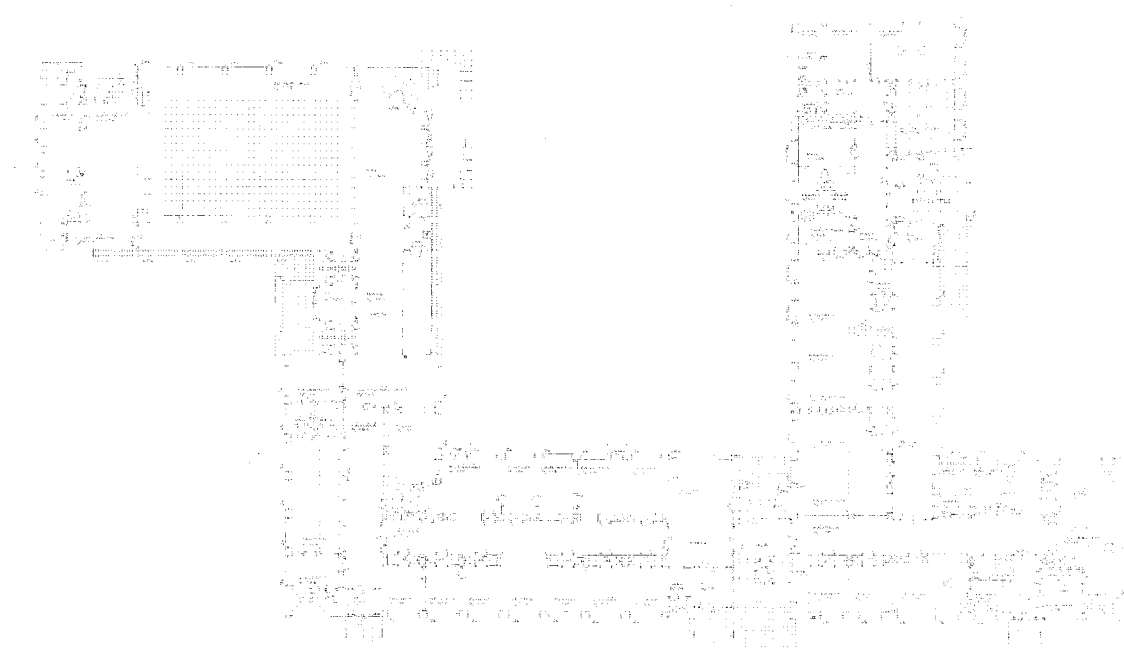
Potilas- ja sairaalatiiloja (laboratorio, poliklinikka, röntgenosasto, leikkaussali, hammaslääkäri, lääke- ja keskusvarasto) sekä luentosali, hallintorakennus ja voimistelu- ja juhlasali. Hallintotilat vuoteen 1985 asti. Talossa on nykyisin viisi potilasosastoa, poliklinikka ja laboratorio sekä luentosali.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Hänninen 1965

Rakennustoimikunnan raportti Kellokosken sairaalan laajennustyöstä vuodelta 1958, KSA/Kiint.

Piirustus TRV.

INVENTOINTI

HAHMO

Uusitalo sijaitsee rinteessä ja näkyy kauaksi saavuttaessa Kellokoskelle etelästä. Rakennuksessa on kuusi kerrosta ja eteläpäässä korkea kellarikerros. Korkean osan sisäkulmaan on sijoitettu parvekerivi. Parvekkeiden kaiteet ovat umpinaisia ja betonista valettuja levyjä. Rakennuksessa on korkean osan lisäksi kaksi matalaa siipeä. Uusitalo on kaupunkikuvallisesti ja sairaalan kokonaisuuden kannalta merkittävä. Se muodostaa yhden sivun vanhan kartanon eteen muodostuvaa pihaa.

SOKKELI

Betonisokkeli on verhottu elävällä ruskeasävyisellä lasitetulla pystyklinkerillä, jossa on ruskea sauma (1950-l, todennäköisesti Höganäs). Sokkelivyöhykkeessä on ikkunoita.

JULKISIVU

Vaaleankeltaisessa julkisivussa on käytetty roiskerappausta. Pinnassa on ohut jalolaasti. Ikkunoiden ympärillä on kapea sileä rappausvyöhyke. Julkisivu on kunnostettu. Syöksytorvet on upotett seinän sisään. Ullakolle on pyöreät tuuletusputket. Matalan osan ulkoseinien portaat ovat ulokkeellisia betonilankkuja. Korkean osan porraskäytävän kohdalla matalaa siipeä vasten on käytetty keltatiiltä.

KATTO

Räystäällä on aaltopelti (1950-l). Matalassa siivessä on kuparikatto. Matalassa osassa sisäänkäyntien päällä on betonirakenteiset lipat (1950-l). Lipan räystästä reunustaa kuparinen aaltopelti (1950-l).

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Ovet on uusittu. Porrashuoneiden ovet ovat uusittuja teräslasiovia, jotka on maalattu valkoiseksi. B-portaan vieressä on lipan alla käytetty sementtikuitulevyjä, joiden välissä on kuparilistoilla saumatut saumat. B-portaan lipan alla on kotelointi, jonka sisällä on valaisimet. Terassilla A-portaan edessä on lasitettu, neliön muotoinen klinkkeriverhous ja betonireunus (1950-l). Myös B-portaan edustan tasanteella on klinkkeriverhous (1950-l).

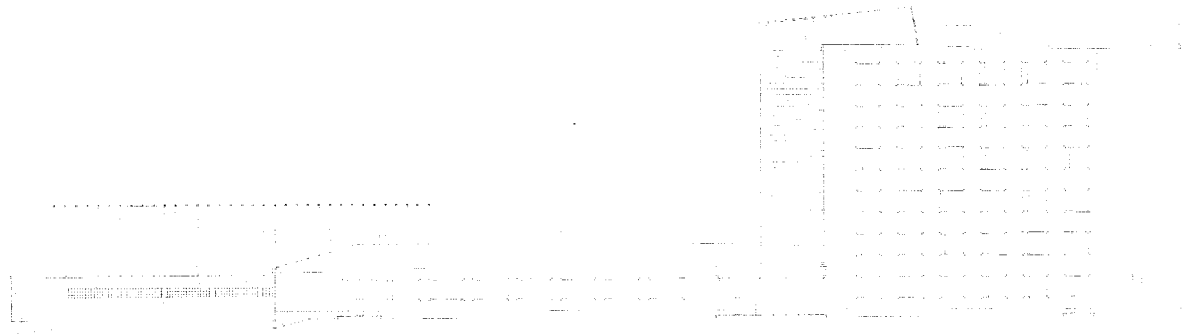
IKKUNAT

Talossa on alkuperäiset puikkunat, joihin on tehty muutoksia. Osassa ikkunoita on tuuletusritilä, ja osassa lasitetut puitteet. Parvekerivin alla olevassa osassa on käytetty lasitiiltä, joka on uusittu, paitsi alin rivi, joka on 1950-luvulta.

MUITA HUOMIOITA

Rakennuksessa on käytetty laadukkaita materiaaleja ja muutenkin rakennuksen arkkitehtuuri edustaa aikakautensa laadukasta arkirakentamista. Suunnittelusta järjestettiin kutsukilpailu.

Piirustus TRV.
Valokuvat TM.

KELLOKOSKEN SAIRAALA
P. 1955
ARHT. J. ALKIO, H. HENTTONEN, YRRE
KORHONEN

Rak. no 3

Kellokosken kartano

OSOITE

Vanha valtatie 198r-3

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990 003

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Sebastian Gripenberg

RAKENNUTTAJA

Konni Zilliacus

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1884

VALMISTUMISAJANKOHTA

1889

BRUTTOALA (m²), HUS

3064

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

2122

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sr eli kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Kartanoa muutettu käyttötarkoituksen muuttumisen ja myöhemmin sairaalan tilan ahtauden takia. Muutokset on sovitettu alkuperäiseen arkkitehtuuriin.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen ja maisemallinen arvo.

SISÄTILAT

Kartanon sisätilat on muutettu sairaalakäytön myötä. Muutettujen aulan ja pääportaan lisäksi talossa on kolme kokoussalia 1., 2. ja 3. kerroksessa. Yhdessä 1. kerroksen kulmahuoneessa on säilynyt 1880-luvun puukasettikatto kiinalaisine posliinikoristeineen. Sisätilakatselmus on suoritettu 13.11.2013.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1914-1915 Muutos piirimielisairashoitolaksi: Lisäsiivet, muutoksia sisätiloissa, julkisivujen rappaus (sisältyi alkuperäiseen suunnitelmaan mutta oli kustannussyistä jäänyt tekemättä). E. A. Kranck, Urakoitsijat rakennusmestari Emil Odelma ja F. Olander.

1932-1933 Korotus kolmikerroksiseksi. Pääportaan siirto, hissi ja uudet porrashuoneet siipien pohjoispuolelle, putkiston osittainen uusiminen (Oy Radiator Ab), ikkunoiden ja ovien osittainen uusiminen, väliseinämuutoksia. Toivo Jäntti

1962 Täyssaneeraus.

1983-1985 Peruskorjaus. Terttu Aaltonen / Ekono Oy

KÄYTTÖHISTORIA

Kartanon päärakennus, sairaalarakennus 1915-1983, vuodesta 1985 hallintorakennus.

AIKAIEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Haila 1998, s. 36-38.

Härö 1988.

Kertomus Kellokosken piirimielisairashoitolan perustamisesta ym. 1916, KSA.

Kertomus Kellokosken sairaalan toiminnasta v. 1933, KSA.

Kuva TM.

INVENTOINTI

HAHMO

Kartanossa oli sen valmistuessa kaksi kerrosta. Eteläpäässä oli päällekkäiset parvekkeet. Vuonna 1915 rakennusta laajennettiin ja se sai sivusiivet. Parvekkeet poistettiin. 1930-luvulla rakennettiin kolmas kerros. Länsijulkisivun terassin alta on ilmeisesti poistettu pylväsriivi, mikä viittaa siihen, että niiden kannattamaa palkkia on vahvistettu. Nykyisin rakennuksessa on kolme kerrosta ja kellari.

SOKKELI

Harmaa graniittikivi, jonka näkyvän pinnan reunat on hakattu sileiksi ja kiven keskellä on säilytetty lohkottu pinta. Saumoissa on profiililtaan puolipyöreä sauma, mikä on 1800/1900-luvun taitteelle ominainen piirre. Muutoskohdissa on käytetty hakattua harmaagraniittia. Sokkelivyöhykkeessä on ikkunoita, jotka jatkuvat seinäpinnalle. Sokkelin ylälaita on viisto. Laajennusosassa (1915) on lohkopintainen sokkeli. Lounaiskulmassa on betonisokkeli kohdassa, missä kellariin on ilmeisesti järjestetty uusi sisäänkäynti (1930-l!).

JULKISIVU

Julkisivu on rapattu sileäksi ja maalattu tiilenpunaiseksi. Nykyisen maalin (1980-l) alla on vaaleampi maalipinta. Julkisivu oli tiilipintainen 1915 saakka. Syöksytorvet on asennettu pintaan (1980-l). Julkisivussa on harkotus sekä sen ulko- että sisäkulmissa. Julkisivua jäsentävät sitä kiertävät vaakalistat kerrosten välissä. Toisen ja kolmannen kerroksen välissä on kulmikkaampi ja ulkonevampi lista kun taas kolmannen kerroksen kattolistassa on kaarevia muotoja ja se on hivenen vaatimattomampi.

KATTO

Ilmeisesti peltikatto (1980-l). Syöksytorvet on asennettu julkisivun pintaan.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääsisäänkäynnin edessä on luonnonkiviporras, joka on saumaamaton. Portaan muurit ovat saumattuja. Tasanteella on noppakivi (1980-l). Pääsisäänkäynnin edessä oli alun perin avoin katettu kuisti, jonka päällä oli terassi. Nyt sisäänkäynnin keskiosa on muutettu porrashuoneeksi. Ovet ovat tummaksi petsattuja puulasiovia (1980-l).

IKKUNAT

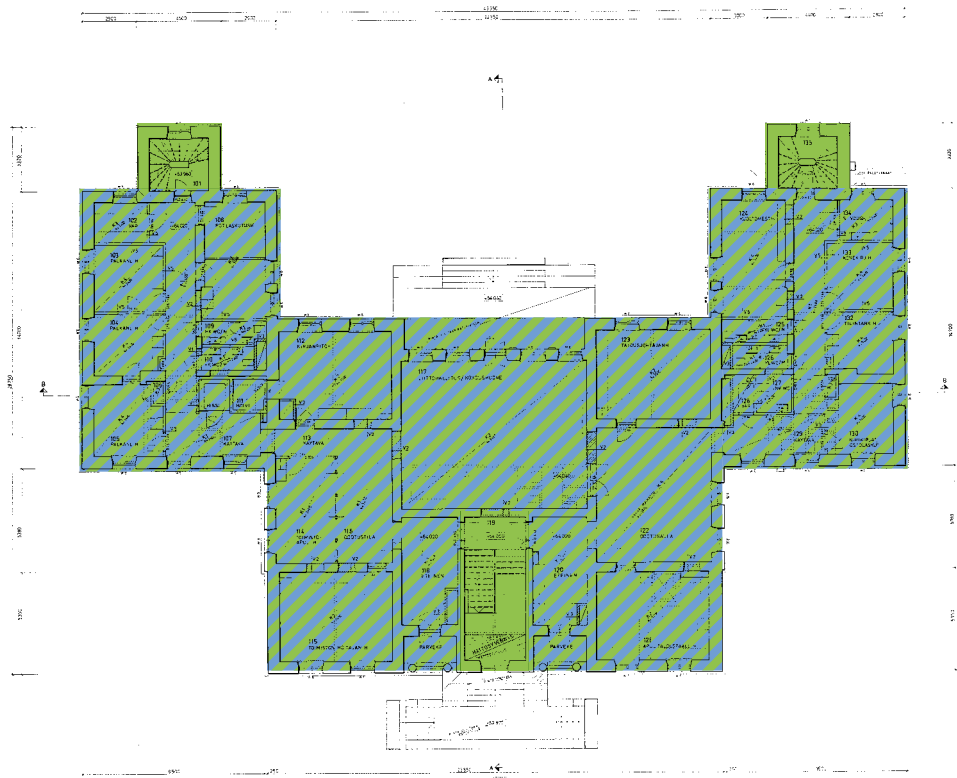
Ikkunat ovat tummaksi petsattuja puuikkunoita (1980-l). Ikkunoiden puitejako on jokseenkin alkuperäinen.

MUITA HUOMIOITA

Iso puu kasvaa liian lähellä rakennusta.

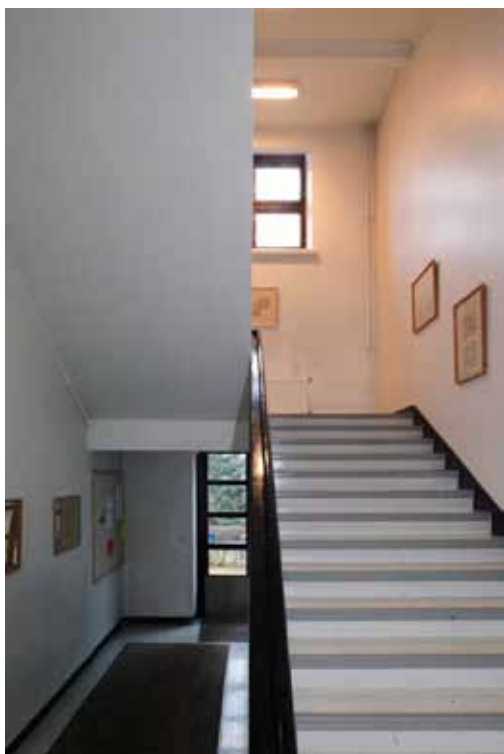
KARTANORAKENNUKSEN MUODONMUUTOS

- 1914–1915 Kartanon päärakennuksen muutos piirimielisairaalaksi 60 potilaalle
- 1932–1933 Piirimielisairaalan korotus

Rak. no 4

Keskitalo

OSOITE

Vanha valtatie 198r-4

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990 002

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

E. A. Kranck

RAKENNUTTAJA

Kellokosken piirimielisairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1927-1930

VALMISTUMISAJANKOHTA

1931

BRUTTOALA (m²), HUS

5925

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

3040

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sr eli kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen, rakennustaiteellinen ja maisemallinen arvo.

SISÄTILAT

Kolmessa alimmassa kerroksessa on sijainnut hoitoon liittyviä tiloja ja neljännessä on ollut alunperin henkilökunnan asuntola. Muut paitsi neljäs kerros ovat huonekorkeudeltaan huomattavan korkeita. Pääporras on juhlava ja koristeltu kartanon puolelta ja arkisempi pohjoispuolelta. Pääsiivet on järjestetty keskeiskäytävän ja kapeat sivusiivet sivukäytäväratkaisun varaan. Pääsiiven kulmissa on päivähuoneet. Sisätilakatselmus suoritettu 13.11.2013.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1975 Muutostyö (2.-3. krs). Suunnittelija Pentti Kuusiniemi.

1979 Muutosluonnoksia. Arkkitehtitoimisto Juhani Maunula.

1980-1984 Peruskorjaus vaiheittain. Ikkunat uusittu.

Väliseinämuutoksia, keittiöitä ja pesutiloja parannettu, ovia uusittu (mm. teräsrakenteiset ovet) sekä LVIS-järjestelmien uusiminen. Suunnittelu arkkitehtitoimisto Jorma Pankakoski.

2007 Peruskorjaus. Suunnittelija arkkitehtiryhmä Reino Koivula Oy.

KÄYTTÖHISTORIA

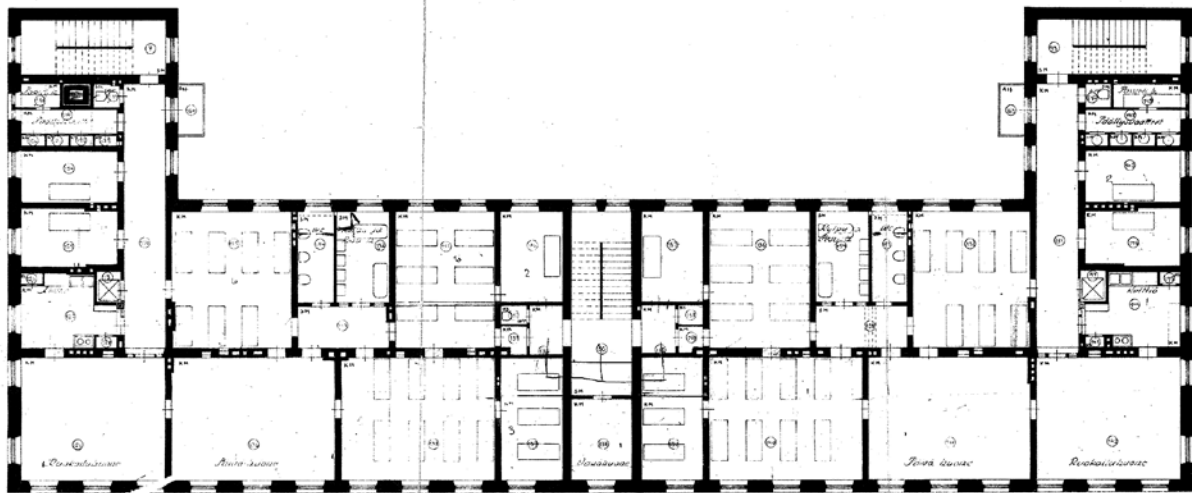
Sairaalan ensimmäinen laajennusrakennus, potilasosasto ja leikkaussali.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Kertomus Kellokosken sairaalan toiminnasta v. 1934, KSA. Rakennuslautakunnan selostus toimitetuista laajennustöistä 1933, KSA.

KELLOKOSKEN PIIRIMIELISAIRAALA
Uusi sairaalarakennus

Kolmas kerros

Piirustus KSA/KIINT.

Alkuperäinen suunnitelma 14. piii 1930
E. A. Strand

INVENTOINTI

HAHMO

Rakennus on U-kirjaimen muotoinen. Pääsiipi reunustaa kartanon eteen jäävää kunniapihaa. Rakennuksessa on kolme kerrosta ja korkea kellari. Sivusiipien sisäpuolella on kolme parveketta kussakin. Parvekkeissa on pinnakaiteet. Parvekelaatta on rapattu kuten julkisivu. Parvekekaide on alkuperäinen (1930-l). Sen pinnat on tehty kulmikkaasta profilista, ja pintojen alaosassa on vaakasuuntainen lattarauta. Käsijohteena on käytetty putkiprofiilia. Keskitalolla on tärkeä rooli pääpihaa rajaavana suurena volyyminä kahden eri luonteisen pihan välissä.

SOKKELI

Sokkeli on tehty harmasiat suorakulmaisista graniittikivistä. Kivien pinta on lohkottu, yläpinta viistetty ja muurin saumat ovat suoria. Osa alimman keeroksen ikkunoista lakaa sokkelikerroksesta.

JULKISIVU

Julkisivu on uusittu. Pinnassa on värjätty roiskelaasti. Syöksytorvet on asennettu pintaan. Kattolista on ulkoneva.

KATTO

Keskitalossa on aumakatto. Katto on pellitetty ja maalattu ruskeaksi. Myös piiput on pellitetty. Lähellä räystääreunaa on rivi lunetti-aukkoja, joihin on ilmeisesti asennettu tuuletusrillitöitä.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääsisäänkäynnin päällä on katos, jota kannattaa pylväspari. Pylväiden keskivaiheilla on kaksi laatikkomaista harkkoa. Graniitista ladotun laatikkoportaan etureunassa on betonista valetut istutusmaljat (1930-l). Pohjoisen sisäänkäynnin luonnonkiviportaassa on uusittu kulmikas teräskaide. Ovet ovat vihreiksi maalattuja puupaneeliovia (n. 1980-l). Joissakin ovissa on ikkuna. Pääovi on umpinainen metallikehysovi. Parvekkeiden ovet ovat puulasiovia.

IKKUNAT

Rakennuksessa on pääosin kuusi- ja neliruutuisia kaksilasisia puuikkunoita. Ikkunoiden sisempi ikkuna on lämpölasia eli ikkuna on uusittu (1980-l). Molemmissa päädyissä yksi pysty ikkunarivi on osittain murattu umpeen. Pohjoisen portaan kohdalla on umpinainen, kasetoitu vyöhyke ikkunoiden välissä, ilmeisesti välitasanteen kohdalla.

MUITA HUOMIOITA

Toisen sivusiiven päädyssä huoltotikas katkaisee karniisilinjan. Huoltotikas vaikuttaa alkuperäiseltä (1930-l).

Rak. no 5

Sininen talo

OSOITE

Vanha valtatie 198r-9

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990 038

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

E. A. Kranck

RAKENNUTTAJA

Kellokosken piirimielisairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1927-1928 Piirustus 4.4.1930

VALMISTUMISAJANKOHTA

1930

BRUTTOALA (m²), HUS

460

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

190

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sr eli kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen arvo.

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1933 Jaettiin kahdeksi asunnoksi

1958 Muutos- ja korjaustyö, uusi parveke.

2006 Muutos, Arkkitehtiryhmä Reino Koivula Oy

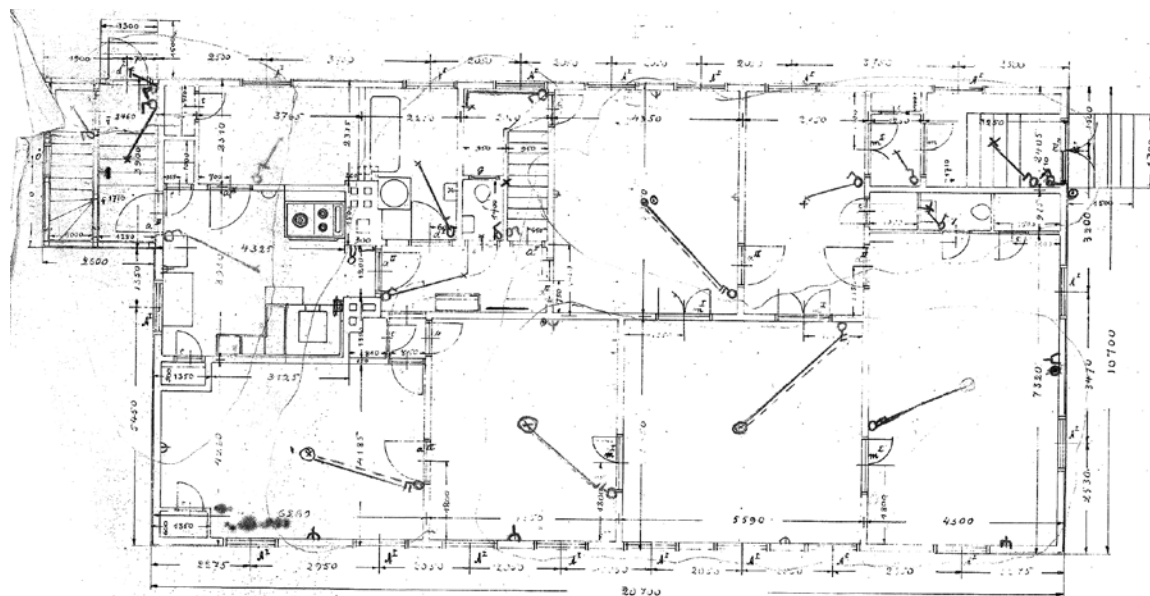
KÄYTTÖHISTORIA

Lääkirakennus ylilääkärille v. 1933 saakka, jonka jälkeen kaksi perheasuntoa (alilääkärin ja taloudenhoitajan). Myöhemmin talouspäällikön asunto, taloustoimisto, nykyisin sairaalamuseona.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Rakennuspiirustus, päiväys 4.4.1930, E. A. Kranck (KSA/Kiint).

Rakennuslautakunnan selostus toimitetuista laajennustöistä 1933, KSA.

Piirustus KSA/KIINT.

INVENTOINTI

HAHMO

Rakennus on suorakulmainen ja yksikerroksinen. Siinä on korkea kellari. Rakennuksella on 1900-luvun alun hirsirakennuksen mittasuhteet. Runko on mahdollisesti siirretty muualta. Kuistien kaiteet ovat nikkarityyliset. Uudehkon kaiteen koristeleikkaus on todennäköisesti toisinto vanhasta aiheesta. Se viittaa siihen, että rakennus olisi todellisuudessa vanhempi kuin 1930-luvulta.

SOKKELI

Roiskerapattu ja maalattu sokkeli (käsittely ei alkuperäinen). Sokkelissa on pieniä puuikkunoita ja luukku.

JULKISIVU

Julkisivussa on pystyrimalaudoitus, joka on maalattu siniseksi. Ikkunoiden vieressä on IV-ritilät. Syöksytorvet on asennettu julkisivun pintaan (2000-l). Julkisivujen väri on ollut alunperin vaalea.

KATTO

Aumakatto on katettu huopapaanukatteella, joka on väritään tumman harmaa (2000-l). Rakennuksessa on puinen umpiräystä ja räystäskouru (2000-l). Piippu on pellitetty. Katto on ollut alunperin tiilikatto.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Ovet ovat modernistisia, lakattuja, pystypaneloituja ovia. Pääovet ovat ikkunallisia. Toinen on katettu vinolla katolla. Ensimmäiseen kerrokseen on kaksi sisäänkäyntiä. Sisäänkäynnit on järjestetty rungon ulkopuolelle rakennetulta kuistilta (puurakenteinen, 2000-l). Kellarin ovi on vaakaneloitu ja maalattu. Sivuoven edessä on porraskivi luonnonkivistä, jonka päälle on valettu uusi kakku ja asennettu betonilaatta.

IKKUNAT

Kuusiruutuiset ikkunat ovat kaksilaisia puuikkunoita (1930-l).

MUITA HUOMIOITA

Rak. no 6a

Taloustrakennuksen korkea osa

OSOITE

Vanha valtatie 198r-6

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990 008

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Aulis E. Hämäläinen

RAKENNUTTAJA

Kellokosken piirimielisairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1946-1947

VALMISTUMISAJANKOHTA

1951

BRUTTOALA (m²), HUS

4151

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

3260

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sr eli kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen arvo.

SISÄTILAT

Länsipäädyn porras on ajalleen tyypillinen ja verrattain hyvin säilynyt. Itäpään portaan seinillä on ylläikäri Ilkka Taipaleen aikana toteutetun taideprojektin tuloksena syntyneitä seinämaalauksia. Muilta osin sisätiloja on muutettu perusteellisesti, jopa niin, että useita väliseiniä on muurattu uudelleen (n. 1970-l). Emme päässeet ruokalatiloihin. Katselmus on suoritettu 13.11.2013.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1982-1983 Peruskorjaus

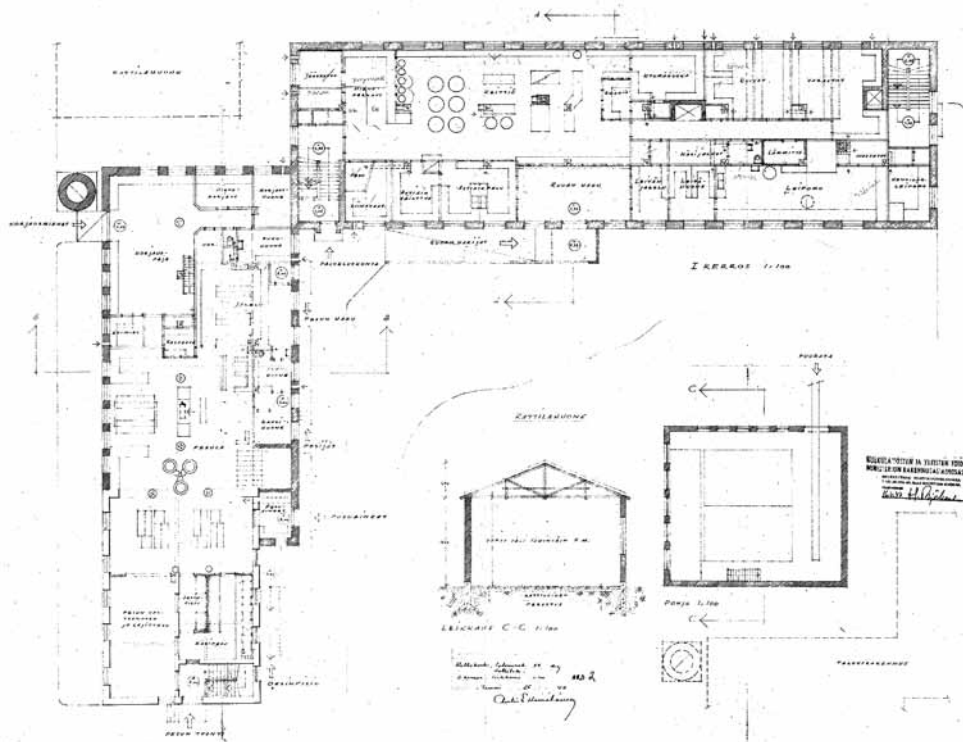
KÄYTTÖHISTORIA

Kahdessa ylimmässä kerroksessa alunperin hoitajien asuntoja, alemmissa kerroksissa ruokasali, keittiö ja kellari. Nykyisin osastoja, toimintakeskus, kirjasto ja ruokasali.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Rakennustoimikunnan kertomus: Pesula- ja kattilahuonerakennukset sekä keittiö- ja asuinrakennus, päivätty 1951, KSA. Tuovinen 1990.

Piirustus KSA/KIINT.

INVENTOINTI

HAHMO

Rakennus on nelikerroksinen suorakaide, jossa on korkea kellari, parvekkeet päädyissä ja eteläsivulla yksikerroksinen siipi, jonka päällä on terassi (1950-l). Siipeen on lisätty lastauslava (1970-l). Rakennus on arkkitehtuuriltaan arkinen, ajalleen tyypillinen. Sillä on vankka rooli talouspihaa rajaavana volyymiltään Keskitaloa vastaavana rakennuksena, on tärkeä.

SOKKELI

Sokkeli on valettu betonista ja verhottu terastilaatalla (1950-l). Laattojen saumat ovat suoria. Sokkelikerroksessa on ikkunoista.

JULKISIVU

Rakennuksessa on sileäksi rapattu, maalattu julkisivu. Syöksytorvet on asennettu pintaan. Julkisivupinnassa on IV-säleikköjä.

KATTO

Rakennuksessa on aumattu peltikatto.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääsisäänkäynti on itäpäädyssä. Oven edessä on tasanne ja sinne johtava luiska. Ne on päällystetty liuskekiviverhouksella (1950-l). Tasannetta reunustava muuri on verhottu terastilaatoilla. Kaide on putkikaide. Pääovea reunustaa terastirapattu portiikki. Pääovi on teräslasiovi (1980-l). Pohjoissivulla on ajoluiska ja lastausovet kellarikerrokseen. Leveät ovet ovat pystypaneloidut (1980-l).

IKKUNAT

Kaksilaiset puikkunat (1950-l).

MUITA HUOMIOITA

Rakennus liittyy talousrakennuksen matalaan osaan.

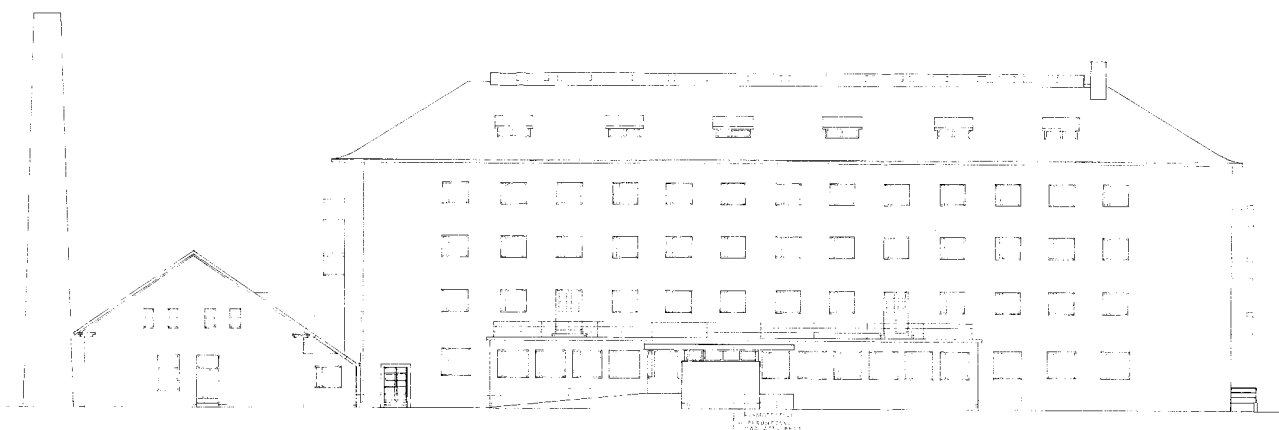
Liite 1

Porrashuoneen maalaukset ovat sairaalassa toteutetun taideprojektin tulosta.

Sisätilat on uudistettu kokonaan (alla).

Piirustus 1982, TRV.

Rak. no 6b

Lämpökeskus ja muuntamo

OSOITE

Vanha valtatie 198r-7

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990 009

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Aulis Hämäläinen

RAKENNUTTAJA

Kellokosken piirimielisairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1946

VALMISTUMISAJANKOHTA

1948

BRUTTOALA (m²), HUS

252

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

110

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: ei suojeltu

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen ja rakennustaiteellinen arvo.

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

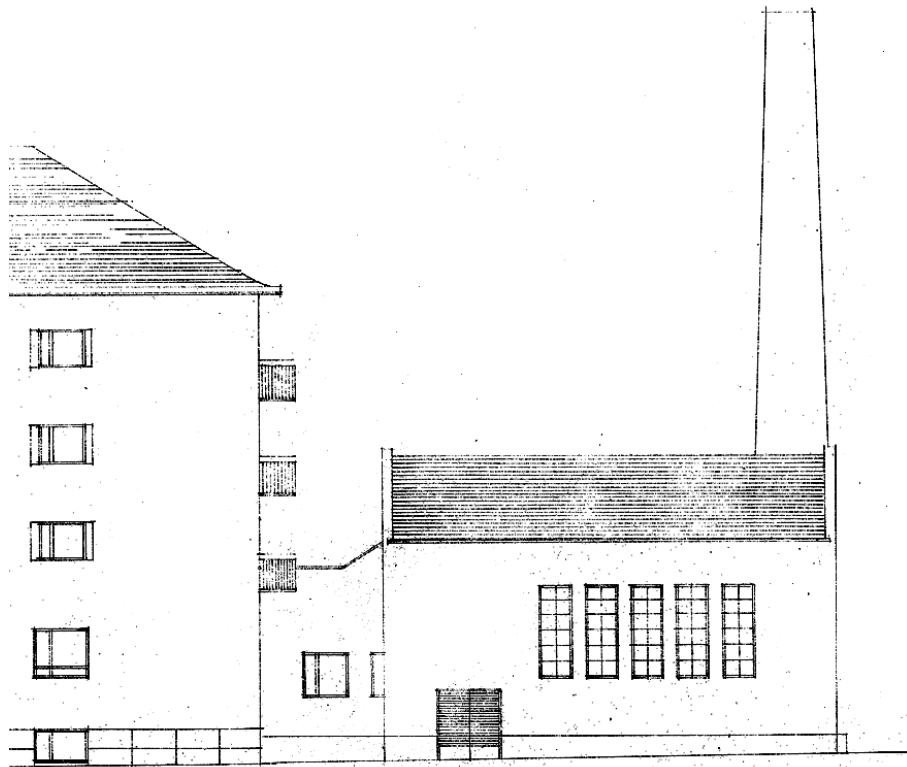
1957 Laajennus ja kattiloiden muuttaminen öljykäyttöisiksi. Linnasalmi & Tala

KÄYTTÖHISTORIA

Lämpökeskus.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Rakennustoimikunnan kertomus: Pesula- ja kattilahuonerakennukset sekä keittiö- ja asuinrakennus, päivätty 1951, KSA.
Rakennustoimikunnan raportti 1958, KSA.
Tuovinen 1990, s. 89

Piirustus KSA/KIINT.

INVENTOINTI

HAHMO

Rakennus on varsin umpinainen kolmeen suuntaan. Sillä on somat mittasuhteet ja sen ulkomuoto materiaaleineen on hyvin säilynyt. Materiaalin ja volyymin käsittelyssä on herkkyyttä.

KATTO

Taitteinen katto on verhottu pellillä. Räystäskourujen ulkoreunassa on käytetty pienimuotoista aaltoilevaa kuparipeltiä (alkuperäinen). Lappeiden välinen seinäpinta on pellitetty.

SOKKELI

Terastipintaisella laattalla pinnoitettu betonisokkeli, jossa on pystysaumoja. Sokkeli on alkuperäinen.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Ovet ovat ruskeita, umpinaisia pystypaneloituja puuvia (1980-l).

JULKISIVU

Sileäpintainen, maalattu ja rapattu julkisivu muuten, paitsi pääty, joka on punatiiltä.

IKKUNAT

Itäjulkisivussa on alkuperäiset kolmipuitteiset pystysuuntaiset puuikkunat.

MUITA HUOMIOITA

Piippu on punatiiltä. Lämpökeskuksen ja talousrakennuksen matalan osan väliin on rakennettu varasto.

Rak. no 6c

Talousrakennuksen matala osa

OSOITE

Vanha valtatie 198r-5

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990 010

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

E. A. Kranck

RAKENNUTTAJA

Kellokosken piirimielisairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1929

VALMISTUMISAJANKOHTA

1930-luvun alku

BRUTTOALA (m²), HUS

1819

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

1792

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: ei suojeltu

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Rakennusta on muutettu, mutta sen keskeiset ominaispiirteet ovat edelleen havaittavissa.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen arvo.

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1930-l Yläkertaan asuntoja. Toivo Jäntti

1946-1948 Laajennus osana talousrakennusta. Aulis E. Hämäläinen

1982-1983 Peruskorjaus

2000-l: Katto, IV

KÄYTTÖHISTORIA

Vanha pesula 1930-luvulta muodostaa eteläpäädyn. Yläkerrassa oli myös asuinhuoneita. 1948 edelleen pesulana, pohjoispäässä korjauspaja. Nykyisin pesula sekä sairaalatoimintaa, terapiatiloja ja korjauspaja.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Kertomus Rakennuslautakunnan selostus toimitetuista laajennustöistä 1933, KSA.

Aulis E. Hämäläisen suunnitelmat vuodelta 1947 (KSA/Kiint).

Rakennustoimikunnan kertomus: Pesula- ja kattilahuonerakennukset sekä keittiö- ja asuinrakennus, päivätty 1951, KSA.

INVENTOINTI

HAHMO

Jyrkkä katto hallitsee pitkulaista taloa. Katolle myöhemmin lisätyt elementit tekevät siitä levottoman oloisen. Rakennuksen sijainti alueella on varsin keskeinen. Se luo länsipuolelle katutilaa ja itäpuolella se rajaa pihapiiriä. Rakennus on yhdistetty talousrakennuksen korkeaan osaan. Kaakkoiskulmassa on teräsramppi, porras kellariin ja katos. Uudehko teräsporras on tehty vanhan lastauslaiturin kohdalle. Katoksen tasanne on betonia.

SOKKELI

Sokkeli on eteläpäädyssä harmaata graniittia, ja kiven yläreuna on kevyesti viistetty. Kiven pinta on lohkottu ja saumat ovat suoria. Sokkeli tämä osa on alkuperäinen. Myös päädyn oven edessä on graniitista tehty alkuperäinen porraskivi. Pitkillä seinillä on maalattu betonisokkeli. Sisäkulman kohdalla, liitoskohdassa rakennukseen 6a sokkeli on verhottu terastipintaisella laattalla.

JULKISIVU

Rapattu julkisivupinta on sileä ja maalattu.

KATTO

Katto on jyrkkä ja korkea. Se oli alunperin verhottu savitiilillä, nykyisin se on pellitetty. Katolla oli alunperin ikkunoita tai vastaavia aukkoja, mutta ne on myöhemmin poistettu. Päädyssä on kulmikas ja korostettu rapattu kattolista, jonka alalaidat taivuttuvat sisäänpäin. Räystään kohdalla katto taivuu. Nykyiset vesikourut ovat profiililtaan pyöreitä. Räystään alapinta on paneeloitu. Länsilapelle on lisätty uusi konehuone.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Ovet ovat pystypaneloituja puuvia (1980-l). Niissä on ikkunoita ja päädyn ovesa on sivulehti. Autotallin ovi on muutettu kiinteäksi seinäksi ja oveksi.

IKKUNAT

Ikkunat ovat osittain alkuperäisiä kaksilasisia puuikkunoita. Päädyssä ja sivuilla on osittain uudemmat puuikkunat, joiden sisempi lasi on lämpölasia. Länsijulkisivun ikkunoihin on asennettu ilmanvaihtoritilöitä ja osa on muutettu savunpoistoluukuiksi.

MUITA HUOMIOITA

Rak. no 7

Lääkäreiden talo

OSOITE

Vanha valtatie 198r-10

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Aulis E. Hämäläinen

RAKENNUTTAJA

Kellokosken piirimielisairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1950

VALMISTUMISAJANKOHTA

1951

BRUTTOALA (m²), HUS

468

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

320

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sä eli arvokas, säilytettävä rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen, rakennustaiteellinen ja maisemallinen arvo.

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1983: Huoneistojaon muutos kahdesta (yksi per kerros) neljään (kaksi per kerros). Arkkitehtuuritoimisto Jorma Pankakoski Ky.

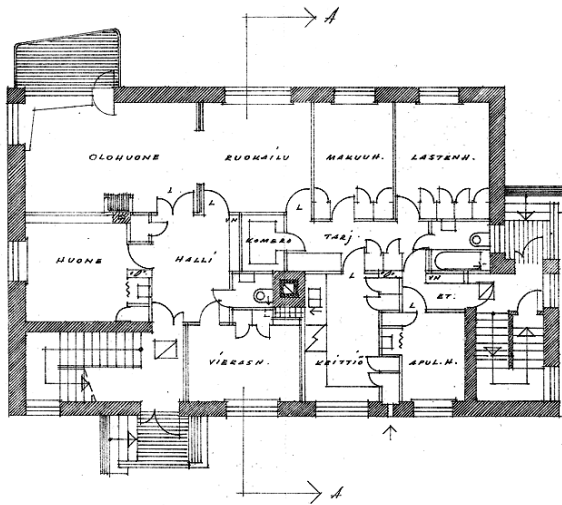
KÄYTTÖHISTORIA

Lääkäritalo kahdelle alilääkärille. Nykyisin työsuhteasuntoja.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Piirustukset, KSA/KIINT.

Piirustus KSA/KIINT.

INVENTOINTI

HAHMO

Lääkäreiden talo on kaksikerroksinen asuinrakennus, jossa on loiva harjakatto. Keravajoen puolella rakennuksessa on epäsymmetriset parvekkeet, jotka ovat alkuperäiset. Sen julkisivukäsittelyssä on piirteitä julkisista rakennuksista, mikä korostaa käyttäjiensä korkeaa hierarkista asemaa sairaalayhteisössä. Rakennus on moderni ja samaan aikaan varsin romanttinen.

SOKKELI

Sokkeli on liuske kivillä verhottu betonisokkeli. Kellarissa on autotalli, jonne johtaa luiska rakennuksen päädyssä. Julkisivupinta ja sokkelin pinta ovat samassa tasossa.

JULKISIVU

Roiskerapattu julkisivu on maalattu keltaiseksi. Ikkunoiden ympärillä on sileä rappausreunus. Kulmikkaat syöksytorvet on upotettu julkisivun pintaan.

KATTO

Loiva harjakatto on pellitetty, samoin piippu. Kate ei ole alkuperäinen. Pitkien sivujen räystäät ovat lyhyet, umpinaiset ja kiviaineiset. Rakennuksen päädyssä ei ole räystästä vaan valejulkisivu, joka uskottelee rakennuksen olevan korkeampi kuin se todellisuudessa on.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääovi on alkuperäinen puulasiovi. Sen edessä on liuske kivillä katettu tasanne ja epäsymmetrinen betonikatos. Ovea runustaa portiikki. Autotallin ovet ovat maalattuja ja pystypaneloituja ovia.

IKKUNAT

Kaksilasiset puuikkunat ovat alkuperäiset. Porrashuoneen ikkuna saa aikaan vaikutelman julkisesta rakennuksesta.

MUITA HUOMIOITA

Rakennus on jaettu kolmeen tai neljään huoneistoon.

Rak. no 8

Rantasauna

OSOITE

Vanha valtatie 198r-11

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990 012

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Arkkitehtitoimisto Brunow & Maunula

RAKENNUTTAJA

Uudenmaan

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1987

VALMISTUMISAJANKOHTA

29.6.1988

BRUTTOALA (m²), HUS

162

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

165

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: ei suojeltu

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

SISÄTILAT

Ei katselmoitu

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

KÄYTTÖHISTORIA

Sairaalan rantasauna. Yhtä siipeä käyttää henkilökunta, toista potilaat.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Piirustukset TRV.

Piirustus TRV.

INVENTOINTI

HAHMO

Sauna sijoittuu rinteeseen. Sen kahden viuhkamaisesti aukeavan siiven väliin jää ulkoterassi, jota kattavat mm. pergolat. Sisäpihaa ja toisen siiven päädyn terassia reunustavat puuristikot.

KATTO

Pulpettikatot laskevat kohti rakennuksen keskusta. Räystääs on avonainen. Räystääkourut ovat puolipyöreitä ja roikkuvia.

SOKKELI

Maalamaton betonisokkeli.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääovet ovat puukehyslasiovia ja muut ovet ovat pystypaneloituja.

JULKISIVU

Maalattu vaakalauta, yläosa on pystylaudoitettu. Sisäpihalla osassa rakennusta vaakahirsi, jossa on petsikäsittely. Syöksytorvet on asennettu rakennuksen pintaan.

IKKUNAT

Talossa on matalia vaakasuuntaisia puuikkunoita, joiden eteen on asennettu puuritilät. Terasseille joen suuntaan on isot ikkunat.

MUITA HUOMIOITA

Rakennuksen väriskaala on vaaleansinisen pastellin ja ruskean hirren yhdistelmä.

Rak. no 9

Ylilääkärin talo

OSOITE

Vanha valtatie 198r-12

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Toivo Jääntti

RAKENNUTTAJA

Kellokosken piirimielisairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1932

VALMISTUMISAJANKOHTA

1933

BRUTTOALA (m²), HUS

441

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

363

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sä eli arvokas, säilytettävä rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Melko hyvin säilynyt. Rakennuksen hahmoa muutettu. Muutokset ovat kuitenkin selkeästi luettavissa rakennuksen arkkitehtuurissa. Julkisivuissa muutokset kohdistuvat länsipäätyyn.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen, rakennustaiteellinen ja maisemallinen arvo.

SISÄTILAT

Emme päässeet sisälle rakennukseen sisätalokatselmuksen yhteydessä 13.11.2013.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

Yläkerran terassin muutos sisätilaksi + parvekkeeksi

1970: Laajennus: sauna ja autotalli, korjaus

1974: Muutos lasten päivähoitotiloiksi: Raimo VIIIlinki

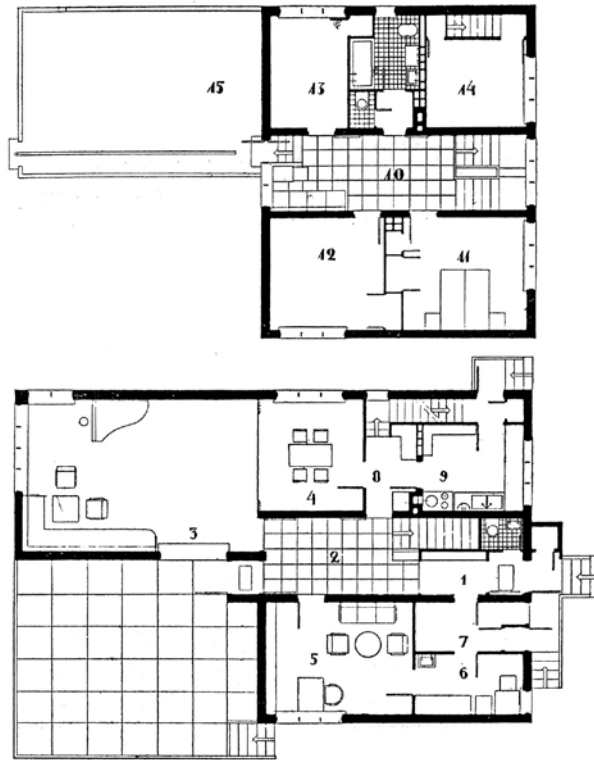
KÄYTTÖHISTORIA

Ylilääkärintalo, vuodesta 1975 henkilökunnan lasten päiväkotinä, nykyisin kuntoutustoimintaa, asumisvalmennusyksikkö.

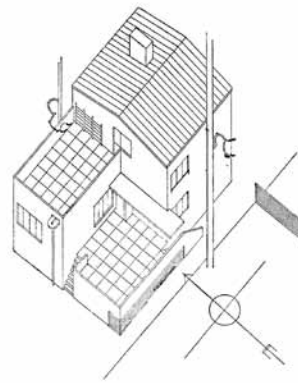
AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Kertomus Kellokosken sairaalan toiminnasta 1933.

Rakennuslautakunnan selostus toimitetuista laajennustöistä 1933. Mannila 2000.

Piiirustukset Arkkitehti no 9 1934.

INVENTOINTI

HAHMO

Funkis-huvilassa on alunperin ollut kaksikerroksinen noppamainen volyyymi ja loiva harjakatto. Joen puolella on ollut kaksi terassia, joista ylempi pihasiiven päällä ja alempi ensimmäisen kerroksen korkeudella. Ylemmän terassin päälle on rakennettu huone ja loggia. Alemmalle terassille on lisätty teräsporras. Rakennuksen viereen on tehty 1970-luvulla puurakenteinen autotalli ja sauna. Kyseinen laajennus on Kauhajoen puutalomyynnin toimittama tyyppitalo "nasta".

SOKKELI

Maalattu terastipintainen sokkeli. Maalaus ei ole alkuperäinen käsittely. Pohjoispuolella on kellariin johtava porras.

JULKISIVU

Julkisivu on pääosin sileää rappausta ja maalattu. Terassin takaseinässä on uudehko sementtikuitulevy asennettuna pintaan. Pintaan asennetut syöksytorvet ovat neliskulmaisia samoin kuin räystäänvesikourut. Terassilla uusittu vesieriste on nostettu seinille ja näkyvissä. Päädyssä on alkuperäiset pyöreät putkiaukot ullakon tuuletusta varten.

KATTO

Loiva harjakatto. Päädyssä, missä harja on näkyvissä, ei ole räystästä.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääsisääntähtiä on korostettu lipalla. Lipassa on soma pyöreä vesikouru. Lipa tukeutuu oven oikealla puolella kylmäkomeroon. Pääporras on betonia, mutta verhottu myöhemminliuskekivellä. Uusi kaide on RST:tä. Kellarin ovi on pystypaneloitu ja maalattu.

IKKUNAT

Nykyiset ikkunat ovat kaksilasisia puuikkunoita. Ne eivät ole alkuperäisiä.

MUITA HUOMIOITA

Terassilla on alunperin ollut ilmeisesti betonilaatta. Korjauksessa käytetyt ratkaisut kuten liuskekivellä verhottu betoniporras ovat liian "hienoja". Rakennuksen pohjoispuolella on pahoja routavaurioita sokkelikerroksessa. Rakenteet ovat liikkuneet.

Rak. no 10

Paavalinlinna, alilääkäreiden talo

OSOITE

Vanha valtatie 200

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Toivo Jäntti

RAKENNUTTAJA

HUS

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Yksityinen omistaja

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1937

VALMISTUMISAJANKOHTA

1938

BRUTTOALA (m²), HUS

-

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

320

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sä eli arvokas, säilytettävä rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen ja rakennustaiteellinen arvo.

SISÄTILAT

Ei katselmoitu.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1989

2000-luvulla uusi omistaja on tehnyt julkisivu- ja putkiremontin.

KÄYTTÖHISTORIA

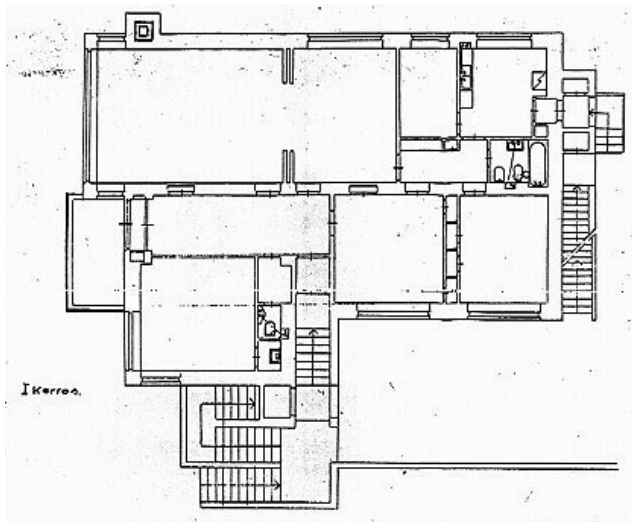
Alilääkärien talo. Kahdenperheen talo. Nykyisin kolme asuntoa. Esiintyy ulkoa päin Valentin Vaalan elokuvissa "Linnaisten vihreä kamari" ja "Vihreä kultta".

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Mannila 2000.

Tuovinen 1990.

Kertomus Kellokosken sairaalan toiminnasta 1937 ja 1938. (KSA)

Piirustus Mannila 2000.

INVENTOINTI

HAHMO

Alilääkäreiden talo on kaksikerroksinen pienkerrostalo, jossa on kaksi asuntoa. Tyyliään se edustaa funkista. Katto antaa tasakaton vaikutelman valejulkisivun ansiosta. Lisäksi rakennuksessa on korkea kellari autotalleineen ja varsin komea porras, joka johtaa ylempään huoneistoon. Joelle avautuvat parvekkeet olivat alkujaan avoimia.

SOKKELI

Betonisokkeli, joka on verhottu terastilaatoilla, joissa on musta kiviaines (uusittu). Sokkelivyöhykkeessä on länsipuolella autotallin ovet ja eteläpuolella ikkuna.

JULKISIVU

Roiskerapattu julkisivu on maalattu nykyisin vihreäksi. Julkisivu oli Mannilan mukaan alkujaan sileäksi rapattu ja valkoinen. Nykyisessä roiskerappauksessa on ikkunoita kiertävä sileä vyöhyke, mikä on 1950-luvulla alueella yleistynyt rappaustapa ja mitä on harjoitettu vanhojen rakennusten kohdalla vuosikymmenten ajan. Sokkeli ja julkisivun pinta ovat olleet samassa tasossa, nyt niiden välillä on pieni ero. Länsijulkisivun alkuperäisiin parvekkeisiin on rakennettu katto ja uudet kaiteet ja ne on lasitettu (2000-l).

KATTO

Katossa ei ole räystästä. Talossa on ilmeisesti valejulkisivu, joka peittää vinot lappeat.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Ovet ovat pystypaneeliovia. Huoneiston ovi 1. kerroksessa on tammiviilutettu alkuperäinen laakaovi. Itäpäädyn portaan lippa on koteloitu ja porras valettu uusiksi (2000-l). Noppamaisen rakennuksen eteläisivulla on komea Z-porras, jonka kautta on käynti ylempään asuntoon. Porras on hakattua graniittia ja siinä on putkikaide. Kaidemuureihin on lisätty pellitys.

IKKUNAT

Talossa on alkuperäiset puikkunat.

MUITA HUOMIOITA

Rakennus on myyty vuonna 2000 yksityiselle ja se on edelleen asuinkäytössä. Rakennusta on sen jälkeen korjattu vähitellen, mm. putket ja julkisivut. Piipusta päätellen rakennuksessa oli alunperin vesikiertoinen rakennuskohtainen keskuslämmitys. Rakennuksen maapohja on määräala, joka on vuokralla HUS:ita 2050 saakka.

Rak. no 11

Impilinna

OSOITE

Toimelantie 2

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1785 001

TILAN NIMI

Impilinna

ARKKITEHTI

Arnold Eriksson

RAKENNUTTAJA

Kellokosken sairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Kiinteistö oy Impilinna

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1935

VALMISTUMISAJANKOHTA

1936

BRUTTOALA (m²), HUS

-

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

2618

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sr eli kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen, rakennustaiteellinen ja maisemallinen arvo.

SISÄTILAT

Pääporras johtaa maantasosta terassille. Talossa ei ole muita portaita. Pohjaratkaisu perustuu keskeiskäytävään, jonka molemmissa päissä on koko käytävän levyinen ja korkuinen ruutuikkunapinta, samoin kuin pääportaassa. Pääportaassa on mahdollisesti taiteilija Eino Kaurian laatima värityssuunnitelma. Mosaiikkibertoniporras on erityisen kauniisti detaljoitu oman aikakautensa tyyppinen porras. Sisätalakatselmus on suoritettu 13.11.2013.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1942: 4 uutta asuntoa ylimmän kerroksen tyhjiin tiloihin. Toivo Jäntti
1957: Yhdistettiin lämpöverkkoon.
1990: Muutos asunnoiksi ja päiväkodiksi. Jussi Vepsäläinen

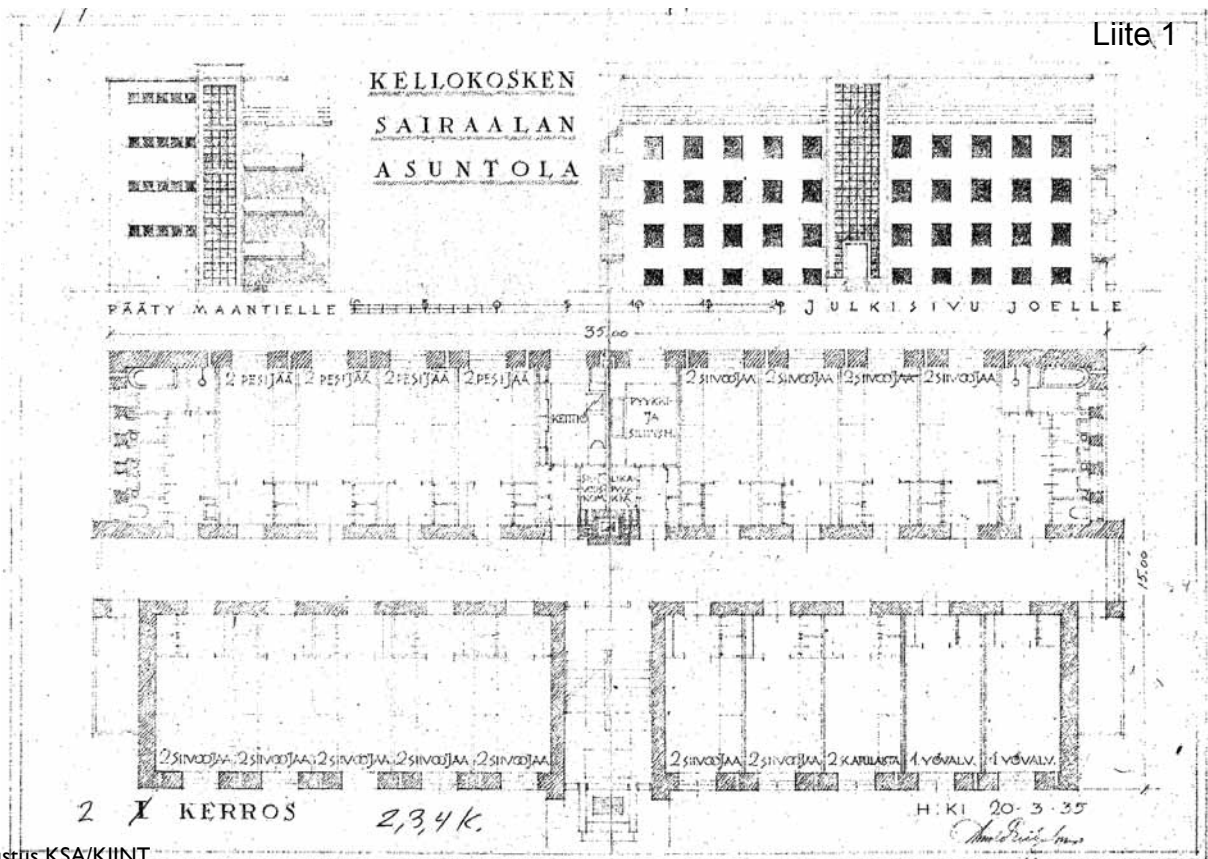
KÄYTTÖHISTORIA

Naispuolisen henkilökunnan asuinrakennus. Lisäksi alimmassa kerroksessa olivat käsityösalit sekä konemestarin ja autonkuljettajan asunnot ja ylimmässä kerroksessa henkilökunnan kerhotila. Nykyisin asuinrakennus, jonka pohjakerroksessa on päiväkoti.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Tuovinen 1990.
Kertomukset Kellokosken sairaalan toiminnasta 1933-1936. (KSA).

Piirustus: KSA/KIINT.

INVENTOINTI

HAHMO

Nelikerroksisen suorakaiteen muotoisen rakennuksen päällä on lipallinen terassi, mikä on tyypillinen funkis-piirre. Rakennuksen pääjulkisivu on symmetrinen ja keskiakselia korostava. Päädyt ovat epäsymmetrisiä, mutta keskenään lähes samanlaisia. Impilinnan arkkitehtuuriin sekoittuu klassisoivia ja modernistisia piirteitä.

SOKKELI

Sokkeli on hakattua punagraniittia ja se on alkuperäinen.

JULKISIVU

Julkisivu on nykyisin roiskerapattu, mutta se on alunperin ollut todennäköisesti sileäksi rapattu 1930-luvulle ominaiseen tapaan. Pitkällä pääjulkisivulla on keskisaliitti, jota on korostettu neljä kerrosta korkealla lasivyöhykkeellä (alkuperäinen). Myös päädyissä on porrashuoneen kohdalla ikkunoiden ja koristerappauksien rytmittämä vyöhyke. Seinässä on huoneiden kohdalla ilmanvaihtosäleikköjä. Syöksytorvet on upotettu julkisivuun.

KATTO

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääsisäänkäynti on uusittu teräslasiovi (1990-l). Sisäänkäyntiä reunustaa betoniporttiikki ja sen edessä on punagraniittinen laatikkoporras. Parvekkeilla on nähtävissä puukehyksisiä lakattuja puuvia. Pohjoispäädyn edessä on korkea graniittiporras, joka ei ole alkuperäinen. Itäisivulle on lisätty kaksi ovea ja katos (1990-l). Niiden edessä on graniittitasanne.

IKKUNAT

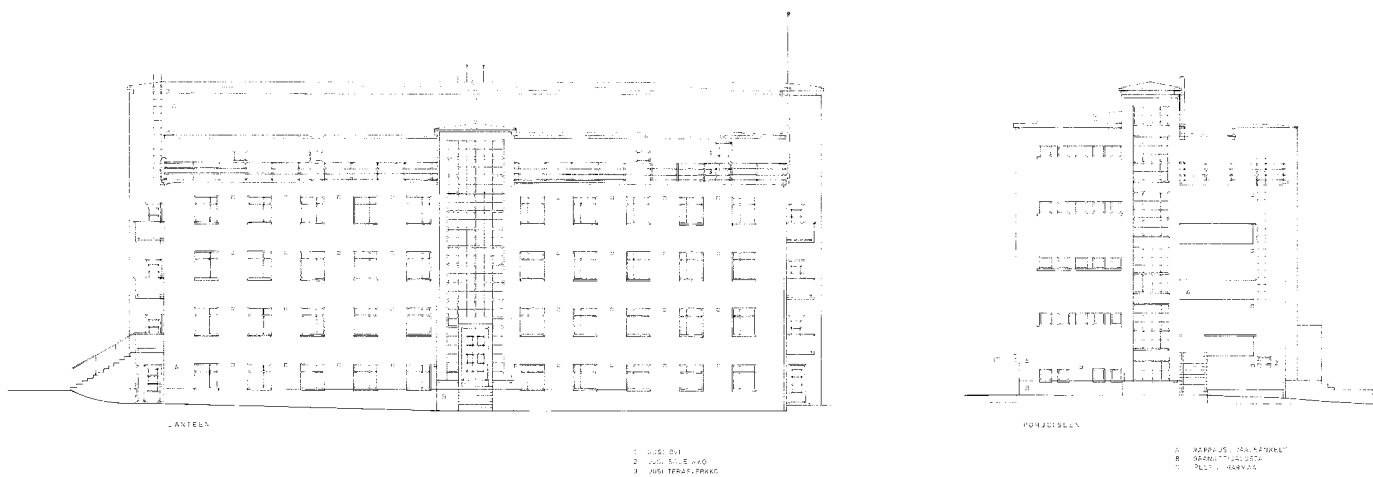
Impilinnassa on alkuperäiset, kaksilasiset puukehyksiset puuikkunat. Ikkunoiden puitejako on epäsymmetrinen ja nelijakoinen.

MUITA HUOMIOITA

Kuva TM.

Piirustus TRV.

Rak. no 12

Anna Salomen kappeli

OSOITE

Vanha valtatie 198r-13

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1990 011

TILAN NIMI

Linna

ARKKITEHTI

Rakennusmestari Mauno Laakso

RAKENNUTTAJA

Kellokosken sairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1934

VALMISTUMISAJANKOHTA

1934-1935

BRUTTOALA (m²), HUS

50

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

48

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sr eli kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen ja rakennustaiteellinen arvo.

SISÄTILAT

Rakennuksessa on suoritettu sisätalokatselmus 13.11.2013.

Arkaainen sisätila on pohjamuodoltaan lähes neliö ja sen katto on matala holvikaari. Kappeliin mahtuu 27 henkilöä istumaan irtotuoleilla, jotka on ilmeisesti valmistettu potilastyönä. Pienessä kappelissa on alttari, polvistumispenkki ja piano. Tilaa koristaa alttarin kohdalla nississä oleva kipsivalettu Jeesus-hahmo ja takorautainen korkea kynttelikkö. Seinällä on Venny Soldan-Brofeldtin öljyvärikuva.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

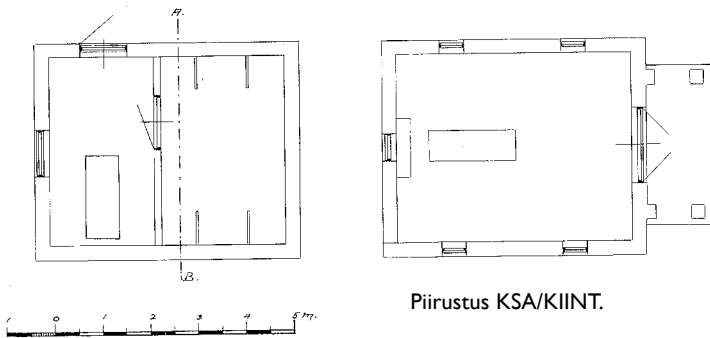
Kappeli oli pitkään tyhjänä, kunne se otettiin 1980-luvulla uudelleen käyttöön sairaalapastori Timo Rantaman toimesta. Alakerran ruumishuone oli käytössä yhtäjaksoisesti 1990-luvulle saakka, mutta ei ole enää käytössä.

KÄYTTÖHISTORIA

Anna Pakalenin mukaan nimetty sairaalakappeli ja ruumishuone uusklassismin henkeen. Hautauskappeli on käytössä, ruumishuone taas ei.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Kertomukset Kellokosken sairaalan toiminnasta 1934-1935. (KSA).

Piirustus KSA/KIINT.

INVENTOINTI

HAHMO

Yksikerroksinen, harjakattoinen pieni kappeli sijaitsee rinteessä. Mäen päällä on pylväiden kannattama sisäänkäyntikatoks. Tasanne on betonia. Alarinteessä sokkeli on korkea. 1930-luvulla rakennettu Anna Salomen kappeli on hengeltään klassisistinen.

KATTO

Loiva harjakatto on katettu savitiilillä (uusittu). Räystäslauta on sahattua puuta. Se on kovin karkeatekoinen valinta kappelin herkkään tunnelmaan. Katoksessa on huopa. Katoksen karniisi on porrastettu.

SOKKELI

Sokkelin pinta on roiskerapattu ja maalattu. Alla on todennäköisesti betonisokkeli. Julkisivu ja sokkeli ovat samassa pinnassa.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääovi on puupeilipariovi. Ylemmät peilit ovat yläpäästään pyöristettyjä. Peileissä on ristisyvennykset. Takorautainvedin on alkuperäinen. Kellarissa on metallinen laakaovi (uusittu).

JULKISIVU

Julkisivu on rapattu ja sileä. Räystäslista on kiviaineinen.

IKKUNAT

Ikkunat ovat uusia ja ylälaidastaan kaarevia. Eteläisivulla ikkunoiden eteen on kiinnitetty pleksi.

MUITA HUOMIOITA

Rakennusta on maalattu 2013. Sen edessä on liuskekipolku.

Rak. no 13

Toimela

OSOITE

Toimelantie 1

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-0963 004

TILAN NIMI

Toimela

ARKKITEHTI

RAKENNUTTAJA

Robert Björkenheim

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Tuusulan kunta

SUUNNITTELUAJANKOHTA

VALMISTUMISAJANKOHTA

1860

BRUTTOALA (m²), HUS

-

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

630

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella.

Kellokosken osayleiskaava 2010: ei suojeltu

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Rakennus on tyhjä ja huonokuntoinen, mutta sen muoto ja hahmo ovat säilyneet hyvin.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen ja paikallishistoriallinen arvo.

SISÄTILAT

Ei inventoitu.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

Kunnostettiin potilasvoimin avo-osastoksi 1944. Tätä edelsivät Toivo Jäntin toteutumattomat suunnitelmat Karjalaispaviljonkia tai jopa kahta varten vuodelta 1941.

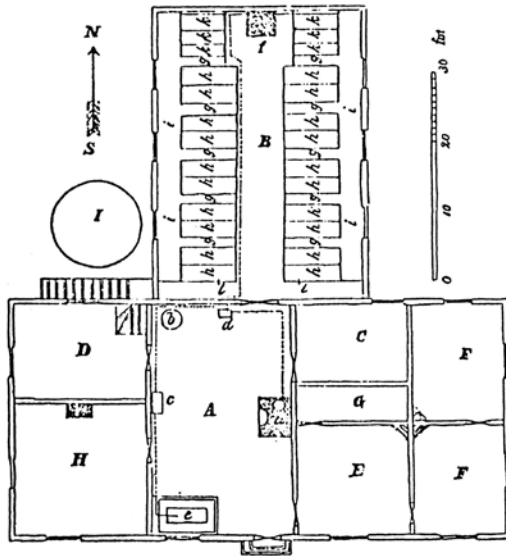
KÄYTTÖHISTORIA

Hirsirakenteinen holsteinilaismeijeri, jonka yhteydessä toimi myös meijerikoulu muutaman vuoden 1870-luvun lopulla. Sittenmin kylätalo, kauppa, 1930-luvulla kahvila ja vuodesta 1942 sairaalan omistukseen. Sairaalan siirtokarjalaisten potilaiden avo-osasto 1973 saakka. Sairaalamuseo ja kylätalo 2000-luvulle asti. Nykyisin tyhjiällä.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Honkanen 2002.

Tuovinen 1990.

Honkanen, 2002.

INVENTOINTI

HAHMO

Toimelan pohjaratkaisu on T-kirjaimen muotoinen. Kadunsuuntainen siipi on kaksikerroksinen ja harjakattoinen. Pihasiiven harja on samassa korossa kuin pääharja. Pihan puolella toisessa sisäkulmassa on yksikerroksinen laajennus ja uusi sisäänkäynti. Kadun puolelta on purettu kuisti.

KATTO

Harjakatto on katettu huovalla ja piiput on pellitetty. Pellitykset ovat ruosteessa. Rakennuksessa on riippuräystäät ja pintaan asennetut syöksytorvet. Räystääs on avoräystääs. Pääsiiven takapuolen lappeeseen on myöhemmin lisätty kattoikkuna. Tien puoleisen lappeen huopakate on äskettäin uusittu, muualla katto on huonossa kunnossa.

SOKKELI

Katusiiven luonnonkivisokkeli on saumattu muuri. Siinä on IV-ritilöitä varhaisempien luukkujen paikalla.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääovi on pariovi, joka on levytetty umpeen. Laajennusosassa on toinen sisäänkäynti, jonka päällä on puurakenteinen katos ja edessä betonitasanne. Umpinainen ovi on pystysuuntaista helmipaneelia.

JULKISIVU

Julkisivussa on pystylauta (liimilaudoitu). Päädyssä ullakon ja 2. kerroksen välissä on vaakalista. Pihasiivessä on följareita.

IKKUNAT

Ikkunat on levytetty umpeen. 1. kerroksen ikkunat ovat korkeampia kuin 2. kerroksen. Ikkunoissa on koristeluukut. Päädyn ikkunat ovat tasakokoisia.

MUITA HUOMIOITA

Rakennukseen liittyy osana hoitotyötä toteutettu puutarha. Rakennusta kiertää betonikivillä reunustettu käytävä. Piha liittyy Annanpuistoon ja Rodopuistoon. Molemmat rakennussiivet ovat hirsirakenteisia. Rakennuksessa on paljon kosteusvaurioita. Kokonaisuus on erinomaisen hieno rappauneesta tilastaan huolimatta. Talo oli autiona tarkasteluhetkellä lokakuussa 2013.

Rak. no I4

Kylmä varasto

OSOITE

SISÄTILAT

KIINTEISTÖNUMERO

TILAN NIMI

ARKKITEHTI

RAKENNUTTAJA

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

VALMISTUMISAJANKOHTA

BRUTTOALA (m²), HUS

586

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella.

KÄYTTÖHISTORIA

Varastorakennus, eri yksiköiden käytössä.

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

ARVOTUS

INVENTOINTI

HAHMO

Vaalea, rinteeseen sijoitettu puurakennus on varsin umpinainen.

KATTO

Harjakattoisessa rakennuksessa on pitkät räystäät.

SOKKELI

Maalattu betoni.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Rakennuksessa on vaakapaneloidut liukuovet pitkällä sivuilla. Kellarin ovi on pystypaneloitu.

JULKISIVU

Julkisivun yläosassa on vaakalauta ja betoni julkisivumateriaaleina.

IKKUNAT

Räystäään alla on puuikkuna ja päädyssä on vaakaikkuna.

MUITA HUOMIOITA

Rak. no 15

Korjauspaja, entinen talli

OSOITE

Vanha valtatie 203

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1922

TILAN NIMI

Kalliomaa

ARKKITEHTI

E. A. Talpo

RAKENNUTTAJA

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1927

VALMISTUMISAJANKOHTA

1930

BRUTTOALA (m²), HUS

-

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

500

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: ei suojeltu

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1936 Entisten sikala- ja kanalahuoneiden muutos karjalon ja navettapalvelijan asuinhuoneiksi.

1937 (piirustukset) Katon muutos.

KÄYTTÖHISTORIA

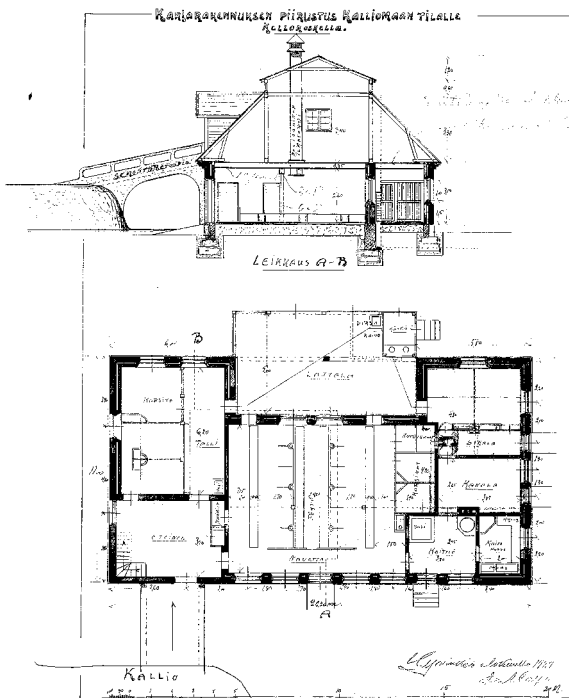
Kalliomaan karjarakennus (Navetta, talli, sikala ja kanala sekä maitohuone). Sairaalan hankittua Kalliomaan tilan vuonna 1935 siitä tehtiin sairaalan navetta ja siihen sijoitettiin myös asuinhuoneita. Uuden navetan valmistuttua vuonna 1961 Kalliomaan navetta korjattiin hevos- ja autotalliksi. Viimeistään 1970-luvun lopulta korjauspaja.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

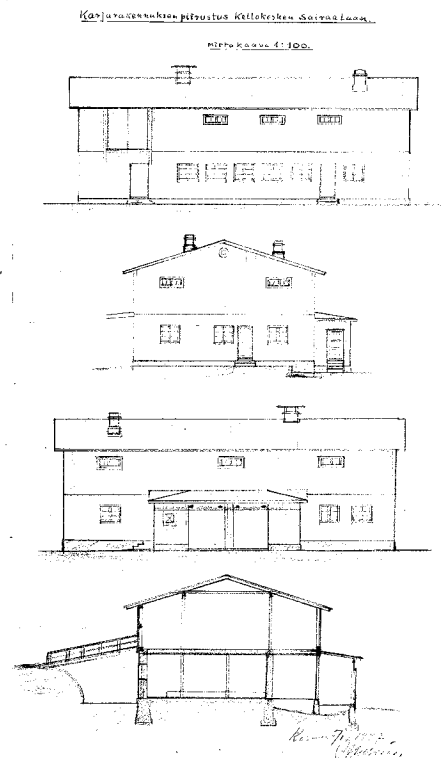
Rakennuspiirustukset KSA/Kiint.

Kertomus Kellokosken sairaalan toiminnasta 1936. KSA.

N:o 1306

Piirustukset KSA/KIINT.

INVENTOINTI

HAHMO

Punavalkoinen kaksikerroksinen rakennus on tyypillinen maatilarakennus. Sen arkkitehtuurissa on tavoiteltu monumentaalisuutta, mistä viestii mm. vaakalista kerrosten välissä. Pohjoispuolella on karjasilta, joka on katkaistu. Sen alle on rakennettu tiloja.

SOKKELI

JULKISIVU

Alaosa on rapattu ja maalattu valkoiseksi. Toinen kerros on punamullattu ja pystyrimalautoitettu. Kerrosten välillä on kiviaineinen lista. Pohjoispuolella karjasillan ovien kohdalla on poikkipääty.

KATTO

Harjakatto on katettu savitiilillä (alkuperäinen). Piirru on pellitetty ja maalattu punaiseksi.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Autotallin leveät pystypaneeliovet ovat uusia. Pohjoispuolella vanhemmat ovet ovat vaakapaneloituja, samoin kuin karjasillan pariovi.

IKKUNAT

Puuikkunat ovat kaksilasisia ja alkuperäisiä. Ikkunoiden sisäpuolelle on asennettu kalterit.

MUITA HUOMIOITA

Rak. no 16

Kalliomaa

OSOITE

Kallioaantie 3

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1922

TILAN NIMI

Kalliomaa

ARKKITEHTI

RAKENNUTTAJA

Kellokosken sairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

VALMISTUMISAJANKOHTA

1963

BRUTTOALA (m²), HUS

-

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

178

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella.

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: AP-2 pientalovaltainen

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

KÄYTTÖHISTORIA

Sairaalan tilanhoitajan asuinrakennus, nykyisin osastona.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Tuovinen 1990.

INVENTOINTI

HAHMO

Omakotitalon yleivaikutelma on vaakasuuntainen ja matala. Eteläsivulla on suorakulmainen suurehko terassi, jota kannattaa kaksi pilaria ja kaksi pilasteria. Rakennus edustaa ajalleen tyypillistä omakotirakennusta.

KATTO

Katto on erittäin loiva harjakatto, joka on katettu punaisella huovalla (2010-l). Räystäällä on riippukouru ja syöksytorvet on asennettu pintaan. Räystäs on umpinainen.

SOKKELI

Maalattu betoni. Osassa sokkeliä on pystyurat. Sokkelikerroksessa on ikkunoita ja kellarin ovi päädyssä.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Ikkunallinen kellarin ovi on pystypaneloitu ja se on alkuperäinen. Pääovi on mallia "kartano" eli uutta nk. rautakauppatavaraa.

JULKISIVU

Julkisivu on roiskerapattu ja maalattu tiilen väriseksi. Ikkunoiden yläpuolinen vyöhyke on verhottu vaaleilla sementtilevyillä.

IKKUNAT

Ikkunat ovat kaksilasisia ja ne ovat alkuperäiset.

MUITA HUOMIOITA

Rak. no 17

Aitta

OSOITE

SISÄTILAT

KIINTEISTÖNUMERO

TILAN NIMI

ARKKITEHTI

RAKENNUTTAJA

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

SUUNNITTELUAJANKOHTA

VALMISTUMISAJANKOHTA

1900

BRUTTOALA (m²), HUS

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

0

0

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: ei suojeltu

KÄYTTÖHISTORIA

Sairaalan tilanhoitajan hirsirakenteinen sauna- ja aittarakennus. Rakennettu mahdollisesti ennen vuotta 1907.

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: AP-2 pientalovaltainen

SÄILYNEISYYS

Runko on melko hyvin säilynyt.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

ARVOTUS

Paikallishistoriallinen arvo.

INVENTOINTI

HAHMO

KATTO

Mansardikatto on katettu senettitiilillä ja siinä on avoräystäät. Piippu on pellitetty. Katto on huonossa kunnossa ja sammaloitunut. Yhdellä lappeella on levy suojana.

SOKKELI

Luonnonkivi ja betoni.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Ovet ovat lautaovia. Päädyssä on paneeliovet, joita kehystävät koristeleikatut vuorilaudat. Päädyssä kahden oven ovilehdet on sovitettu karmin sisäpuolelle ja yhden ovilehdet julkisivun pintaan.

JULKISIVU

Punamullattu lautaverhottu julkisivu ja hirsi. Rakennuksessa on sekä vaaka- että pystylaudoitettuja osia.

IKKUNAT

Puuikkunat, osa on yksi- ja osa kaksilasisia.

MUITA HUOMIOITA

Rakennus on tulisijallinen koska siinä on piippu. Päädyn edessä on sortunut luonnonkiviladelmä, jonkinlainen tasanne. Tasanteen varassa on ilmeisesti ollut laatta.

Rak. no I 8

Uusi navetta, nykyinen työkeskus ja palloiluhalli

OSOITE

Vanha valtatie 207

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1928

TILAN NIMI

Mäenpää

ARKKITEHTI

Rkm Heikki Siikonen yhdessä tilanhoitaja Aimo Korhosen kanssa

RAKENNUTTAJA

Kellokosken sairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

1959

VALMISTUMISAJANKOHTA

1961

BRUTTOALA (m²), HUS

-

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

1200

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella.

Kellokosken osayleiskaava 2010: ei suojeltu

Sijaitsee RKY-alueella.

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Hyvin säilynyt.

ARVOTUS

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1972-73 Muutos terapiatiloiksi. Raimo Villinki

1978 Yläkerran muutos palloiluhalliksi.

KÄYTTÖHISTORIA

Sairaalan uudempi navetta. Muutettu työkeskukseksi 1973. Yläkerta muutettu liikuntahalliksi 1978. Toimii nykyisin työkeskuksena ja palloiluhallina.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Piirustukset KSA/Kiint.

Rakennustoimikunnan selostus, KSA.

INVENTOINTI

HAHMO

Suurikokoisessa suorakaiteen muotoisessa rakennuksessa on harjakatto. Rakennus sijaitsee rinteessä. Eteläpäässä on rehutorni. Toiseen kerrokseen johtaa karjasilta. Itäjulkisivun lastauslaituri on muutettu sisätiläksi.

KATTO

Harjakatto on pellitetty.

SOKKELI

Maalattu betoni.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Rakennuksessa on tummaksi petsatut puulasiovet, joissa on kropuliainen potkupelti. Ikkunassa on ristikkojako. Alkuperäiset ovet ovat pystypaneliovia. Osa navetan ovista on muutettu ikkunoiksi. Kaikki ovet ovat tummanruskeita.

JULKISIVU

Alempi kerros on punatiiliverhottu. Yläosassa on keltaiseksi maalattu pystylaudointi. Syöksytorvet on asennettu julkisivun pintaan.

IKKUNAT

Rakennuksen ikkunat on uusittu. Osa nykyisistä ikkunoista (puuikkunat) on ilmeisesti 1970-luvulta. Osa on uudempia, kuten eteläpäädyn peililasitetut ikkunat, jotka ovat puualumiini-ikkunoita. Kaikki ikkunanpuitteet ovat ulkopuolelta tummanruskeita.

MUITA HUOMIOITA

Rak. no 19

Juhlatalo

OSOITE

Juhlatalontie 4

KIINTEISTÖNUMERO

TILAN NIMI

ARKKITEHTI

RAKENNUTTAJA

Robert Björkenheim

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Helsingin seurakuntayhtymä

SUUNNITTELUAJANKOHTA

VALMISTUMISAJANKOHTA

1873

BRUTTOALA (m²), HUS

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

-

-

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sr eli kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: PY julkisten palvelujen ja

SÄILYNEISYYS

Hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen ja paikallishistoriallinen arvo.

SISÄTILAT

Juhlatalon pääsali, joka on entinen elokuvasali, ja siihen liittyvä aula ovat rakennuksen päätiloja. Tiloja on muutettu, mutta niissä on myös paljon alkuperäistä ja eri vaiheista kertovia rakennusosia. Jopa vanhat elokuvakoneet ovat jäljellä. Osassa kellarikerrosta on kappaholvi, ja kellarikerros on muutettu majoitustiloiksi. Sisätilakatselmus on suoritettu 13.11.2013.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1928 Kunnostettiin tehtaan seurantaloksi. Karl Lindahl ja Gunnar Aspelin.
1990-1991 Kunnostus Itämerikeskukseksi talkoilla. Arkkitehti Olli Kumpulainen (diplomityöhön perustuen).

KÄYTTÖHISTORIA

Ruukinkartanon viinapränni 1873-1888, Kytäjän Spritehdas 1899-1914, Limonaditehdas 1914-1917, tehtaan Juhlatalo vuodesta 1928 lähtien, talossa toimi myös elokuvateatteri vuoteen 1977 asti. Jatkosodan aikana väliaikaisesti siirtopotilaiden hoito-osastona. Ravintola 1977-1980, Itämerikeskus 1991-2010. Nykyisin Helsingin seurakuntayhtymän juhlatalo, missä järjestetään mm. rippileirejä. Palvelusta vastaa Blue Service Partners.

AIKAIEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Tuovinen 1990.
Honkanen 2002.

Juhalatalon piharakennus.

INVENTOINTI

HAHMO

Juhalatalo on pitkä, rinteensuuntainen rakennus, joka on rakennettu vaiheittain. Nykyisin rakennus sijaitsee lähes montussa. Lähiympäristössä on tehty voimallista maastonmuokkausta ja maantäyttöä. Rakennusta ympäröi taidepuutarha, jossa on kokoelma nimettyjä kasvilajeja ja taideteoksia.

SOKKELI

Rakennuksessa on tiiliseinäinen kellari, jossa on ikkunoita. Tiilimuuri on maalattu sinapinruskeaksi. Sokkelin ylälaidassa on tiilistä ladottu koristelistä, jossa osa tiilistä on ladottu diagonaaliin asentoon. Uudemmat sokkelin osat ovat betonia.

JULKISIVU

Julkisivuverhous on pystyrimalautaa. Syöksytorvet ovat julkisivun pinnassa. Korkean osan päädyissä on kaksi följaria kussakin.

KATTO

Harjakatto on katettu pellillä ja maalattu mustaksi. Katolla on jalkarännit.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

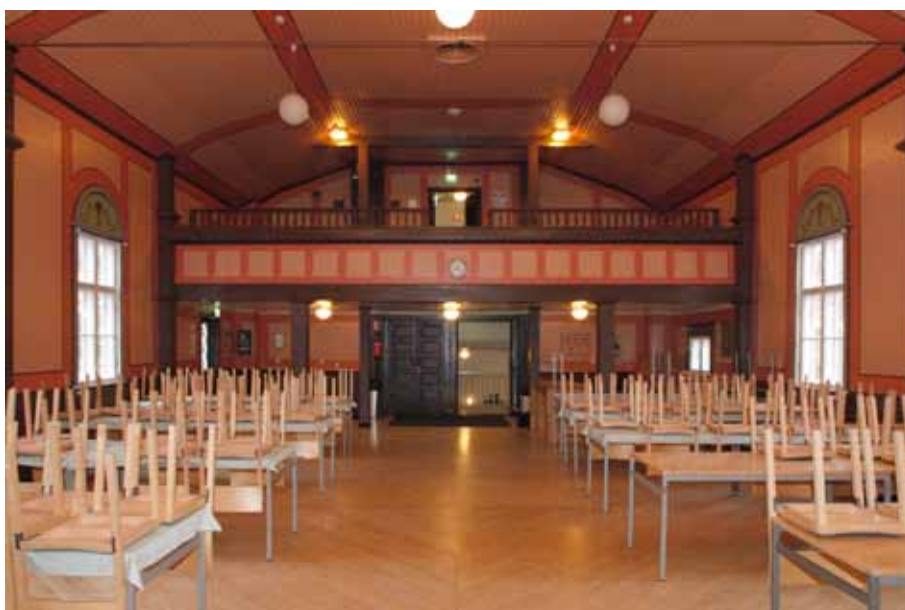
Nykyiset puulasiovet ovat uudehkoja (n. 1990-l). Niiden ikkunoissa on ristikko, joka on maalattu valkoiseksi kun oven muut osat ovat ruskeita. Joidenkin ovien päälle on asennettu uudet peltikatokset. Käynti rakennukseen tulosuunnasta itäpuolelta on siltoja pitkin. Niiden rakentamisella on tavoiteltu esteettömyyttä. Joen puolella on alkuperäinen pääsisäänkäynti.

IKKUNAT

Rakennuksessa on kaksilasiset puuikkunat ja ne ovat pääosin alkuperäisiä. Ikkunoissa on eri aikaisia vuorilaudoituksia: eteläsiivessä jugend-mallisia ja pohjoisosassa klassisoivia. Toisen kerroksen ikkunoiden välissä on turvakaide.

MUITA HUOMIOITA

Kellokosken Tehdas Oy – Mariefors Bruk on ostanut talon viinatehtaalta 1924. (Tieto Jaana Koskenrannalta Tuusulan museosta).

Rak. no 20a

Lövbo

OSOITE

Juhlatalontie 2

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1839 001

TILAN NIMI

Lövbo

ARKKITEHTI

RAKENNUTTAJA

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Kaltto, Martti Kalevi

SUUNNITTELUAJANKOHTA

VALMISTUMISAJANKOHTA

ennen 1890

BRUTTOALA (m²), HUS

-

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

160

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sä eli arvokas, säilytettävä rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: AP-2 pientalovaltainen

SÄILYNEISYYS

Rakennus on säilyttänyt ominaispiirteensä melko hyvin. Se on huonossa kunnossa.

ARVOTUS

Paikallishistoriallinen arvo.

SISÄTILAT

Ei katselmoitu.

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

KÄYTTÖHISTORIA

Rakennettu todennäköisesti 1870-90-luvuilla viinatehtaan asuinkäyttöön. Siirtynyt myöhemmin (1910-20-luvun taitteessa) Kellokosken Tehdas Oy:lle työntekijöiden asunnoiksi. Ainakin 1920-luvulla talossa asui kolme ruokakuntaa.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Honkanen 2002.

Lövbon aittarakennus (kiinteistönnumero 858-404-0003-1839-002) on valmistunut 1920. Sokkelissa on tiililadontaa luonnonkiviperustuksen päällä. Julkisivussa on käytetty pystyrimalaudoitusta ja värinä punamultaa. Harjakatto on saanut uuden peltikatteen. Ovissa on vaakanelointi ja ne on maalattu. Vuorilistat ovat valkoisia. Pohjoispäädystä on kuusi- ja neliruutuiset ikkunat. Rakennus on pihapiirin oleellinen osa.

INVENTOINTI

HAHMO

Suorakulmaisen mökin ulkomuoto on muuttunut monimuotoiseksi, sillä siinä on porras eteläsivulla, kuisti länsisivulla, kuisti pohjoissivulla ja lisäksi rakennusta on korotettu katon keskeltä. Pihapiiriin kuuluu aitta, joka on rakennettu 1920.

KATTO

Talossa on harjakatto. Harjan päälle on rakennettu myöhemmin toinen pienempi harja ja korotusosa. Katto on katettu muovitetuilla kattotiilillä.

SOKKELI

Luonnonkivisokkeli ja kuistin alla tiilisokkeli.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Uudehko pystypaneloitu puuovi.

JULKISIVU

Pystyrimalaudoitus, joka on punamullattu. Kerrosten välillä on vaakalista. Kaikki kuistien ja portaiden kaiteet puuleikkauksineen ovat uusia.

IKKUNAT

Ikkunat ovat eri ikäisiä.

MUITA HUOMIOITA

Rak. no 21

Björkebo

OSOITE

Pränninkuja 4

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1131

TILAN NIMI

Shakkitörmä

ARKKITEHTI

RAKENNUTTAJA

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

Asunto-osakeyhtiö Björkebo

SUUNNITTELUAJANKOHTA

VALMISTUMISAJANKOHTA

1890

BRUTTOALA (m²), HUS

0

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

320

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sä eli arvokas, säilytettävä rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: AP-2 pientalovaltainen

SÄILYNEISYYS

Hyvin säilynyt. Rakennus on huonokuntoinen.

ARVOTUS

Paikallishistoriallinen arvo.

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

Viinapränniin kuulunut asuin- tai varastorakennus, joka kunnostettiin tai otettiin asuinkäyttöön 1920-luvulla. Sitä muutettiin ja kunnostettiin jälleen 1951.

KÄYTTÖHISTORIA

Alun perin asuin- tai varastorakennus ja viimeistään 1920-luvulta alkaen asuinrakennus.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Honkanen 2002.

INVENTOINTI

HAHMO

Harjakattoisessa suorakulmaisessa talossa on länsisivulla laatikkomainen yksikerroksinen kuisti (1950-l). Kuistin päällä on terassi. Terassin kaide on painekyllästettyä puuta (n. 1980-l). Ullakolle on rakennettu asuinhuoneita (todennäköisesti 1950-l).

KATTO

Katteena on punasavitiili, jossa on litteä profiili. Räystäskouru on pyöreä ja väriltään valkoinen, samoin kuin julkisivun pintaan kiinitetyt syöksytorvet. Piiput on pellitetty.

SOKKELI

Kuistin alla on rapattu sokkeli. Muuten talossa on graniittisokkeli.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Pääovi on kapealla pystypanelilla verhottu (1950-l). Kuisti ja sisäänkäynti rakennuksen itäpuolella on myöhempi lisäys (n. 1950-l).

JULKISIVU

Julkisivu on pystyrimalautaa, joka on jaettu vaakalistalla.

IKKUNAT

Ikkunat ovat pääosin modernisoituja 1950-luvun yläsaranoituja kaksilasisia puuikkunoita.

MUITA HUOMIOITA

Rakennuksen edessä kulkevan kävely-/ajoreitin nosto on saanut rinteessä olevan rakennuksen kuoppaan, mikä on muuttanut rakennuksen ja ympäristön suhdetta ja hankaloittaa rakennuksen ja tontin kunnossapitoa.

Rak. no 22a

Lindebo

OSOITE

Pränninkuja 1

KIINTEISTÖNUMERO

858-404-0003-1841

TILAN NIMI

Lindebo

ARKKITEHTI

RAKENNUTTAJA

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

As. oy Tuusulan Lindebo

SUUNNITTELUAJANKOHTA

VALMISTUMISAJANKOHTA

1878

BRUTTOALA (m²), HUS

0

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

360

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella. Kellokosken osayleiskaava 2010: sä eli arvokas, säilytettävä rakennus

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: AP-2 pientalovaltainen

SÄILYNEISYYS

Erittäin hyvin säilynyt.

ARVOTUS

Kulttuurihistoriallinen arvo.

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

Muutettu Kellokosken tehtaän isännöitsijän asuinrakennukseksi 1921. Nykyisin talossa on kaksi asuntoa.

KÄYTTÖHISTORIA

Viinaprännin panimomestarin asuintalo vuodelta 1878. Kunnostettu 1921 Kellokosken Tehdas Oy – Mariefors Bruk Ab:n isännöitsijän asuinrakennukseksi ja oli tehtaän omistajasuvun Carlanderien käytössä 1960-luvun alkuun saakka, jolloin tehdas myytiin Fiskars Oy:lle.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

Honkanen 2002.
Tuovinen 1990.

Lindebon aittarakennusta ((kiinteistönumero 858-404-0003-1841) ei ole suojeltu osayleiskaavassa. Vanhassa aitassa on luonnonkiviperustus, ja sen julkisivu on punamullattua hirttä. Julkisivua on tuettu parilla följarilla. Harjakatto on katettu huovalla. Eri aikaisissa ovissa on vaakanelointi. Aitta muodostaa pihapiirin tärkeän osan. Tämä saattaa olla yksi viinatehtaan viljamakasiineista.

INVENTOINTI

HAHMO

Lindebo on komea, pitkänomainen kaksikerroksinen hirsitalo, jossa on harjakatto. Eteläpuoleisella sivulla on komea lasikuisti (mahdollisesti 1900-luvun vaihe), jonka päällä on terassi. Ylärinteen puolella rakennus on monimuotoisempi. Asuntojen sisäänkäyntien edessä on myöhemmin rakennetut kuistit, yksi kerroksen korkuinen ja toinen kaksikerroksinen. Rakennukseen liittyy vanha aitta.

SOKKELI

Maalattu ja rapattu sokkeli. Kuistin julkisivussa on sorvattuja kaideaiheita.

JULKISIVU

Julkisivu on pystyrimalauoitettu. Alaosassa on vaakalauta, mikä viittaa siihen, että rakennuksessa on hirsirunko ja että rungon alimmat hirret on vaihdettu terveisiin.

KATTO

Harjakatto on katettu muovipintaisilla kattotiilillä. (2000-l). Katolla ei ole vesikourua ja syöksytörvet ovat kytkemättä. Katon kannattajat ovat alkuperäiset.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Asuntojen ovet ovat moderneja ikkunallisia puupaneelioviovia. Eteläisen kuistin ovet ovat puuparilasiovet, joiden alaosa on paneloitu. Kellarin ovissa esiintyy sekä vaaka- että pystypanelointia. Pääovessa on samalainen vedin kuin Juhlatalossa.

IKKUNAT

Kaksilasiset puuikkunat ovat oletettavasti alkuperäiset.

MUITA HUOMIOITA

Rak. no 23

Puuverstas

OSOITE

Vanha valtatie 201

KIINTEISTÖNUMERO

TILAN NIMI

Suomela

ARKKITEHTI

Rakennusinsinööri E. Ikäheimo

RAKENNUTTAJA

Kellokosken sairaala

OMISTUS TAI HALLINNOINTI

SUUNNITTELUAJANKOHTA

VALMISTUMISAJANKOHTA

1931

BRUTTOALA (m²), HUS

KERROSALA (m²), TUUS/RAHU

SUOJELUTILANNE

Sijaitsee RKY-alueella.

KAAVATILANNE

Kellokosken osayleiskaava 2010: C keskustatoimintojen alue

SÄILYNEISYYS

Oleellisesti muutettu.

SISÄTILAT

TÄRKEIMMÄT MUUTOSVAIHEET

1935 muutos autotalliksi
1950-l muutos työpajaksi.

KÄYTTÖHISTORIA

Suomelan tilalle rakennettu karjarakennus, autotalli 1935 alkaen, muutettu työpajaksi 1950-luvulla. Autotallit / Puusepänerstas + ulkotyöryhmän varastotila 1989.

AIKAISEMMAT SELVITYKSET JA LÄHTEET

ARVOTUS

INVENTOINTI

HAHMO

Vanha yksikerroksinen navetta rakennettiin oletettavasti 1930-luvulla. Sitä on laajennettu kaksikerroksisella osalla 1950-luvulla. Vanhan osan itäpäässä on ylisille johtava alkuperäinen karjasilta, jonka alle on rakennettu huone ja jota on muutettu (1950-l). 1950-luvulla kun navetta muutettiin työkeskukseksi, koko rakennuksen ulkoasua yhdenmukaistettiin 1950-luvun materiaaleilla.

SOKKELI

Kuhmurainen betoni.

JULKISIVU

Julkisivu on maalaamatonta roiskerappausta (1950-l). Ikkunoiden ympärillä on sileää reunustava vyöhyke. Seinässä on ilmanvaihtosäleikköjä. Syöksytorvet on asennettu rakennuksen julkisivun pintaan. Vanhan osan päädyssä karniisilista kääntyy päätyseinälle ajankohdan arkkitehtuurille luonteenomaiseen tapaan. Julkisivu on ylisten kohdalla punamullattua rimalaudoitusta.

KATTO

Vanhassa osassa on jyrkkä harjakatto. Uudemmassa tien suuntaisessa siivessä on loivempi harjakatto. Räystäs on avoräystäs rakennuksen uudessa osassa. Katto on pellitetty. Pihasiivessä (1930-l) on punertava ja sinertävä puinen karniisilista, joka on alkuperäinen.

OVET JA SISÄÄNKÄYNNIT

Ovet ovat pystypaneloituja. Eteläsivulla on autotallin ovia.

IKKUNAT

Rakennuksessa on kaksilasiset puuikkunat. Osassa ikkunoita on kaltereita.

MUITA HUOMIOITA

1950-luvun rakennuksessa on punatiilirunko. Karjasillan alla on luonnonkivimuuri ja sitä kannattavat betonipalkit. Nykyisin karjasillan alla on rinnan uusia ja vanhoja palkkeja.

Puretut rakennukset

”VANHA VITONEN”

- Entinen pehtoorinrakennus kartanon ajalta. Rakennus kunnostettiin 1915 tienoilla, 1921 alkaen potilasarakennuksena.
- Purettiin vastaanottorakennuksen tieltä vuonna 1980.¹¹³

Kuva Tuovinen 1990, s. 128

PUUTARHURIN ASUINRAKENNUS SUOMELA

- Valmistui 1933, purettu 1987-1997 välillä.

VANHA SAUNA

- Saunarakennuksessa oli lisäksi konehuone veden nostamista varten sekä pesula (vaatteiden pesu-, mankeloimis- ja kuivaushuone).
- Sauna kuului kartanoaikaisiin rakennuksiin, ”rakennettiin uudestaan” vuonna 1915, laajennettu 1922¹¹⁴, purettu vuonna 1989..

Kuva Tuovinen 1990, s. 128

KALLIOMAAN VANHA PÄÄRAKENNUS

- Tilanhoitajan asunto, purettu 1960-luvulla.

¹¹³ Tuovinen 1990, s. 115.

¹¹⁴ Hänninen 1965, s. 40

Kuva Tuovinen 1990, s. 128

KASVIHUONEET

- Suunnittelija Toivo Vakkuri.
- Aloitus 1934, laajennettu 1941 ja 1950-l. Purettu 2000-luvulla tuhopolton jälkeen.

NUORISOPSYKIATRIAN OSASTO

- Arkkitehdit Matti ja Terttu Aaltonen.
- Rakennettu 1976-1978, purettu 2013.

SÄILYTYSHUONE LINJA-AUTOLLA KULJETETTAVILLE PAKETEILLE

- Sairaala-alueelle maantieltä kääntyvien teiden suulle tehtiin vuonna 1933 uudet portit ja päätien portinpieleen pakettitavarain säilytys huone. Suunnitelmat laati Toivo Jäntti.¹¹⁵

---

¹¹⁵ Kertomus v. 1933, s. 9.

6 / Ympäristö

Kartano ja kartanon puistoa joelta päin 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa. Kuva Tuovinen 1990.

Sairaala-alueen puiston vanhinta osaa on nähtävästi Konni Zilliacuksen 1880-luvun lopulla istuttama kartanon puisto,¹¹⁶ jossa kasvoi mm. tammia¹¹⁷. Jonkinlainen puutarha on kartanolla ollut jo Robert Björkenheimin aikana ja mahdollisesti aiemminkin.¹¹⁸ Sairaalan toiminnan kannalta puisto on ollut merkittävä. Kaunista sijaintia arvostettiin jo sairaalan perustamisvaiheessa¹¹⁹, vaikka puisto ei ennen

116 Honkanen, s. 546.

117 Tuovinen 1990, s. 31.

118 Honkanen, s. 546, kartta 1814.

119 Kertomus Kellokosken piirimielisairashoitolan perustamisesta ym. 1916.

1930-lukua ollutkaan vielä vapaasti potilaiden käytössä. 1930-luvulta alkaen puistot, maatila ja kasvitarha olivat tärkeä osa potilaanhoitotyötä. Tämä näkyi myös siinä, että yhtäaikaaisesti sairaalan 1930-luvun uudisrakennusten kanssa tilattiin myös useita aluesuunnitelmia.

Keväällä 1931 insinööri Ikäheimolla teetettiin asemakaava sekä suunnitelma pihalueen istutuksista ja koristamisesta.¹²⁰ Vielä saman vuoden syksynä pyydettiin rautateitten ylipuutarhuri Hellemaata laa-

120 Tuovinen 1990, s. 129 / sairaalan johtokunta 18.8.1931.

timaan suunnitelmat sairaala-alueen puutarhaistutuksiksi.¹²¹ Näistä kumpaakaan ei valitettavasti löytynyt sairaalan arkistoista. Keväällä 1932 valittiin sairaalan puutarhuri-
maanviljelystyönjohtajaksi Toivo Vakkuri, joka oli suorittanut Lepaan puutarhaopiston kurssin. Vakkuri hoiti sairaalan puutarhaa aina vuoteen 1969 saakka, jolloin hän jäi eläkkeelle.¹²² Vuonna 1932 Vakkuri ja niinkään uusi puutarharenki Toivo Viemärö pääsivät ensitöikseen toteuttamaan Hellemaan suunnitelmaa ja istuttivat lehmuskujan vanhan meijerin, Toimelan tien varteen.¹²³ Paul Olsson laati vuonna 1934 puutarhasuunnitelmat sekä koko sairaalan piha-alueita että erityisesti vastavalmistunutta ylilääkärintaloa varten.

Toimelan ympäristö kunnostettiin 1940-50 luvuilla Anna Pakalénin johdolla potilasvoimin.¹²⁴ Puistoon rakennettiin käytäviä, huvimaja sekä suihkuallas. Toimelan takana oleva tammimetsikkö sekä hopeapajut istutettiin heti sodan jälkeen syksyllä 1944.¹²⁵ Ylihoitajatar Pakalén oli kiinnostunut kasvi- ja puutarhan hoidosta, ja hänen ohjeittensa mukaan istutettiin myös kukkapenkit sairaalan pihamaalle.¹²⁶ Sairaalan puutarhuri Toivo Vakkuri vastasi istutusten suunnitelmista ja niiden toteutuksen valvonnasta, kun 1950-luvun lopulla saatiin valmiiksi uudisrakennusten ympäristön paljon työtä vaatinut kunnostaminen.¹²⁷

Vuonna 1998 sairaalan entinen ylilääkäri Ilkka Taipale organisoi keräyksen, jonka avulla puistoa saatiin kunnostettua. Sinne saatiin Anna Pakalénin patsas, pieni juh-lakenttä, uusia istutuksia ja suihkuallas. Lisäksi villiintynyttä puistoa raivattiin jon-

Kuva TM.

kin verran ja juh-lakentän ympärille istutettiin ruusutarha eli rosarium. Rosariumiin istutettiin perustamisvaiheessa 190 eri ruusulajiketta, joista yli 130 oli historiallisia, vähintään 100 vuotta vanhoja ruusuja. Rosariumin suunnitteli ja toteutti Erkki Honkanen, Kellokosken arboretumyhdistyksen tuolloinen puheenjohtaja. Yhdistys hoisi Rosariumia talkootyönä.¹²⁸ Nykyisin puisto on kunnan hoidossa.

Myös Annanpuiston tammien varjossa kasvava rodopuisto on alkuaan 1990-luvun lopulta, vuonna 2005 sitä on laajennettu.

¹²⁸ Honkasen laatima selostusteksti puistossa, 2005.

¹²¹ ibid.

¹²² ibid. s. 130.

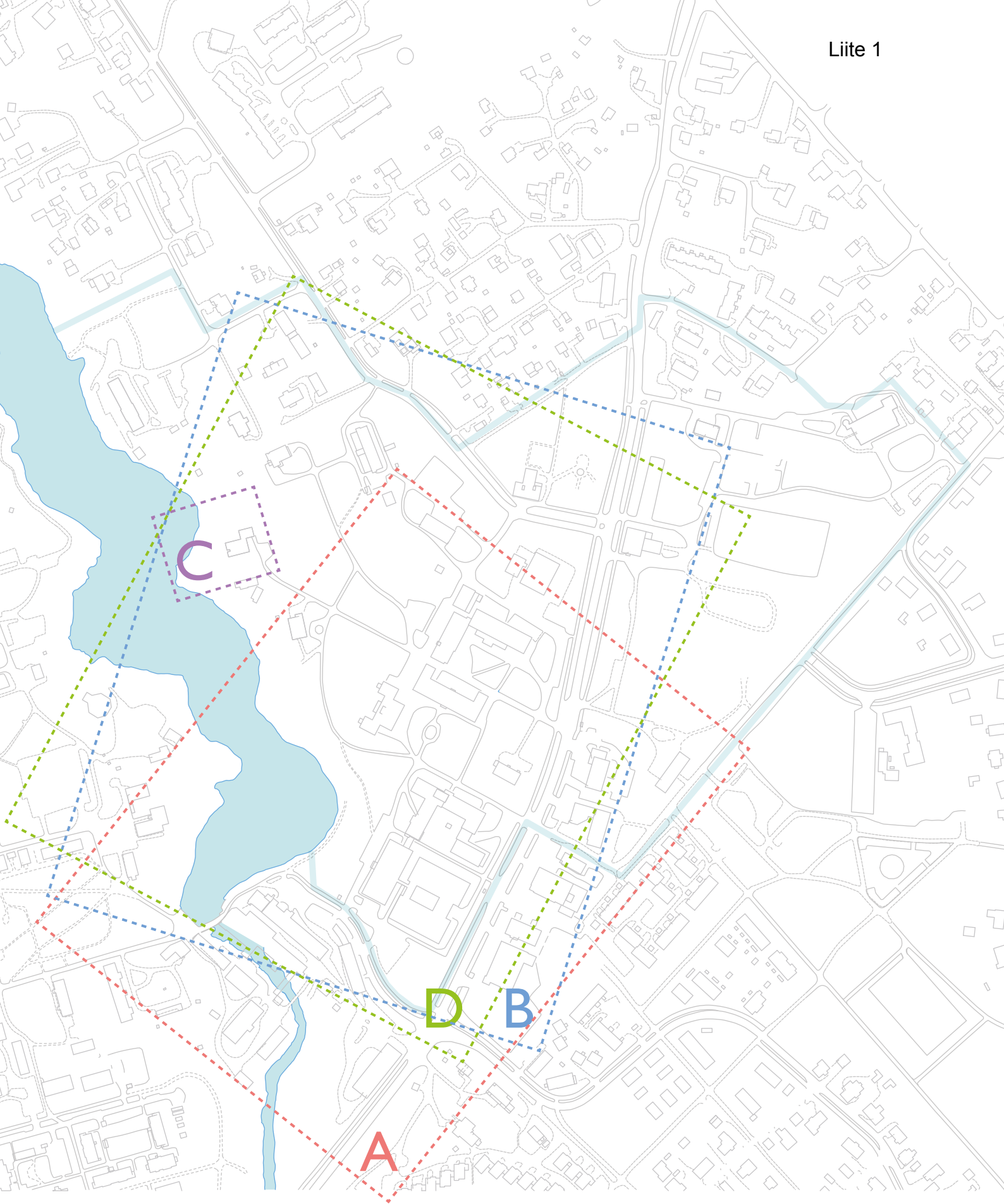
¹²³ ibid.

¹²⁴ Honkanen, s. 546.

¹²⁵ Honkasen laatima selostusteksti puistossa, 2005.

¹²⁶ ibid.

¹²⁷ Kellokosken sairaalan laajennustyö 1958.

Seuraaville sivuille on koottu karttaesitys alueen aikaisemmista vaiheista. Eri-ikäisten suunnitelmien käsittämät alueet esitetään kartalla, jonka jälkeen jokainen suunnitelma käsitellään omalla aukeamallaan. Suunnitelmien ja karttojen kuvailu ja säilyneisyyden sekä toteutuneisuuden arviointi perustuvat sekä paikanpäällä tehtyihin havaintoihin että eri aikaisten valokuvien ja kirjallisten lähteiden tarkasteluun.

A

1814

**MAANMITTARI CARL FORSMANIN LAATIMA KARTTA
KELLOKOSKEN KARTANON JA RUUKIN KESKEISISTÄ ALUEISTA**

B

1934

**PAUL OLSSONIN PUUTARHASUUNNITELMA,
PIIRIMIELISAIRAALA KELLOKOSKELLA**

C

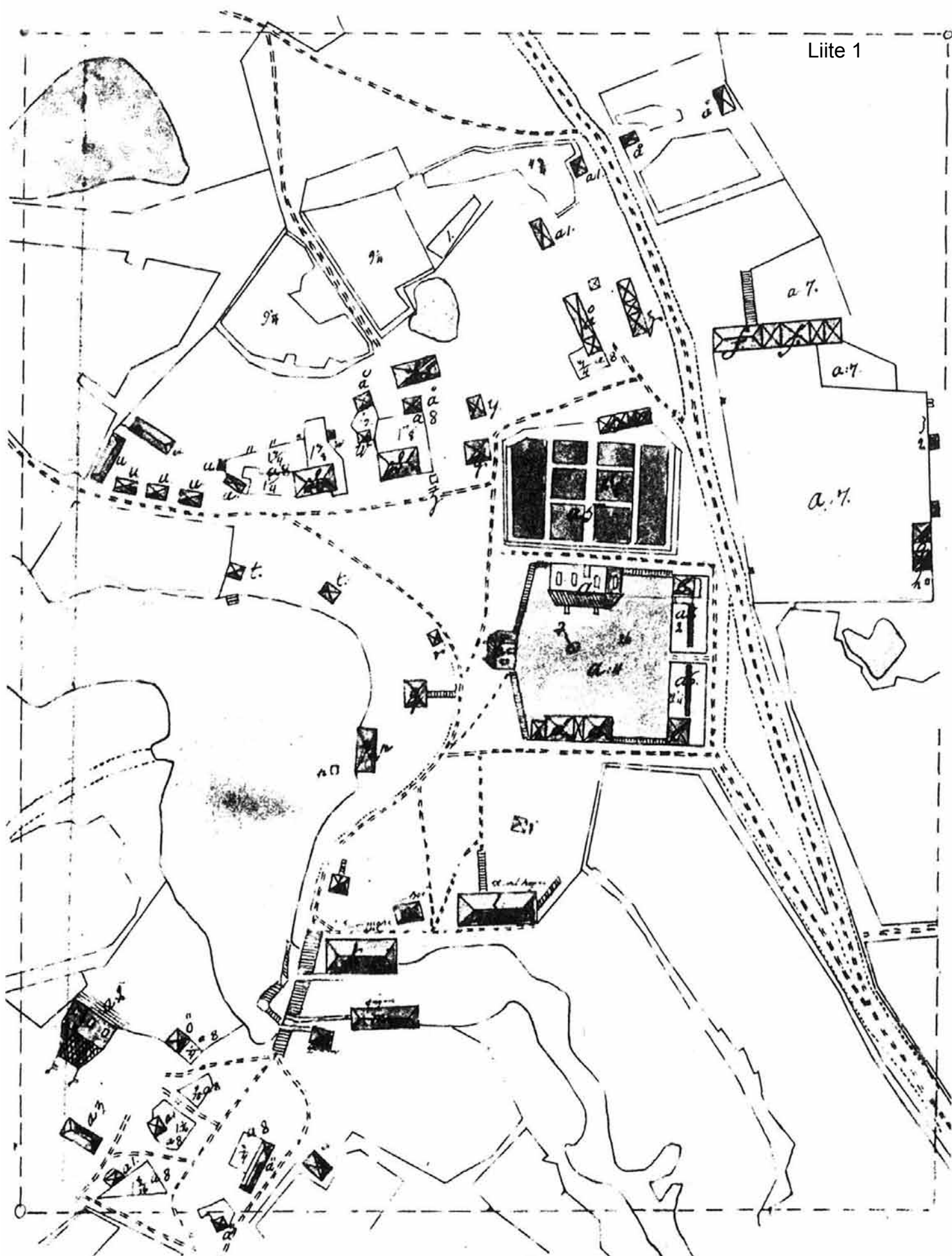
1934

**PAUL OLSSONIN PUUTARHASUUNNITELMA,
YLILÄÄKÄRIN ASUNTO KELLOKOSKELLA**

D

1936

**TOIVO VAKKURIN LAATIMA KARTTA KELLOKOSKEN
SAIRAALAN ALUEESTA**

Maanmittari Carl Forsmannin 1814 laatima kartta Kellokosken kartanon ja ruukin keskisistä alueista. Honkanen 2002, 41. Kartta laadittiin palovakuutusasiakirjojen liitteaineistona vuonna 1813 sattuneen tulipalon jälkeen.¹

¹ Vähätalo, luvussa Kellokosken ruukinkylä kartanoineen.

A

1814

KARTANO SOLITANDEREIDEN AIKAAN

KUVAUS

- Kartta esittää kartanon ja ruukin keskeiset alueet Johan Solitanderin aikana n. 100 vuotta ennen sairaalan perustamista ja tämän selvityksen varsinaista ajallista rajausta.
- Muinaismuisto liittyy asumiseen ja kartanovaiheeseen.
- Kartanon päärakennus sijaitsi nykyisen Uusitalon paikkeilla aidatun kunniapihan pohjoislaidalla. Käynti kunniapihalle tapahtui pohjois-etelä-suuntaiselta tieltä kohtisuoraan keskiakselia pitkin pihaa symmetrisesti rajaavien kulmarakennusten ja istutusalueiden välistä. Keskiakselin päätteenä oli konttorirakennus ja kartanoa vastapäätä sijaitsivat ulkorakennukset ja käymälä.
- Päärakennuksen pohjoispuolella oli muotopuutarha, kartan selityksissä ryytimaa.
- Ruukin toiminta oli keskittynyt kosken äärelle, pohjoispuolella sijaitsivat pajarakennus ja hiilivarasto. Kosken eteläpuolella olivat niinikään vesivoimaa tarvitsevat saha ja mylly. Ruukin seppien asuinrakennukset, saunat, navetat ja perunapellot sijaitsivat nykyisen kartanorakennuksen paikkeilla ja siitä luoteeseen. Kartanon navetat ja taas tallit sijaitsivat Vanhan valtatie itäpuolella.
- Vanha valtatie on 1680-luvulta ja vuoden 1814 linjaus näyttäisi poikkeavan hieman nykyisestä ainakin kartanon eteläpuoliselta osuudelta.

SÄILYNEISYYS

Sairaala-alueella tai tämän työn tarkastelualueella ei nykyisin enää ole tässä kartassa esitetyjä rakennuksia. Kirkko lienee ylipäänsä ainoa kartan esittämistä rakennuksista, joka on säilynyt.

Kartan selitykset

- a päärakennus
- b konttorirakennus
- c kulmarakennukset
- d halkovaja, rauta- ja nahkavaja, käymälä
- e kolme aittaa, käymälä
- f navettarakennus ja tallit
- g sauna ja pukuhuone
- h kaivo
- i sauna
- k pajarakennus
- l hiilivarasto
- m saharakennus
- n myllyrakennus
- o rautavarasto
- p pakkaamo
- q parkkivarasto
- r kellari
- s seppien asunnot
- t seppien saunat
- u seppien navetat
- w seppien talot
- x kaivo
- y ruukunpolttimo
- z rengin asunto
- å karvarin talo navetoineen
- ä rakennusmestarin talo, sauna ja navetta
- ö nikkarin asunto
- a1 päiväläisen asunto ja ulkorakennus
- a2 kirkko
- a3 kirkon varasto
- a4 miespiha
- a5 ryytitarha
- a6 kaksi ryytitarhaa, pensaita ja istutuksia
- a7 navettatontit
- a8 perunapalstat

No 221

Kuva: MFA

B

1934

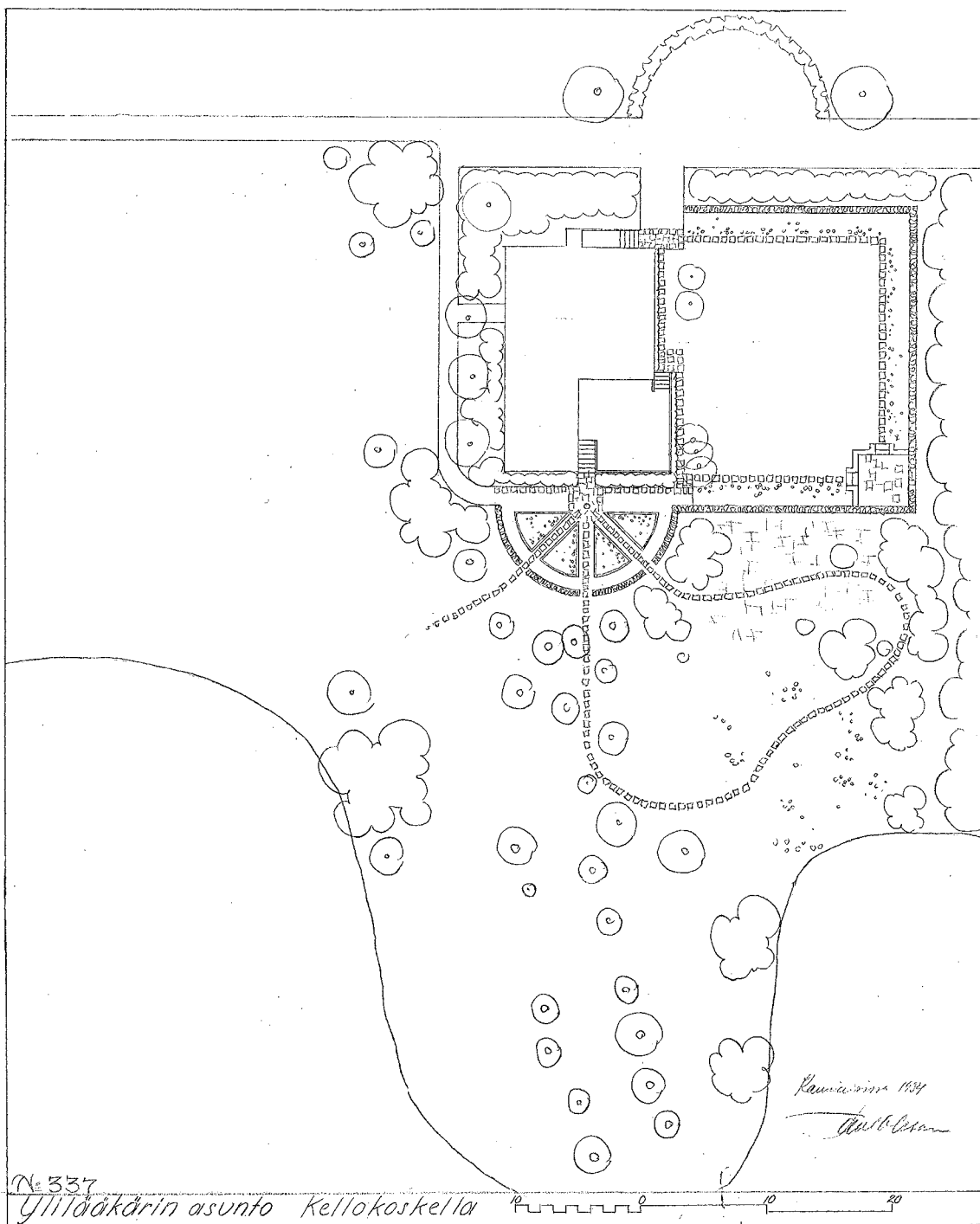
PAUL OLSSONIN PUUTARHASUUNNITELMA, PIIRIMIELISAIRAALA KELLOKOSKELLA

KUVAUS

- Sairaalan tilaama puutarhasuunnitelma 1930-luvun laajennusvaiheen ajalta. Suunnitelmassa näkyvät juuri 1930-luvun alussa valmistuneet Keskitalo, uusi pesula, lääkärintalo sekä ylilääkärintalo. Vanhemmasta rakennuskannasta kuvassa näkyy kartano, pehtoorin talo, sauna sekä ulkorakennus uuden pesulan vieressä.
- Suunnitelmassa yhdistyvät vapaamuotoinen ja epäsymmetrinen maisemapuutarha yksittäisiin muotopuutarhan elementteihin. Kokonaisuutta jäsentävät sisäänkäynneiltä alueelle johtavat pääakselit, joista pohjoisempi, uuden sairaalarakennuksen ohitse kulkeva, on tieltä rakennukselle asti merkitty puukujaksi (koivukuja). Muuten alueen kulkureitit kaartelevat puistossa.
- Eräs toistuva teema ovat kaarevat muotoaiheet alueen sisäänkäyntejä korostamassa ja rakennusten edustoilla.
- Kartanon edustalla ja myös takana on muotopuutarha. Samoin ylilääkärin talon pohjoispuolella on säännöllinen nelirivinen puurivistö ja sen vieressä pensasaitojen reunustama kävelytie.
- Sairaalan aluetta näyttäisi kiertävän aita tai muuri, samoin ylilääkärin taloa ja puutarhaa. Sairaalan tontin kohdalle maantien puoleiselle sivulle oli teetetty ”panssariverkkoaita betonista valetuin pylväin” vuonna 1932 ja seuraavana vuonna betonipylväitä jatkettiin myös pohjoisreunalla.
- Vanhan valtatie linjaus on muuttunut ja vastannee nykyistä linjausta.

TOTEUTUNEISUUS

- Alueen sisäänkäynneiltä alkavat pääakselit ovat olemassa myös vuoden 1936 aluekartassa (D) kuten edelleenkin, tosin nykytilassa pääakseleista pidemmän, Keskitalon pohjoispuolella kulkevan, jatkuminen ylilääkärintalolle asti ei ole enää yhtä ilmeistä. Akselit ovat nykyisin myös keskenään saman suuntaisia, toisin kuin suunnitelmassa.
- Muilta osin kulkureitit noudattelevat vuoden 1936 kartassa suunnitelmaa vain osittain.
- Muotopuutarha-aiheet kartanorakennuksen yhteydessä ovat toteutuneet, samoin kaarevat muotoaiheet. Myös Keskitalon ja pehtoorintalon ympäristöt ovat pitkälti suunnitelman mukaisia.
- Ylilääkärintalon puutarhaan kuulunut pohjoispuolinen puurivistö ja siihen liittyvä kaareva rajausta ei toteutunut suunnitellussa muodossa vaan puutarha on aidattu suorakulmaisesti ja myös laajemmin kuin suunnitelmassa. Myöskään urheilukenttää ei toteutettu suunnitelman mukaisesti, vaan se rakennettiin tai jätettiin Vanhan valtatie varteen Keskitalon pohjoispuolelle. Impilinna ja Paavalinlinna, jotka eivät vielä näy suunnitelmassa, valmistuivat vuosina 1936 ja 1938 suunnitelman urheilukentän paikalle.
- Ei ole kaikilta osin ilmeistä, missä määrin piirros kuvaa olemassa olevia elementtejä ja mikä on Olssonin suunnitelmaa.

Kuva: MFA

C

1934

**PAUL OLSSONIN PUUTARHASUUNNITELMA,
YLILÄÄKÄRIN ASUNTO KELLOKOSKELLA****KUVAUS**

- Sairaalan tilaama puutarhasuunnitelma 1930-luvun rakennusvaiheesta, edellisen suunnitelman (B) osa tarkennettuna.
- Epäsymmetrian sisällä on symmetrisiä muotoaiheita, mm. pieni puoliympyrään sommiteltu muotopuutarha rakennuksen länsipuolella. Puoliympyrä toistuu myös talon toisella puolella, ajotien varren parkkipaikassa.
- Suunnitelmaan ei kuulu hyötypuutarhaa, vaan kyse on oleskelu- ja edustuspihasta.
- Rakennuksen vieressä on selkeästi rajattu, suorakulmainen nurmikenttä, jota kiertää kivetty polku. Nurkassa on hieman korotettu, kivetty terassi. Rannan puolella on muotopuutarhaa lukuunottamatta vapaamuotoisempi ”kävelypiha”.

TOTEUTUNEISUUS

- Puutarhasuunnitelma näyttäisi toteutuneet vain hyvin yksinkertaistettuna: ajotien varren puoliympyrä ja suorakulmainen nurmikenttä näkyvät myös vuoden 1936 aluekartassa (D).

Kuva: KSM

D

1936

TOIVO VAKKURIN LAATIMA KARTTA KELLOKOSKEN SAIRAALAN ALUEESTA

KUVAUS

- Sairaalan puutarhurin Toivo Vakkurin laatima kartta esittää sairaalan alueen vuoden 1936 asussa. Tämä kartta on hyvä apu arvioitaessa edellisten suunnitelmien toteutuneisuutta tähän vuoteen mennessä.
- Olssonin suunnitelmasta (B) poiketen alueella on myös pohjois-etelä -suuntaisia suoria akseleita. Pääakselit ovat puiden reunustamia, vanhoista valokuvista näkee, että ainakin Keskitalon pohjoispuolella on koivukuja.
- Kartassa on enemmän muotopuutarhan piirteitä ja symmetriaa kuin Olssonin suunnitelmassa.
- Kartan vasemmassa reunassa on esitetty sairaalan viljelysalueita Vanhan valtatie eteläpuolella (Suomela ja Kalliomaa).
- Puurivistö on käännetty itä-länsisuuntaiseksi, eikä se ole kuin kaksirivinen. Puiden takana on mahdollisesti hyötypuutarha. Myös puutarhan rajaus poikkeaa suunnitelmasta.

Impilinna ja sen edessä näkyvää kasvillisuutta. Vaikuttaa siltä, että terrassi on ollut eri värinen kuin muu julkisivu. Kuva TM.

ILMAKUVIA ALUEESTA

Vanha ilmakuva juuri 1950- ja 1960-luvun vaihteesta. Uusitalo näkyy jo kuvassa, mutta vuonna 1961 valmistunutta uutta navettaa ei vielä ole.
Kuva:TM

Ilmakuva alueesta vuodelta 2012. Vuonna 2013 purettu nuorisopsykiatrian osasto näkyy kuvan yläreunassa.

Kuva: TUU

NYKYTILAVALOKUVAT

Porttia Uusitalon matalan siiven kohdalla, on tiettävästi siirretty sisäänpäin.

Suora akseli Vanhaa valtatietä kohti halkaisee alueen.

Potilaiden ja henkilökunnan käyttöön 1988 rakennettu sauna sijoittuu Keravajoen uoman rinteelle.

Uusitalo on alueen maanmerkki. Vastaanottorakennuksen ympäristö on asfaltilla päällystetty.

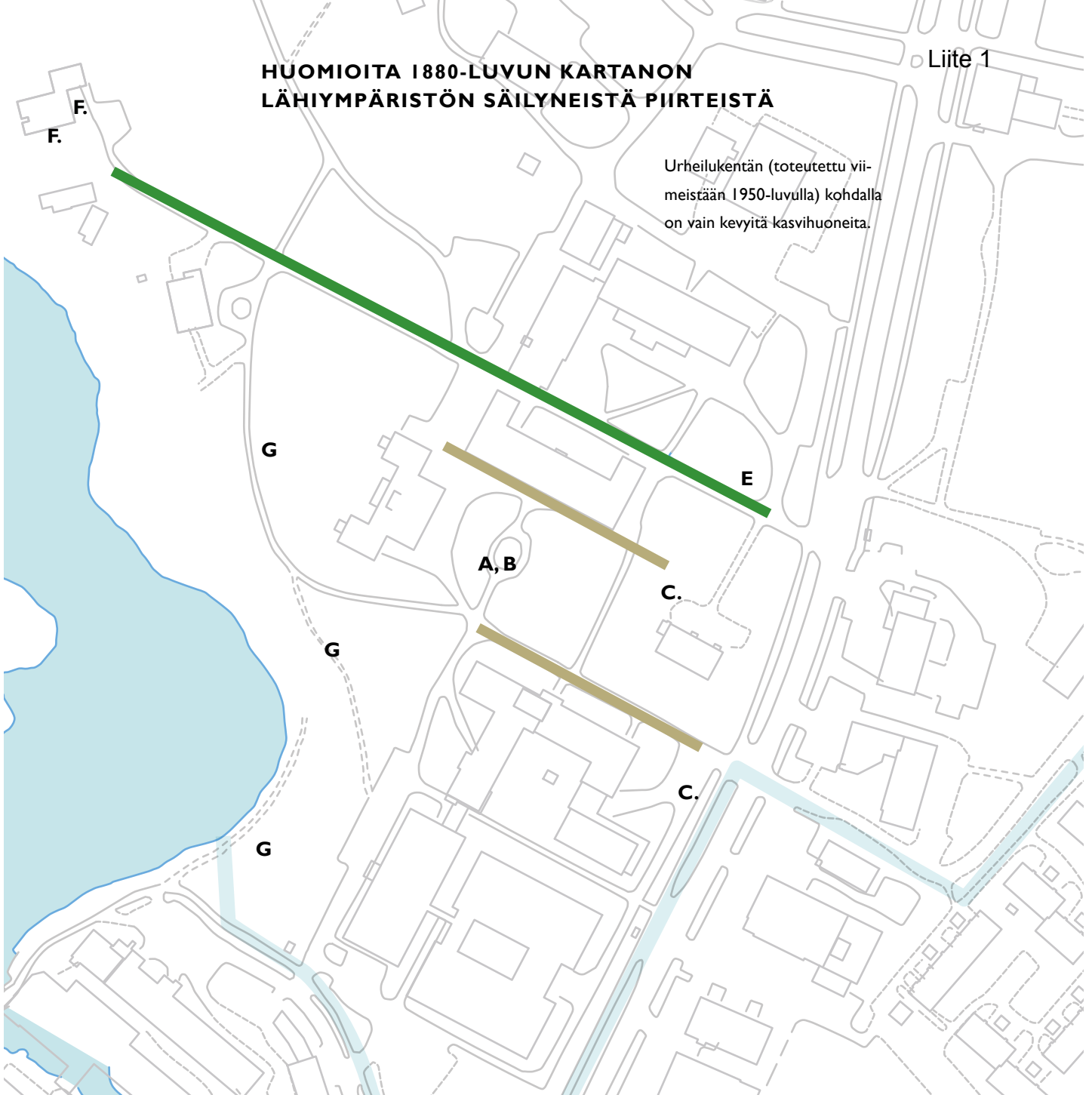
Paavalinlinna on rajattu pensasaidalla ykityiseksi pihaksi sairaalan puistosta.

Vanhan valtatie itäpuolella sijaitseva 1930-luvun karjarakennus muutettiin työpajaksi 1950-luvulla.

HUOMIOITA 1880-LUVUN KARTANON LÄHIYMPÄRISTÖN SÄILYNEISTÄ PIIRTEISTÄ

Urheilukentän (toteutettu viimeistään 1950-luvulla) kohdalla on vain kevyitä kasvihuoneita.

A. Vaikuttaa siltä, että kartanon edessä on ollut muotopuutarha jo 1880-luvulla. Myös Olssonin suunnitelmissa on. Muotopuutarha on jossain määrin säilynyt.

B. Kartanon edessä itäpuolella on ollut puuta 1800-luvun lopulla. Niitä on edelleen.

C. Vanhalta valtatieltä kartanoa kohti johtavat kaksi akselia ovat mahdollisesti jo 1700-luvun lopun vaiheesta. Myöhemmissä rakennusvaiheissa on korostettu suorakulmaista reitistöä 1880-luvun kartanon ympärillä. Pohjoinen akseli on katkennut viimeistään 1930-luvun alussa kun lääkärin asuinrakennus rakennettiin. Paul Olssonin piirustuksessa 1930-luvulta eteläisempi akseli näyttyy viistona.

D. Vanhoista valokuvista käy ilmi, että sairaalavaiheessa 1910-luvulla puistossa on käytetty koivua kartanon ympärillä (katso s. 112).

E. 1930-luvun puukujanteita on säilynyt. Vanhalta valtatieltä johtaa puiden reunustama akseli kohti ylilääkäsin taloa Keskitalon sivuitse. Tämä akseli on perua Olssonin suunnitelmasta. Katso myös valokuva s. 113.

F. Ylilääkärin talon etupuolella ja sivulla on säilynyt Olssonin suunnitelman mukainen piha-alueiden jäsenitys.

G. 1880-luvun kartanon ja rannan välissä, sen itä- ja länsipuolella, on säilynyt englantilaiselle puutarhalle tunnusomainen vapaa sommitelma, missä kävelyreitit muokalevat maastomuotoja.

7 / Yhteenveto

Kellokosken sairaalan alueella on kaksi tarinaa. Kartanon historia kattaa ajan 1600-luvulta 1910-luvulle ja sairaalan 1910-luvulta nykypäivään. Tämä työ kohdistuu sairaalan satavuotiseen historiaan. Yhteenveto-luvussa tuodaan esille yksittäisten rakennusten ja sairaala-alueen ominaispiirteitä ja merkityksiä

KARTANO

Suomenlinnan rakennuttaja, kenraali Augustin Ehrensvärd osti ja yhdisti Kellokosken kaksi rälssitilaa 1766, jolloin Kellokosken kartanon voidaan katsoa muodostuneen. Varsinainen kartano rakennettiin 1700-luvun lopulla. 1775 alueella alkoi toimia saha ja 1795 karrtano sai ruukioikeudet. Vasarapaja rakennettiin Kellokosken putouksen länsipuolelle ja saha jäi kosken länsirannalle. Ruotsinkielinen nimi Klockfors muutettiin Marieforsiksi. Ruukin ja kartanon tiet erosivat 1865 kaupan kautta. Kartano 1883 ostanut Konni Zilliacus (1855-1924) rakennutti alueelle uusia talousrakennuksia, istutti suuren puiston ja toteutti uuden hienostuneen uusrensensanssityylisen päärakennuksen 1884-1889. Sen suunnittelija arkkitehti Odert Sebastian Gripenberg.

Kartano edustaa rakennusteknisesti samaa rakennustyyppiä kuin aikakaudelleen tyypilliset helsinkiläiset kaupunkikivitalot. Rakennus oli maaseutuymäristössä erittäin uudenaikainen.

Sairaalavaihetta aikaisempia rakennuksia tämän työn kohdealueella ovat 1889 valmistunut kartano, 1900-luvun alkuvuosina

valmistunut Kalliomaan aitta¹²⁹, 1860-luvun meijeri eli nykyinen Toimela¹³⁰, Pränninmäen 1800-luvun lopun asuintalot piharakennuksineen¹³¹ ja entinen viinapränni eli nykyinen Juhlatalo¹³². Kartanon vanhan, joen itärannalle 1700-luvun lopulla rakennetun päärakennuksen ja miespihan kohta on määritelty muinaismuistoksi.

SAIRAALA

Kartanon päärakennus koki perusteellisen muutoksen kartanosta 90 potilaan mielisairaalaksi 1914-1915. Sitä laajennettiin kaksikerroksisilla siivillä sairaala-arkkitehti E. A. Kranckin suunnitelmien mukaan. Kranck sovelsi työssä Lääkintöhallitukselle 1909 mielisairaaloita varten

129 Aitta kuuluu vasta 1930-luvulla sairaalan omistukseen tulleeseen alueeseen.

130 Björkenheimien ajoilta peräisin oleva meijeri tuli sairaalan omistukseen vasta 1940-luvulla.

131 Pränninmäen asuintalot on rakennettu v. 1873 toimintansa aloittaneen viinatehtaan työntekijöiden käyttöön. Viinatehtaan lopetettua toimintansa ne siirtyivät Kellokosken Tehdas Oy – Mariefors Bruk Ab:lle työntekijöiden ja keskijohdon työsuhdeasuinnoiksi.

132 Viinapränni rakennettiin Robert Björkenheimin toimesta 1874.

laatimiaan tyyppiirustuksia. Kranck tuli valituksi hankkeen arkkitehdiksi luultavasti kolmesta syystä: ensinnäkin hän oli sairaalarakentamisen asiantuntija; toiseksi hän asui Tuusulassa ja oli paikallisille tuttu; ja kolmanneksi hän oli työskennellyt Odert Sebastian Gripenbergin alaisuudessa Yleisten rakennusten ylihallituksessa 1887-1904, ja tunsikin tämän arkkitehtoniset ideat hyvin.

Aluksi sairaala oli tarkoitus toteuttaa 60-paikkaisena ja siipirakennukset yksikerroksisina. Kun huomattiin, että pienillä kustannuksilla voitiin saada 30 paikkaa lisää, siivet korotettiin kaksikerroksisiksi. Kantavat seinät muurattiin tiilestä 1910-luvun siivissä, kuten oli tehty 1880-luvulla. Sen sijaan välipohjat tehtiin betonista eikä puupalkeista kuten aikaisemmin. Alun perin arkkitehti oli suunnitellut koristerapattua julkisivua ja lohenpunaista väritystä, mutta rakennuttajan rahat olivat loppuneet kesken ja siten julkisivutkin saivat jäädä tiilipinnalle. Sairaala muuttamisen yhteydessä julkisivut ensimmäistä kertaa rapattiin ja maalattiin valkoisiksi.

Sairaalarakennus oli teknisesti hyvin varustettu. Keravajoen varteen asennettiin pumppu, jolla pumpattiin sairaalan käyttövesi. Sairaalassa oli vesivessat ja potilaiden käytössä oli kylpyhuoneita. Rakennuksessa oli keskuslämmitysjärjestelmä eikä talossa ollut uuneja. Sairaala sähköistettiin vuonna 1918.

Sisätiloissa suurin muutos oli kartanon rinnakkain sijainneiden porvariston ja palveluskunnan portaiden purkaminen ja korvaaminen kahdella samanarvoisella portaalla, joiden väliin jäi käytävä. On selvää, että sisätiloissa lähes kaikki pinnat uudistettiin.¹³³ Samalla tummasävyisempi

133 Päärakennuksessa on edelleen ilmeisesti alkuperäinen 1880-luvun posliineilla koristeltu paneeloitu katto kaakkoiskulman salissa ensimmäisessä kerroksessa. Kyseinen tila on ollut sairaalan päivähuoneena eli tilajakoa ei

1800-luvun lopun kartanosistustus vaihtui vaaleaan sairaalaympäristöön.

Ensimmäinen kerros oli jaettu kahteen identtiseen osastoon siten, että pääsiiven keskelle jäi tiloja hallinnolle. Miehet ja naiset oli sijoitettu eri siipiin ja lisäksi rauhalliset ja rauhattomat potilaat oli erotettu toisistaan. Ensimmäisen kerroksen osastoilla oli päivähuoneen, keittiön, wc:n ja kylpyhuoneen lisäksi potilassaleja.¹³⁴ Lisäksi ensimmäisen kerroksen osastolta oli suora käynti portaita pitkin pihalle pohjoisen puolelle. Myös toinen kerros oli jaettu kahteen identtiseen osastoon. Niillä oli pääsiivessä portaikkojen välissä yhteinen keittiö. Osastoilla oli kahden päivähuoneen, parselin, hoitajattaren huoneen, siistimishuoneen ja wc:n lisäksi potilassaleja.¹³⁵ Kellariin oli sijoitettu mm. keittiövarastoineen, leipomo ja pesula.

Sairaalan perustamisvaiheessa ei rakennettu uusia rakennuksia vaan tyydyttiin muokkaamaan olemassa olevaa rakennuskantaa sairaalakäyttöön sopivaksi. Sairaalan laajennuksen lisäksi pehtoorin rakennus ja Keravajoen rannassa sijaitseva sauna kunnostettiin. Pehtoorin rakennus otettiin sairaalan hoitokäyttöön vasta 1920-luvulla kun taas sauna otettiin heti käyttöön.

SAIRAALA LAAJENEE

Sairaala laajennettiin 1930-luvulla. Tausalla vaikutti kaksi tekijää. Ensinnäkin piirimielisairaalaan oli 1920-luvulla liittynyt joukko uusia kuntia ja hoidettavien määrä oli aikaisempaa suurempi. Toiseksi 1930 astui voimaan laki ja asetus valtionavusta kunnallisille mielisairaaloille ja tuberkuloosiparantoloille. Valtio korvasi nyt kolme neljänestä perustamiskuluista ja toiminnan ylläpitämisen kustannuksista, mikäli sen budjetissa oli varoja.

sen kohdalla tietävästi ole koskaan muutettu.

134 5 kpl 1 hh, 2 kpl 2 hh ja 1 kpl 4 hh.

135 3 kpl 4 hh ja 2 kpl 1 hh.

Ensimmäiset sairaalaa varten rakennetut rakennukset ovat 1930-luvulta ja E. A. Kranckin suunnittelema. Sairaalan ylläpitäjille rakennettiin hirsinen asuintalo Vanhan valtatie varteen ja sairaalalle uusi päärakennus, nykyinen Keskitalo. Myös pesula, karjatalousrakennus ja maatalouspuolen asuinrakennus valmistuivat vuoden 1931 lopulla.¹³⁶ Pesula rakennettiin samaan aikaan kuin uusi päärakennus ja senkin suunnittelijana oli todennäköisesti Kranck. Kranckin suunnittelemat rakennukset olivat valmistuessaan arkkitehtuuriltaan vanhahtavia. Puutalo muistuttaa mittasuhteiltaan vuosisadan alun rakentamista, mutta jotkut rakennustekniset ratkaisut, kuten betonisokkeli, kielivät sen rakentamisaikakohdasta.¹³⁷ Sairaalan uusi symmetrinen päärakennus on tyyliään klassisistinen. Sen sileiksi rapatut julkisivut olivat vaaleita ja ikkunat ruudutettuja. Sokkeli rakennettiin harmaasta luonnonkivestä. Jyrkkä harjakatto katettiin kattotiilillä. Uuden sairaalan pääovea reunustavia pilareita korostettiin kolmiulotteisilla harkoilla, jotka voi tulkita viitteiksi päärakennuksen kulkumien harkotukseen. Pääporras on korkea ja graniittinen 1920-luvun tapaan. Rakennuksen muissa paitsi ylimmässä kerroksessa on korkea kerroskorkeus. Alin kerros vaikuttaa ahdetulta koska sen lattiataso on maanpintaa alempana. Pääsiivessä on keskikäytävä ja lyhyissä sivusiivissä on sivukäytävät. Osastoilla oli paviljonkimaiset päivähuoneet nurkissa.

¹³⁶ Kellokosken piirimielisairaalan kertomus vuodelta 1931, s. 21.

¹³⁷ Mitoitetut työpiirustukset on päivätty keväällä 1930 ja ne on signeerannut E. A. Kranck. KSA/Kiint. Lisäksi Kellokosken piirimielisairaalan rakennuslautakunnan selostuksessa toimitetuista laajennustöistä vuodelta 1933 kerrotaan, että lopputarkastus kyseisessä rakennuksessa on toimitettu 10.12.1930. Kellokosken piirimielisairaalan rakennuslautakunnan selostus vuodelta 1930, s. 14-15.

Kellokosken sairaala oli piirimielisairaala eli kuntien ylläpitämä sairaala. Kuntayhtymä valitsi suunnittelijan, mutta sairaaloiden piirustukset tuli hyväksyttävä Lääkintöhallituksessa. Yksityistä praktiikkaa harjoittava arkkitehti Toivo Jäntti jatkoi Kranckin työtä ja laati 1930- 1940-luvun vaihteessa suunnitelman alueen kehittämiseksi. Toteutumatta jäivät Jäntin laatiman hoitajattarien asuntolarakennus, talouskeskus, lämpökeskus ja pesularakennus vanhan pesulan yhteyteen sekä vastaanotto- ja hallintorakennus. Näistä hän oli piirtänyt alustavat pohjapiirustukset ja hoitajattarien asuntolasta myös julkisivut.¹³⁸ Jäntin suunnitelmien mukaan rakennettiin kuitenkin 1930-luvulla ylläpitäjille modernistinen huvila Kerava-joen rannalle puutarhoineen ja Paavalinlinna alilääkäreiden asuintaloksi. Paavalinlinna edustaa tyypologialtaan lähinnä pienkerrostaloa. Rakennuksessa on korkea kellari ja kaksi päällekkäin sijoitettua asuntoa. Asuntojen pohjaratkaisut eivät ole keskenään symmetrisiä. Nämä asuintalot olivat edustavia ja ylellisiä. Ne kuvastavat alueen sisäistä hierarkiaa.

Vanha sairaalan päärakennus korotettiin kolmikerroksiseksi 1933 arkkitehti Toivo Jäntin suunnitelmien mukaan. Kellokosken sairaalan potilaspaiikkojen määrä oli tämän muutoksen jälkeen 350.¹³⁹ Vanhan päärakennuksen kolmas kerros on julkisivultaan aikaisempia vaiheita yksinkertaisempi. Se noudattaa alempien kerrosten rakenteellista rytmiä. Alkujaan kartanoksi rakennetun rakennuksen porrasjärjestelyitä muutettiin jälleen. Symmetriset pääportaat purettiin ja niiden tilalle rakennettiin rakennuksen keskilinjalle sijoittuva, ensimmäisestä kolmanteen kerrokseen joh-

¹³⁸ Mannila 2000.

¹³⁹ Potilaita oli sijoitettu sairaalan vanhaan ja uuteen päärakennukseen sekä nk. pehtoorin taloon.

tava portaikko. Sivusiipiin lisättiin uudet porrashuoneet pohjoisseinälle.

Kranckin ja Jäntin arkkitehtoniset otteet poikkeavat toisistaan. Kranckin jälki oli klassisoivaa ja perinteistä. Rakennukset olivat lähtökohtaisesti symmetrisiä, sokkelit korkeita ja tehty luonnonkivistä, seinät sileiksi rapattuja, ikkunat ruudutettuja ja korkeat katot verhottu tiilillä. Toivo Jäntti taas suosi tasakattoja ja olemattomia räystäitä yhdistettyinä valetasakattoihin. karrikoiden voisi sanoa, että katto katosi. Sen rooli muuttui. Jäntin julkisivusommitelmat olivat modernistisia ja asuinrakennuksissa oli terasseja ja näyttäviä ulkotiloja. Hänen sommitelmansa olivat epäsymmetrisiä, paitsi vanhassa sairaalaksi muutetussa kartanossa. Tunnelma on aikaisempaa keveämpi.

1930-luvulta on peräisin myös muita rakennuksia kuten kappeli ja Impilinna, jotka ovat kohtuullisen hyvin säilyneitä, ajalleen tyyppisiä ja jopa edustavia rakennuksia. Näillä rakennuksilla on merkitystä sairaalakokonaisuuden osina sekä sommitelmallisesti että toiminnallisesti.

SODAN JÄLKEEN

Toisen maailmansodan aikana Kellokoskelle sijoitettiin evakkoon potilaita muista sairaaloista ja sairaala oli ylikuormitettu. Kellokosken sairaala ei toiminut sotasairaalaana. Toimelasta muodostettiin avo-osasto 1944. Talousrakennus rakennettiin vaiheittain 1947-50. Talousrakennuksessa yhdistyivät 1930-luvun pesulan laajennus, uusi alueellinen lämpökeskus sekä suurkeittiön asuntoja sisältävä korkea nelikerroksinen siipi. Suunnitelmat laati arkkitehti Aulis E. Hämäläinen. Talousrakennus edustaa ajankohdalleen tyyppistä arkkirakentamista. Aulis Hämäläinen suunnitteli myös 1950-luvun alussa sairaalan neljänneksen lääkäreiden talon.

Arkkitehtuuriltaan korkealaatuinen Uusitalo korostaa Kellokosken merkitystä psy-

kiatrisena sairaalana. Siitä käytiin arkkitehtuurikilpailu. Rakennukseen sijoitettiin sairaalatilojen lisäksi myös hallinto ja juhlasali. Vuonna 1958 valmistunut kompleksi on alueen maamerkki, ja se näkyy pitkälle etelästä päin Kellokoskelle saavuttaessa. Rakennusta esiteltiin kansainvälisten psykiatrian konferenssien vieraille vuoden 1959 aikana.¹⁴⁰

1950-luvun rakennuskannalle tyyppisiä fyysisiä piirteitä ovat mm. roiskerappaus, aaltoilevat kuparipeltinauhat räystäillä, tiilipinnan ja rappauksen rinnastaminen, terastipintaiset betonilevyt sokkeleissa, pyöreät ilma-aukot ullakolle ja porttiaihein tai katoksin koristellut pääsisäänkäynnit. Aulis Hämäläisen lääkäreiden talossa on valekatto, kuten Jäntin 1930-luvun asuinrakennuksissa. Uusitalo edustaa arkkitehtuuriltaan selkeästi modernimpaa otetta. Sen julkisivussa esiintyy lasitettua klinkkeriä.

Myöhemmät lisärakennukset, matala vastaanottorakennus ja juuri alkuvuodesta 2013 purettu nuorisopsykiatrian osasto poikkeavat selvästi aikaisempien vuosikymmenten rakennuksista. Etenkin vastaanottorakennuksen sijainti kiinteästi Uusitalon yhteydessä alleviivaa tätä eriparisuutta. Vastaanottorakennuksen aumakatto, pitkät räystäät, tummat värit ja makeanoranssi julkisivu ovat ympäristöstään irrallisia ratkaisuja. Julkiseen rakennukseen on sovellettu 1980-luvun omakotitaloille ominaista typologiaa liian suuressa mittakaavassa. Kartanon nykyinen punainen julkisivuväri on 1980-luvun tulkintaa Gripenbergin suunnittelemista väreistä. Sairaalakäytössä rakennus ehti kuitenkin olla valkoiseksi rapattuna yli 50 vuotta. Eräs valitettava piirre on nk. helppojen korjaustapojen, kuten roiskerappauksen leviäminen alueella myös 1950-lukua vanhempiin rakennuksiin, joille ominaista

¹⁴⁰ Tuovinen 1990, s. 91.

olisi sileä rappaus. Korjausten yhteydessä olisi hyvä pitää huolta siitä, että rakennuksia korjataan niiden ominaispiirteet huomioon ottaen.

SISÄTILAT

Osassa rakennuksia suoritettiin sisätilkatselmus. Katselmuksen ja muiden lähteiden perusteella ainakin seuraavissa rakennuksissa on kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaita sisätiloja:

- Impilinnan porrashuone ja keskikäytävätkäyttö ovat ajalleen tyypillisiä ja hyvin säilyneitä. Tiloissa on vuosikertomusten mukaan taiteilija Eino Kaurian värityssuunnitelma ja/tai seinämaalauksia.
- Vanhan kartanon 1. kerroksen kaakkoiskulman sali, jossa on alkuperäinen paneelikatto 1880-luvulta. Sairaalavaiheen säilyneisyyden selvittämiseen ei tämän työn puitteissa ollut mahdollisuutta.
- 1980-luvun peruskorjauksessa vanhan osan puiset välipohjat on korvattu betonirakenteilla.
- Juhlatalon keskeiset tilat, kuten aula ja juhlasali.
- Uusitalon juhlasali ja siihen liittyvät aulatilat sekä korkean osan porrashuoneet
- Kappelin sisätila.
- Keskitalon porrashuone.

YMPÄRISTÖ

On myös huomattava, että kartanon, ruukin ja sairaalan alueiden rajat eivät ole olleet koko ajan samat. Kokonaisuuksiin on

liittynyt viljelysmaita, metsää ja teollisuusaluetta Keravajoen toisella puolella. Teollisuutta on tosin harjoitettu joen molemmilla puolilla. Nyt tutkittavan alueen rajausta vastaa valmisteilla olevan asemakaavan rajausta, joka on eri kuin mikään aikaisemmista rajauksista.

Osa kartanon puistoa on peräisin jo Björkenheimien ajalta, osa Zilliacusten ajalta. Näistä vaiheista ei kuitenkaan ole jäljellä dokumentaatiota. Hoitoparadigman muutos 1930-luvulla vaikutti pihaan kun potilaat osallistuivat puutarhan hoitoon. Aikaisemmin potilaat olivat ulkoilleet aitojen rajaamalla alueella. Aidat purettiin. Puutarha-arkkitehti Paul Olsson laati alueelle yleissuunnitelman 1934, jonka piirteistä on ainakin osa säilynyt.

Kartanorakennusten ja pihan välisestä suhteesta voisi todeta, että keskeiset sairaalarakennukset on ryhmitetty suorakulmaiseen verkkoon. Niiden välittömässä läheisyydessä olevat väylät ovat samassa koordinaatistossa. Kartanon, Keskitalon ja Uusitalon rajaamalla kunniapihalla on muotopuutarha. Muutoin sairaalan puiston reitit ovat vapaamuotoisia ja kaarevia. Niitä on reunustettu puukujilla. Myös rakennusten sijoittelu maastoon on vapaampaa ydinalueen ulkopuolella, lähinnä 1930-luvun asuinrakennusten kohdalla. Toisaalta niihinkin liittyy pieniä muotopuutarha-aiheita, pensasaitoja, hedelmäpuutarhoja ja puukujia. Vanha puusto tuo Kellokosken kartanon alueelle nykyisin metsäisen ilmeen.

POHDINTAA

E.A. Kranckin suunnitteluosuus rajoitui 1910-luvulla kartanon muuttamiseen. 1920-luvun lopulla hän suunnitteli Keski-

Kuvan kivinen rakennelma on taiteilija Rauni Liukon 1995 paljastettu Prinsessa-niminen teos, johon kuuluu myös vesiaihe. Kyseessä on todennäköisesti maailman ainoa mielisairaalan potilaille omistettu teos. Nimensä veistos sai Kellokosken prinsessalta, jota hoidettiin sairaalassa 52 vuotta.

talon ja ylilääkärin hirsirunkoisen asuintalon. Kranckin ansio oli siinä, että hän ratkaisi, miten kartano saadaan toimimaan sairaalana. Ansiona voidaan pitää pihalueiden ja puistojen yhteen sovittamista ja säilymistä. Hän kunnioitti vanhan kartanon sommitelmaa.

Kellokosken rakennukset eivät äkkiseltään tunnu kuuluvan Toivo Jäntin keskeisiin töihin. Kuitenkin juuri 1930-luvulla suurta kilpailumenestystä saavuttaneen arkkitehdin suunnittelemissa rakennuksista on toteutunut vain kourallinen. Päätö on kiistatta yhdessä Yrjö Lindegrenin kanssa suunniteltu Helsingin Olympiastadion ja myös Helsingin suojeluskuntatalo on tunnettu rakennus. Seuraavaksi tunnettuudessa sijoittuvatkin Kellokoskelle suunnitellut rakennukset. Ylilääkärin huvila ja alilääkäreiden talo edustivat 1930-luvulla

ajankohtaisinta modernia arkkitehtuuria ja uusia rakennustyyppisiä.

Mikäli rakennusten käyttötarkoituksia muutetaan tai laajoja peruskorjauksia toteutetaan, on suositeltavaa tehdä tarkemmat rakennushistoriaselvitykset Toimelasta, Kellokosken kartanon päärakennuksesta, Uusitalosta, Keskitalosta, ylilääkärin huvilasta, Paavalinlinnasta, lääkäreiden asuintalosta ja Impilinnasta. Myös muinaismuiston tarkempi laatu ja sijainti tulee selvittää. Museovirasto määrittelee muinaismuistoon liittyvät selvitystarpeet. Kellokosken sairaalan alue on kulttuurisesti monikerroksinen. Tällainen ympäristö on voimavara alueen jatkokehittämiselle. Alueella on valmiiksi vahva ja moniulotteinen identiteetti.

LÄHTEET

Arkistolähteet

ARKKITEHTUURIMUSEO

- Paul Olssonin puutarhasuunnitelmat vuodelta 1934
- Arkkitehtuurimuseossa ei ole muita kohteeseen liittyviä piirustusaineistoja.

KANSALLISARKISTO

- Lääkintöhallituksen arkisto (Kellokosken sairaalan vuosikertomukset n. 1930–1970)
- Rakennushallituksen arkistot (nimikirjat ja ansioluettelot sekä piirustusarkistosta sairaaloiden mallipiirustukset).

HUS/KELLOKOSKEN SAIRAALAN ARKISTO KSA

- Rakennustoimikuntien pöytäkirjat vuosilta 1947–1951, 1955–1960, 1960–1963
- Kansiossa KSA Hallinto ja talous I 1, Cj 2 Vuosikertomukset 1915–1960: Sairaalan vuosikertomuksia vuosilta 1916, 1918, 1930–1960 sekä Kellokosken rakennuslautakunnan ja -toimikunnan selostuksia ja kertomuksia toimitetuista laajennustöistä.
- Kansiossa KSA Hallinto ja talous I 1, Cj 3, Vuosikertomukset 1961–1971 kyseiset vuosikertomukset
- Arkistosta on saatu em. aineistot lainaan. Niiden pohjalta on täydennetty ja täydennetään rakennuskortteja sekä selvitystä.
- Alkuperäisiä arkkitehtuuripiirustuksia 1880-luvulta 1930-luvulle, joita roikkuu kehystettyinä sairaalan seinillä.

HUS/KELLOKOSKEN SAIRAALAN KIIINTEISTÖNHOITOTOIMISTON ARKISTO KSA/KIINT

- Rakennusten lupa-asiakirjoja, työpiirustuksia, työselityksiä ja muita dokumentteja.

HUS/KELLOKOSKEN SAIRAALAMUSEO

- Valokuvia sairaalan toiminnasta ja rakennuksista.

MUSEOVIRASTON KUVA-ARKISTO

- Valokuvia lähinnä 1970–1980-lukujen vaihteesta sekä oma sarjansa Juhlatalon kunnostustöistä 1990-luvulta. Kartanosta löytyy yksi vanha valokuvapostikortti, leimattu 31.3.1910.

TUUSULAN KUNNAN RAKENNUSVALVONNAN ARKISTO KESKUSARKISTOSSA KUNNANTALOLLA

- Rakennuslupia alueen rakennuksista vuoteen 2005 saakka. Vanhimmat luvat selvityksen rakennuksiin liittyen vuodelta 1936 (Sininen talo), mutta suurimmaksi osin 50-luvusta alkaen.

TUUSULAN MUSEO

- Valokuvia.

Opinnäytteet

Jyrkinen, Anna Riitta, 2005. Mielisairaanhoido Kellokosken piirimielisairashoitolassa vuosina 1915–1918. Kuopion yliopisto, väitöskirja.
<http://wanda.uef.fi/uku-vaitokset/vaitokset/2005/isbn951-781-959-5.pdf>

Teknillinen korkeakoulu
Arkkitehtiosasto, Arkkitehtuurin koulutusohjelma
Lahdenperä, Eila. *Keskustasuunnitelma kellokosken kylään*. Diplomityö 12/2007.

Suulliset tiedot

Kellokosken sairaalan koulutuspäällikkö Timo Laaksonen 7.8.2013.

Tuovinen, Sirkka-Liisa, 1990. *Kellokosken sairaala 1915–1990*.

Painamattomat lähteet

- Härö, Mikko, 1988. *Kulttuurimaisema ja rakennettu ympäristö*. Tuusulan kunta Jäntti, Toivo, 1934. Lomatupia, huviloita: Lääkäriasunto, Kellokoski. *Arkkitehti* no 9 1934, 138-139.
- Kellokosken piirimielisairaalan rakennuslautakunnan selostus toimitetuista laajennustöistä*, Kerava 1933. KSA hallinto ja talous I Cj 2, Vuosikertomukset 1915–1960.
- Kertomus Kellokosken piirimielisairashoitolan perustamisesta ym. 1916*. KSA hallinto ja talous I Cj 2, Vuosikertomukset 1915–1960, osa puuttuu. Samoja vuosikertomuksia säilytetään myös: KA LHA.
- Kertomukset Kellokosken piirimielisairaalan toiminnasta v. 1930-60*. KSA hallinto ja talous I Cj 2, Vuosikertomukset 1915–1960, osa puuttuu. Samoja vuosikertomuksia säilytetään myös: KA LHA.
- Kellokosken sairaalan laajennustyö 1958*. KSA hallinto ja talous I Cj 2, Vuosikertomukset 1915–1960.
- Rakennustoimikunnan kertomus, Pesula- ja kattilahuonerakennukset sekä keittiö- ja asuinrakennus*. Päivätty 10.11.1951, KSA hallinto ja talous I Cj 2, Vuosikertomukset 1915–1960.
- Kellokosken sairaalan laajennustyö*, 5.9.1958 päivätty rakennustoimikunnan raportti. KSA hallinto ja talous I Cj 2, Vuosikertomukset 1915–1960. Kopio myös KSA/Kiint, mapissa Uusitalo 1956–1957.
- Savolainen, Panu ja Vähätalo, Anne. *Tuusulan kulttuurihistoriallinen inventointi*. Toistaiseksi vielä keskeneräisen selvityksen tekstiversio.

Painetut lähteet ja kirjallisuus

- Arnold Erikssonin muistokirjoitus. *Arkkitehti* no 4 1936, 13.
- Asetus kunnallisille mielisairaaloille sekä tuberkuloosia sairastavien hoitolaitoksille ja tuberkuloosin vastustamistyön edistämiseksi annettavasta valtionavusta 31 päivänä toukokuuta 1929 annetun lain toimeenpanosta. *Suomen asetuskokoelma* 1929 N:o 270.
- Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit 1973*. STS:n ja Tfff:n julkaisema matrikkeli.
- Eriksson, Arnold, 1928. Rakennustoiminta Vallilassa. *Arkkitehti* no 8 1928,108–115.
- Haila, Sirpa, 1998: *Suomalaisuutta rakentamassa – Arkkitehti Sebastian Gripenberg kulttuurifennomanian lipunkantajana*. Historiallisia tutkimuksia 201. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Hänninen, Sisko-Liisa, 1965. *Kellokosken sairaala 1915–1965*. Hyvinkää.
- Honkanen, Erkki, 2002. *Kellokosken kyläkirja*. Itämerikeskussäätiö.
- Jäntti, Toivo, 1934. Lomatupia, huviloita: Lääkäriasunto, Kellokoski. *Arkkitehti* no 9 1934, 138-139.
- Laki kunnallisille mielisairaaloille sekä tuberkuloosia sairastavien hoitolaitoksille ja tuberkuloosin vastustamistyön edistämiseksi annettavasta valtionavusta. *Suomen asetuskokoelma* 1929 N:o 269.
- Matrikel öfver Tekniska Realskolans och Polytekniska skolans i Helsingfors samt Polytekniska Institutens i Finland lärare och elever 1849–1897. Utgifven af Polyteknikernas Förening.
- Suomen insinöörejä ja arkkitehteja 1948*. STS:n ja TF:F:n julkaisema matrikkeli.
- Suomen korkeakouluinsinöörit ja arkkitehdit 1956*. STS:n ja TF:F:n julkaisema matrikkeli.
- Tenkanen, Marjaana, 2005. *Kellokosken ruukki – Mariefors bruk: teollisuusalue rakennusmuistomerkkinä*. Helsinki.
- Toivo Jäntti 50 vuotta. *Arkkitehti* no 4 1950, 7.

Sähköiset lähteet

Arkkitehti Sebastian Gripenbergin esittely. Arkkitehtuurimuseon verkkosivujen arkkitehtiesittelyt.
<http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=16210923>
 (20.8.2013)

Arkkitehti Toivo Jäntin esittely. Arkkitehtuurimuseon verkkosivujen arkkitehtiesittelyt.
<http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=16551706>
 (20.8.2013)

Kansallisarkiston digitaaliarkiston karttakokoelma / topografikarttojen kokoelma / Uudenmaanlääniä, Helsingin kihlakuntaa, Hämeen lääniä, Hauhon kihlakuntaa. Vuosien 1870 ja 1871 mittaus.
<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1511590>
 (4.11.2013)

Mannila, Maarit, 2000. Kellokosken mielisairaalan rakennushankkeet 1930–1940-luvuilla ja arkkitehti Toivo Jäntti. Taiteentutkija 1/2000
http://www.rakennustaiteenseura.fi/taiteentutkija/2000-1/6_mannila/index.htm
 (14.8.2013).

Museoviraston julkaisema “Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY” – sivusto
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=903
 (12.8.2013)

Museoviraston muinaisjäännösrekisteri. Kohde Kellokoski Mariefors 1000014716.
http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx

Oulun kaupunki, Keskusvirasto, suunnittelupalvelut / Kiimingin kunta, yhdyskuntapalvelut: Oulun Korvenkylän ja Kiimingin Välikylän rakennusinventointi 2005. Tekijä Kulttuurintutkijain osuuskunta Aura, Marja Lohva ja Kirsi Schali
http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=3af67054-d033-4d64-a6e6-7fad27236c96&groupId=64220
 (19.11.2013)

Puutarha-arkkitehti Paul Olssonin esittely. Arkkitehtuurimuseon verkkosivujen arkkitehtiesittelyt.
<http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=16591931>
 (20.8.2013)

Matti Klingen kirjoittama, 30.7.2007 julkaistu Konni Zilliacuksen biografia, SKS:n kansallisbiografia-nettisivulla.
<http://www.kansallisbiografia.fi>
 (27.11.2013)

ark-byroo

Arkkitehtitoimisto ark-byroo

Kustaankatu 3

00500 Helsinki

info@arkbyroo.fi

www.arkbyroo.fi

p. 010 2350 566